

ACADEMIA ROMÂNĂ
COMISIA DE ISTORIE A ORAȘELOR DIN ROMÂNIA

HISTORIA URBANA

Tomul XVIII

2010

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

HISTORIA URBANA

Tomul XVIII, 2010

SUMAR/ CONTENTS

DIN LUCRĂRILE SESIUNII DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
„ORAȘUL ȘI ASISTENȚA SOCIALĂ”, CLUJ-NAPOCA, 19–20 IUNIE 2009 /

FROM PAPERS OF CONFERENCE „TOWN AND SOCIAL ASSISTANCE”,
CLUJ-NAPOCA, 19–20 JUNE 2009

ASISTENȚA SOCIALĂ ȘI ORAȘUL / SOCIAL ASSISTANCE AND THE TOWN

ENIKŐ RÜSZ-FOGARASI, <i>Asistența socială și orașele în Transilvania epocii Principatului / Social Assistance and the Towns in Transylvania During the Principality</i>	5
LAURENȚIU RĂDVAN, <i>Câteva considerații privitoare la statutul mișeilor din orașele medievale din Țara Românească / Several Considerations on the Status of the mișei in Medieval Romanian Towns</i>	17
LIGIA LIVADĂ-CADESCHI, <i>Asistența săracilor în Țările Române, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea / Social Assistance in the Romanian Principalities During the 18th and 19th Centuries</i>	27
TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU, <i>Buzău – evoluția sistemelor de sănătate și asistență socială până la mijlocul secolului XX / The Evolution of Health Care Facilities in Buzău Till the Middle of the 20th Century</i>	41
CONSTANTIN JUAN-PETROI, <i>Prevention and Social Assistance in South-East Banat Towns During the Late 18th Century and Early 20th Century / Asistența socială și de prevenție în orașele sud-bănățene de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până la începutul secolului al XX-lea</i>	51

INSTITUȚII URBANE DE CARITATE / URBAN INSTITUTIONS OF CHARITY

JÚLIA DERZSI, <i>Organizarea acțiunilor caritabile din Sibiu în deceniile de după Reformă / The Organization of the Charita in Sibiu after the Reformation</i>	63
LIDIA GROSS, <i>Exercițiul carității în viața confreriilor medievale din Transilvania (secolele XIV–XVI) / Charity Practice Within the Medieval Confraternities in 14–16th Centuries Transylvania</i>	77
JUDIT PÁL, <i>Das Wirtschaftsbürgertum und seine öffentliche und karitative Tätigkeit in Ungarn im 19. Jahrhundert. Ein historiographischer Überblick / The Involvement of Businessmen in Public Life and in Forms of Charity in Hungary in the 19th Century. A Historiographical Survey</i>	91

CORNELIU CRĂCIUN, <i>Societăți caritative și religioase din Cluj și Oradea în sprijinul persoanelor și categoriilor defavorizate (perioada interbelică) / Religious and Charitable Societies from Cluj and Oradea Supporting Disfavoured Persons and Categories (the Interwar Period)</i>	101
MIHAI D. DRECIN, <i>Banca de credit și instituțiile de asistență socială. Studiu de caz: Banca „Albina” din Sibiu (1872–1918) / The Credit Bank and the Institutions of Social Assistance. Case Study: the „Albina” Bank From Sibiu (1872–1918)</i>	115
NADIA MANEA, MIHAELA TONE, <i>Banca Națională a României, între binefaceri și asistența socială instituționalizată (1880–1938) / The National Bank of Romania, from Charities to Institutionalised Social Welfare (1880–1938)</i>	121

AȘEZĂMINTE OSPITALIERE ȘI ORFELINATE / ALMSHOUSES AND ORPHANAGES

ÁGNES MIHÁLY, <i>Bunurile, gospodăria și administrarea așezămintelor ospitaliere din Cluj (secolul al XVII-lea) / The Goods, the Management and the Administration of the Almshouses of Cluj (17th Century)</i>	141
KLÁRA LUKÁCS, <i>Orfelinatele din Gherla (1860–1948) / The Orphanages from Gherla (1860–1948)</i> ...	149

SPITALE ȘI FARMACII DIN CENTRE URBANE / HOSPITALS AND PHARMACIES FROM URBAN CENTRES

PETRE BEȘLIU MUNTEANU, <i>Evoluția clădirii Bisericii Azilului și a Spitalului medieval (postmedieval) din Sibiu / The Medieval (Postmedieval) Hospital and the Hospital Church in Sibiu: the Evolution of the Buildings</i>	157
ANITA DOMINKOVITS-SZAKÁCS, <i>Das Vermögen eines Apothekers in der Frühen Neuzeit (Verlassenschaftsinventar des Jeremias Österreicher, Apotheker zum „Goldenen Löwen”, aus dem Jahr 1657) / The Inventory of a Chemist at the Beginning of Modern Period (The Will’s Inventory of Jeremias Österreicher, the „Golden Lion” Chemist’s Owner, from 1657)</i>	169
GUDRUN-LIANE ITTU, <i>Aus der Geschichte des evangelischen Waisenhauses in Hermannstadt (1753–1948) / Short History of the Lutheran Orphanage in Sibiu (1753–1948)</i>	183
DAN DUMITRU IACOB, <i>Aspecte privitoare la practica donației în beneficiul spitalelor urbane din Moldova (secolele XVIII–XIX) / Aspects Concerning the Donation Practice in the Benefit of Urban Hospitals from Moldavia in the 18–19 Centuries</i>	193

DIN VIAȚA ORAȘELOR DE IERI ȘI DE AZI / TOWNS IN PAST AND PRESENT

MARIANA ȘLAPAC, <i>Moldavian Bastioned Fortresses. Characteristics / Cetățile bastionare din Moldova. Caracteristici</i>	231
JÓZSEF Ö. KOVÁCS, <i>Issues of the Social History of Jews in 18th-19th Century Hungary Implications of a Comparative Regional Research Study / Aspecte de istorie socială a evreilor din Ungaria secolelor XVIII–XIX. Implicațiile unui studiu de cercetare regională comparativă</i>	249
RADU SĂGEATĂ, <i>Schimbări în zona funcțională urbană ca urmare a dezvoltării serviciilor comerciale / Changes in the Urban Functional Zones Triggered by the Development of Commercial Services</i>	263

RECENZII, NOTE BIBLIOGRAFICE / BOOK REVIEWS

TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU, <i>Așezări umane. Vol. I. Repere teoretice și istoria timpurie a Orientului Mijlociu și Apropiat</i> . Timișoara: Editura Art Press: 2009, 200 p. (<i>Sergius Ciocanu</i>)	281
CORNELIU GAIU, VASILE DUDA, <i>Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric</i> , Cluj-Napoca: Editura Accent: 2008, 254 p., il. (<i>Anda-Lucia Spânu</i>)	282
SORIN RADU, VASILE CIOBANU și RADU RACOVITAN, coord. <i>Călimănești. Monografie istorică și etnografică</i> . București: Editura Spandugino: 2009, 418 p. + 22 p. il. color (<i>Anda-Lucia Spânu</i>)	283
EUGENIA GRECEANU, <i>Ansamblul urban medieval Botoșani. Botoșanii care s-au dus</i> . Ediția a II-a revizuită și adăugată, apărută sub îngrijirea lui OCTAVIAN LIVIU ȘOVAN. Iași: Casa Editorială Demiurg: 2009, 133 p. + 126 p. il. + 1 h. (<i>Vasile Ciobanu</i>)	286
PETRE BEȘLIU MUNTEANU, <i>Spitalul medieval din Sibiu</i> . Sibiu: Honterus: 2008, 86 p. + 15 pl. + 36 il. (<i>Daniela Marcu Istrate</i>)	287
MĂRIA PAKUCS-WILLCOCKS, <i>Sibiu – Hermannstadt. Oriental Trade in Sixteenth Century Transylvania</i> . Köln: Wien: Weimar: Böhlau Verlag: 2007, 219 p. (<i>Petre Beșliu Munteanu</i>)	289
MARIANA ȘLAPAC, <i>Arta urbanismului în Republica Moldova. Privire de ansamblu</i> . Chișinău: Academia de Științe a Moldovei: 2008, 272 p. (<i>Teodor Octavian Gheorghiu</i>)	291
IOAN DEGĂU, NICOLAE BRÂNDĂ (coordonatori), <i>Beiușul și lumea lui. Studiu monografic</i> , vol. I–IV. Oradea: Editura Primus: 2008, 2008, 2008, 2009, 808 + 985 + 957 + 1030 p., il. (<i>Vasile Ciobanu</i>)	293
<i>Deutscher Historischer Städteatlas</i> , WILFRIED EHBRECHT, PETER JOHANEK und JÜRGEN LAFRENZ, Hrsg. Nr. 1. <i>Quedlinburg</i> . Autoren: ULRICH REULING (†) und DANIEL STRACKE. Kartographie: THOMAS KALING und DIETER OVERHAGEBÖCK. Redaktion: DANIEL STRACKE. Münster: Veröffentlichung des Instituts für vergleichende Städtegeschichte – Münster: 2006, 12 S. + 11 Tafeln (<i>Mariana Vlad</i>)	296
<i>București. Materiale de istorie și muzeografie</i> , 20 (2006): 395 p., 21 (2007): 477 p., 22 (2008): 260 p., 23 (2009): 341 [344] p. (<i>Vasile Ciobanu</i>)	297
<i>Alt-Schaessburg. Istorie. Patrimoniu</i> , Sighișoara, 1 (2008): 255 [256] p., 2 (2009): 220 p. (<i>Vasile Ciobanu</i>)	300
<i>Studii și articole privind istoria orașului Huși</i> , COSTIN CLIT și MIHAI ROTARIU, coord., tom. II. Bârlad: Editura Sfera: 2009, 544 p. (<i>Dan Dumitru Iacob</i>)	301

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ / THE SCIENTIFIC LIFE

Simpozionul Național „Monumentul – Tradiție și viitor”, ediția a XI-a, Iași, 1–4 octombrie 2009 (<i>Dan Dumitru Iacob</i>)	305
--	-----

ASISTENȚA SOCIALĂ ȘI ORAȘELE ÎN TRANSILVANIA EPOCII PRINCIPATULUI

ENIKÓ RÜSZ-FOGARASI

Asistența socială este un sistem de asistență materială pentru persoane incapabile să lucreze și lipsite de mijloace de trai. Atitudinea și rolul orașelor în acest sistem variază de la o perioadă la alta.

În timpul Principatului Transilvaniei, comunitățile orășenești sunt acele foruri care coordonează asistența socială, însă nu după un program prestabilit. Orașul este atent întotdeauna ca instituțiile în domeniu să fie bine conduse și ca susținerea financiară să fie asigurată. Conducerea orășenești se îngrijesc ca problemele curente ivite în domeniul asistenței sociale să fie rezolvate, ele sunt cele care caută resursele financiare și umane pentru a pune în practică hotărârile consiliului orășenesc. Munca de asistență socială apasă tot mai mult pe umerii așezămintelor ospitaliere, care vor deveni centre de asistență socială. Planificarea asistenței sociale era prerogativul conducerii orășenești, în timp ce punerea în practică va reveni magiștrilor ospitalieri. Izvoarele din această perioadă ne informează despre existența a patru așezăminte ospitaliere în Oradea, pentru un scurt timp trei în Cluj, două în Brașov, Sibiu, Bistrița, Sighișoara, Mediaș, Timișoara și câte una în următoarele orașe: Târgu Mureș, Râșnov, Teiuș, Turda, Aiud, Feldioara, Crainimăt, Alba Iulia, Satu-Mare, Baia Mare, Ineu, Lipova.

Tratarea bolilor devine activitatea specifică a medicilor, farmaciștilor, bărbierilor și băieșilor. Ca atare, în această perioadă asistența socială și cea medicală încep să se contureze tot mai mult, fiecare începând să aibă evoluția sa proprie.

Cuvinte cheie: asistență socială, oraș, Transilvania, oameni neputincioși.

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVITOARE LA STATUTUL MIȘEILOR DIN ORAȘELE MEDIEVALE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ

LAURENȚIU RĂDVAN

Studiul de față își propune să se ocupe de o categorie medievală mai puțin cercetată din spațiul românesc, anume *mișeii*. Aceștia apar rar în Wallachia, fiind surprinși mai mult indirect, prin documente târzii sau prin urmele pe care le-au lăsat în toponimia locală. Denumirea de *mișei* este împrumutată din latină, unde desemna oamenii nenorociți, săraci sau bolnavi de lepră. Această boală a pătruns în Europa încă din antichitate, venind din Orient. Primele măsuri concrete de izolare a bolnavilor s-au păstrat din perioada regilor Carolingieni. După anul 1000 apar tot mai multe spitale pentru leproși, instituții quasi-monastice, ce se bazau pe donații pentru a supraviețui. Momentul lor de apogeu a fost sec. XIII, pentru ca după 1300, pe fondul ciumei, lepra să dea lent înapoi. Izvoare documentare târzii sugerează că un astfel de spital a funcționat și lângă orașul Câmpulung, cel mai important centru catolic din Wallachia. Instituțiile de asistare a leproșilor au fost introduse la sud de Carpați de saxonii (*sașii*) ce au colonizat acest oraș. O demonstrează tocmai numele de *mișei*, prezența în Câmpulung a unei biserici catolice cu hramul Sf. Elisabeta, ce se remarcă prin grija față de leproși, precum și faptul că un sat din vecinătate, Mățău, era scutit de dări, în schimbul îngrijirii leproșilor din oraș. Scutirile de taxe, acordate încă din perioada de formare a Wallachiei, au rezistat până în sec. XVIII, mult timp după ce lepra dispăruse din zonă. Câteva nume de locuri („la Mișei”, „Crucea mișeilor”) dau de înțeles că un spital pentru leproși a existat și lângă un alt oraș cu o importantă comunitate catolică din Wallachia, Râmnicul Vâlcea.

Cuvinte cheie: leproși, mișei, spital, scutiri de taxe, Țara Românească.

ASISTENȚA SĂRACILOR ÎN ȚĂRILE ROMÂNE, ÎN SECOLELE AL XVIII-LEA ȘI AL XIX-LEA

LIGIA LIVADĂ-CADESCHI

În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și la începutul secolului următor, domnii fanarioți din Țările Române au inițiat, fie cu titlu particular, în calitate de buni creștini, fie ca principii, în calitate de buni *oblăduitori*,/ administratori/ în limbajul epocii, o seamă de așezăminte caritabile. Operele de binefacere apar întotdeauna ca unul din aspectele importante ale unei bune guvernări, iar în secolul al XIX-lea ca semn al progresului și ca dovadă de patriotism.

Orice gest adresat săracului exprimă opțiunea societății dominante pentru un anumit tip de solidaritate socială. Ca pretutindeni în spațiul european, atunci când ajung să se intereseze de locul săracului în cetate, autoritățile atacă vehement practica cerșitului și se străduiesc să impună tuturor săracilor valizi principiul obligativității muncii. Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pitace domnești consecutive interzic cerșetoria; invalizii sunt trimiși la mănăstiri sau primesc mici subvenții cu condiția să nu se arate pe ulițe.

Prima slujbă domnească, Departamentul Epitropiei Obștești, în a cărei sarcină cădeau săracii, orfanii, școlile și problemele edilitar gospodărești ale Bucureștilor, datează din 1775. Principalii beneficiari ai ajutorului public erau scăpătații, cărora statutul social de origine le interzicea să-și expună public sărăcia.

Secolul al XIX-lea preia, reorganizează, raționalizează și tinde să eficientizeze măsurile inițiate deja în secolul anterior. Continuă sistemul *pensiilor* de la bugetul de stat pentru scăpătați (văduve mai ales), dar și eforturile de a interzice de o manieră eficientă cerșitul. Cerșetorii familiști primeau la rândul lor *pensie* și erau obligați să nu se mai arate pe ulițe sau în biserici la cerșit; nefamiliștii erau internați într-un *institut* special. Cerșetoria era asimilată clar unei meserii ilicite. Instituția în sarcina căreia intrau toate aceste aspecte purta denumirea de *Eforia caselor făcătoare de bine și de folos obștesc* și fusese înființată în 1832 în conformitate cu prevederile *Regulamentelor Organice*.

Aceasta se îngrijea și de copiii orfani (abandonăți). Până la vârsta de trei ani copiii erau crescuți de doici, contra unei plăți lunare. După această vârstă ei urmau să fie preluați de institutul ce s-ar fi construit între timp. Numărul de copii prevăzut a fi suportat de institut era de 200. Institutul copiilor orfani, legat din păcate, întotdeauna, de cel al cerșetorilor, nu a ajuns să fie niciodată înființat, copiii continuând să fie asistați prin sistemul de plasamente la doici (și după vârsta de trei ani), în ucenicie sau în școlile publice.

În cazul cerșetorilor, numărul ce lor asistați de stat se ridica la 120, dintre care 70 în institut și 50 cu pensie. Punerea în practică a acestor inițiative s-a dovedit foarte anevoioasă. Soluția de compromis aleasă de autorități a fost internarea cerșetorilor în diverse mănăstiri. Din 1835 apar în bugetul Valahiei cheltuielile *Casei cerșetorilor* mai întâi la Plumbuita, apoi la schitul Malamucu. Din 1841–1842, apare în bugetul Valahiei *Institutul de smintiți de la Mărcuța*, pentru ca din 1843 să întâlnim *Institutul smintiților și cerșătorilor de la Mărcuța*.

Dacă instituțional pentru anii 1850–1860 nu putem oferi date concrete, în planul proiectelor și propunerilor referitoare la asistența socială se remarcă Mihail Kogălniceanu. Între scrierile lui se numără un articol intitulat *Despre pauperism* publicat inițial în 1845, reluat apoi în 1846 și în 1854. Textul cuprinde o seamă de aserțiuni teoretice despre dreptul la asistență, preluate din spațiul francez, o analiză a sărăciei în spațiul românesc, inclusiv din perspectivă istorică și o serie de propuneri concrete pentru ajutorarea săracilor existenți, dar și pentru diminuarea numărului acestora pe viitor.

După 1859, în noul context politic din Principate, Mihail Kogălniceanu, din postura de ministru de interne, își asumă o serie de inițiative legislative în sensul măsurilor preconizate deja la 1845: *legea pentru stărpirea cerșetoriei*, internarea în locuri deosebite și tratarea diferențiată a cerșetorilor invalizi și a cerșetorilor de meserie (*ospiciile* de la Orgoești pentru bărbați și Lipova pentru femei și *penitenciarul* de la Ismail, înlocuit cu *închisoarea corecțională* de la Florești, pentru cerșetorii valizi, asimilați ulterior vagabonzilor).

Legea de organizare comunală din 1864 și modificările ei din 1874, 1882, 1894 fixau obligația comunelor și județelor de a se ocupa de copiii găsiți, de infirmi, de alienați, de a înființa azile de noapte și ospătării comunale pentru cei fără lucru. Organizarea coerentă și științifică a asistenței începe însă din 1920, odată cu crearea Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor sociale.

Cuvinte cheie: asistență socială, organizații caritabile, orfani, vagabonzi, cerșetori, sănătate, legi, Țara Românească

BUZĂU – EVOLUȚIA SISTEMELOR DE SĂNĂTATE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ PÂNĂ LA MIJLOCUL SECOLULUI XX

TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU

În general vorbind, statutul urban a presupus, cel puțin odată cu perioada Evului Mediu din spațiul european, asigurarea unor sisteme de protecție și asistență socială, care presupuneau inclusiv adăpostirea și tratarea bolnavilor săraci. Orașele românești extracarpatiche nu fac excepție și, de-a lungul întregii lor istorii, se dovedește că dețin funcțiuni dedicate acestui scop.

Buzău, oraș medieval documentat pentru prima oară în 1431, are o foarte interesantă evoluție din acest punct de vedere. Treptat, spre timpurile moderne, vechile instituții care asigurau, între altele, protecție persoanelor nevoiașe sau bolnave (Episcopia, mănăstirile, schiturile, bisericile parohiale) sunt înlocuite cu instituții sau forme moderne de asigurare a sănătății sau asistenței sociale (spitalul, azilul, cabinetul medical, farmacia etc.). Odată cu fondarea Episcopiei, în anul 1500, Buzăul devine nu numai sediul unui important for religios zonal, ci și centru de focalizare a numeroase inițiative ctitoricești, dintre care majoritatea au și funcții sociale. Elementul de legătură din aceste etape și cele premoderne și moderne în acest domeniu, este edificarea în cca.1790, a Spitalului Gârlași, de către Maria Minculeasa, în cadrul incintei Bisericii Gârlași, ctitorită de aceeași, cu cca. 10 ani înainte. După acest eveniment, seria edificărilor sau amenajărilor buzoiene cu aceste destinații se derulează într-un ritm din ce în ce mai alert, asigurând orașenilor încercați de războaie, incendii, cutremure, molime, asistența necesară. Atmosfera se calmează către jumătatea a doua a secolului XIX, când începe practic, punerea la punct a unui sistem urban sanitar și de asistență socială complex și eficient. În acest context nu este de mirare apariția unor medici și biologi de înaltă valoare, între care se remarcă singurul nostru laureat al premiului Nobel pentru Medicină-George Emil Palade, născut în Buzău și absolvent al Liceului Hașdeu în 1929.

Cuvinte cheie: orașul Buzău, asistență socială, spital, centru ecleziastic.

ASISTENȚA SOCIALĂ ȘI DE PREVENȚIE ÎN ORAȘELE SUD-BĂNĂȚENE DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

CONSTANTIN JUAN-PETROI

Comunitățile urbane din așezările sud-est bănățene (Orșova și Băile Herculane), în permanentă dezvoltare în secolele XIX și XX, au instituit, printre altele, o serie de măsuri de asistență socială și prevenție sanitară, mai cu seamă în fața unor maladii și epizotii ale timpului. Un moment de referință în evoluția acestora l-a constituit organizarea regimentelor grănicerești, cu măsurile pe care trebuiau să le aplice comandamentele locale, dar și Biserica, între acestea, pe linie sanitară, un loc aparte ocupându-l carantina de la Orșova, precum și

băile de la Mehadia (viitorul Herculane). Erau reglementate și acțiuni de asistență socială în interiorul comunității. După desființarea regimentelor grănicerești (1871) aceste măsuri sunt preluate de comunitățile locale.

În paralel se remarcă situații care vizau măsuri de protejare a persoanelor care, datorită unor motive de natură diversă, nu au posibilitatea să își asigure nevoile sociale și să își dezvolte propriile capacități și competențe pentru participarea activă la viața socială sau a celor aflați, din diferite motive, într-o incapacitate temporară sau imposibilitate permanentă de satisfacere a nevoilor prin propriile lor forțe. În această direcție sporesc preocupările comunităților religioase și a unor grupuri sau persoane caritabile, mult timp bazate pe sentimentalismul generos și bunele intenții, apoi devenite preocupări ale societății civile și autoritățile publice ale administrației locale. Ele vor îmbrăca forme științifice în societatea post-decembristă.

Modul de aplicare a unor asemenea măsuri sunt date de documente de arhivă sau lucrări prin care s-au valorificat asemenea informații, dar și de presa timpului.

Cuvinte cheie: asistență socială, prevenție sanitară, nevoi sociale, comunități religioase, maladii, epizotii, carantină, băi, regimente grănicerești.

ORGANIZAREA ACȚIUNILOR CARITABILE DIN SIBIU ÎN DECENIILE DE DUPĂ REFORMĂ

JÚLIA DERZSI

Studiul dorește să ofere o privire asupra organizării instituțiilor caritabile și finanțarea acestora din Sibiu după Reformă. Cercetarea surselor legate de instituțiile caritabile din Sibiu ne arată două tipuri instituționale prin care aceasta s-a realizat: (1) prin supraviețuirea așezămintelor ospitaliere medievale: Spitalul Sfântul Spirit și leprozeria din Sibiu, (2) prin înființarea fundațiilor noi de caritate: instituția provizoriilor milei și Cutia milei. Orașul a urmărit în politica socială tendințele epocii sale, sub influența Reformei a încercat să centralizeze sarcinile asistenței sociale prin înființarea unui fond comun de finanțare. Înființarea unui depozit central de ajutorare socială a lărgit cercul sarcinilor caritabile (mai cu seamă, în pofida unui program educațional, în sprijinirea studenților plecați în străinătate), dar nu a însemnat transparența financiară în ceea ce privește banii alocați politiciii sociale. După sumele intrate și plățile efectuate nu s-au întocmit bilanțuri, Cutia milei nu era cu totul separată de bugetul orașului. Datorită acestui fapt depozitul nu s-a transformat într-un oficiu, ci a rămas un simplu fond suplimentar. Eficacitatea efortului de a crea un depozit stabil de finanțare a fost redusă probabil și de lipsa continuă de bani. Cutia goală a contribuit probabil la conservarea organizațiilor instituționale moștenite din Evul Mediu și la diminuarea exercitării unui control productiv asupra acestora.

Cuvinte cheie: asistență socială, orașul premodern, așezământ ospitalier, fundațiile de caritate, cutia milei, gestiunea economică orășenească.

EXERCITIUL CARITĂȚII ÎN VIAȚA CONFRERIILOR MEDIEVALE DIN TRANSILVANIA (SECOLELE XIV–XVI)

LIDIA GROSS

În primul rând sunt analizate conceptul carității medievale și instrumentele acesteia, și anume: spital, confrerie, breaslă, acțiune privată.

Confreeriile, prin natura lor, sunt definite ca asociații caritabile și religioase. Subiectul acestei reuniuni științifice solicită o arie restrânsă de investigație, obiectul acestui studiu fiind confreeriile laice ale celor mai importante orașe transilvane, inclusiv confreeriile profesionale.

Confreeriile acționau în domeniul susținerii sociale, obligațiuni care țineau de administrația urbană: de aceea conducerea orașelor consimțea și încuraja activitățile acestora, mai ales când platforma lor corespundea nevoilor societății.

Direcțiile manifestării carității confreerilor erau clar trasate: 1. organizarea înmormântărilor pentru proprii membri, dar și pentru cei săraci și străini (*fraternitas extrulum*: Corpus Christi din Sibiu și Sfânta Catherine din Cluj), 2. ajutor financiar acordat din plățile oficiilor proprii pentru persoane private sau chiar pentru consiliul orașului, 3. susținerea spitalului (diverși membri din Transilvania s-au alăturat confreerii Sfântului Spirit de la Roma și, prin cotizații recurente, ei susțineau institutele ordinului Sfântului Spirit, care erau șapte la număr în Transilvania).

Regulamentele păstrate, documentele de constituire ne arată un autentic program de fapte bune având ca scop final mântuirea sufletului. Activitatea acestor instituții trebuie legată la mentalitatea epocii, marcată de obsesia „vieții veșnice”; de aceea rolul lor principal era organizarea funeraliilor.

Cuvinte cheie: caritate medievală, confrerie, înmormântări/funeralii, comunitate urbană, administrație urbană, Transilvania.

BURGHEZIA ECONOMICĂ ȘI ACTIVITATEA EI CARITATIVĂ ÎN UNGARIA ÎN SECOLUL AL XIX-LEA ÎN LUMINA ISTORIOGRAFIEI

JUDIT PÁL

Articolul este o prezentare a istoriografiei ungare din ultimele decenii privind activitatea publică, în primul rând caritativă a burgheziei, respectiv al elitei economice. Se pare ca filantropia, patronajul, activitatea caritativă au făcut parte din „strategia de viață” a elitei economice din secolul al XIX-lea prin care ei sperau să câștige respect în societate. Dacă la început activitatea caritativă a fost considerată o obligație morală și religioasă, mai târziu în secolul al XIX-lea ea s-a „laicizat” și era privită ca o contribuție la „bunul comun”, respectiv ca un mijloc de a micșora tensiunile sociale.

Cuvinte cheie: burghezie, elită economică, activitate caritativă, filantropie, istoriografie, Ungaria, secolul al XIX-lea

SOCIETĂȚI CARITATIVE ȘI RELIGIOASE DIN CLUJ ȘI ORADEA ÎN SPRIJINUL PERSOANELOR ȘI CATEGORIILOR DEFAVORIZATE (PERIOADA INTERBELICĂ)

CORNELIU CRĂCIUN

Studiul abordează modurile în care societățile de caritate din Cluj și Oradea îi ajutau pe oamenii și categoriile de persoane afectate de sărăcie și boli, în perioada dintre cele două războaie mondiale. În aceste două orașe din Transilvania, comunitățile au înființat asociații sau societăți de întraajutorare cu scopuri caritabile. Numărul lor mare, aparținând tuturor grupurilor etnice, români, unguri și evrei – arată, pe de o parte, existența unor probleme serioase privind existența individuală sau de grup și, pe de altă parte, implicarea benevolă a persoanelor dornice să-i ajute pe cei nevoiași. Am folosit documente din departamentele

județene ale Arhivelor Naționale din Bihor și Cluj-Napoca, ca și informații din ziarele din cele două orașe.

Cuvinte cheie: societate caritabilă, societate religioasă, persoane defavorizate, ajutorare.

BANCA DE CREDIT ȘI INSTITUȚIILE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ. STUDIU DE CAZ: BANCA „ALBINA” DIN SIBIU (1872–1918)

MIHAI D. DRECIN

Prima bancă deținută de români înființată în Transilvania în timpul Imperiului Austro-Ungar, Banca „Albina”, a fost o adevărată instituție națională care ajută întărirea și afirmarea culturală și politică a românilor în provincie.

Pe lângă creditarea țăranilor pentru cumpărarea pământului nobililor unguri și al sașilor, ajunge la datorii la bănci din Budapesta și Viena, finanțând școala și Biserici românești, Banca „Albina” a furnizat, din profitul anual, sumele pentru obiective sociale. Acestea erau: cantine studențești, spitale, bucătării populare care ofereau mâncare săracilor orașelor, orfelinate, dispensare de tuberculoși, victimelor inundațiilor sau cutremurelor din diverse provincii ale imperiului.

Ceea ce este demn de remarcat este că toate ajutoarele caritabile îi includeau pe suferinzi, „indiferent de afilierea religioasă și apartenența etnică”. Aceasta era o cale cu adevărat europeană de a înțelege nevoia de solidaritate în fața dificultăților problemelor vieții.

Cuvinte cheie: Banca „Albina”, asistență socială, greutate materială, ajutor financiar, solidaritate, orașul Sibiu.

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI, ÎNTRE BINEFACERI ȘI ASISTENȚA SOCIALĂ INSTITUȚIONALIZATĂ (1880–1938)

NADIA MANEA, MIHAELA TONE

Într-o epocă în care modernizarea de ansamblu a societății românești începuse să-și pună amprenta și în zona protecției sociale, înființarea Băncii Naționale a României a fost urmată la scurtă vreme de implicarea acestei instituții în susținerea financiară a actelor de caritate inițiate de o serie de societăți de binefacere, având în vedere multitudinea problemelor cu care se confruntau orașele din Vechiul Regat, de la inundații și incendii la epidemii și sărăcie. În același timp, situându-se tot în aria binefacerilor, BNR a început să acorde ajutoare propriilor angajați, care se aflau în situația de a traversa momente dificile ale existenței lor (decese în familie, îmbolnăviri etc.), după care a trecut la organizarea unui sistem instituționalizat de protecție a personalului propriu.

Treptat, aceste gesturi ale băncii au devenit nu numai mai frecvente și mai consistente, dar și mai fidel surprinse în documente. La modul general, în concepția conducerii băncii, atitudinea institutului de emisiune față de lumea urbană marginală sau aproape marginală decurgea din statutul de instituție națională, așa cum menționa guvernatorul Mitiță Constantinescu, în februarie 1938, într-un discurs, e adevărat cu multe volute retorice, ținut la Adunarea generală ordinară a membrilor Casei de Pensiuni, Împrumuturi și Ajutoare a Personalului BNR. Astfel, potrivit lui Mitiță Constantinescu: „Banca Națională, domnilor, în toate timpurile, în afară de o gestiune ordonată și severă pe care a avut-o pentru treburile ei obiective, a avut și o politică de largă și generoasă înțelegere a tuturor necesităților, a tuturor durerilor de orice natură ar fi ele (sociale, morale, culturale, de stat, naționale) și mijloacele

institutului de emisiune au fost neprecupețit puse la dispozițiunea tuturor acestor necesități cu caracter fie filantropic, fie de sprijinire, fie de generozitate, fie de ajutorare a unor necesități incontestabile de ordin cultural, național”.

De regulă, gesturile de caritate ale băncii îndreptate către exterior se concretizau în sume mai mari sau mai mici de bani încredințate atât societăților de binefacere, cât și persoanelor care, temporar sau permanent, neavând mijloace suficiente de subzistență încercau să găsească o soluție, adresându-se bunăvoinței băncii. Documentele din Arhiva BNR permit documentarea acestei dimensiuni atât din perspectiva binefăcătorului, cât și a beneficiarului, dar pentru secvențe cronologice diferite. Astfel, pentru perioada 1880–1918, putem urmări în deciziile Consiliului general și ale Consiliului de administrație evoluția sumelor acordate de bancă, precum și numele societăților de binefacere care le primesc. În această situație însă nu putem intra în contact cu cel care solicită bunăvoința băncii, cu argumentele la care acesta apelează pentru a convinge să i se acorde sprijin. Această dimensiune o putem documenta însă pentru o perioadă mai târzie, este vorba de anii 1932–1933, ani de criză, în care cererile adresate băncii sunt nu numai foarte numeroase, ci și foarte dramatice. Conservate în Arhiva BNR, aceste cereri ne permit să-l definim pe cel care venea să solicite ajutor și chiar să identificăm câteva elemente de retorică a celui care se străduiește să impresioneze și să înduplece. Având în permanență în vedere că cele două categorii de documente nu sunt contemporane, credem totuși că discursul neajutoratului care cere nu s-a schimbat fundamental în acest interval, cu atât mai mult cu cât anii 1932–1933, ca și anii Primului Război Mondial, sunt ani de criză, cu accentuate neliniști sociale, în care comunitatea în ansamblul ei este mult mai vulnerabilă.

În același timp, BNR a fost preocupată de susținerea angajaților săi, la început prin gesturi de binefacere. Ulterior, pe măsură ce, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au fost adoptate legi care prevedeau condițiile de obținere a unei pensii de către numeroase categorii profesionale, s-a trecut la organizarea unui sistem social de protecție la nivelul băncii. Sursele de finanțare erau reprezentate de contribuțiile personalului și de sume care proveneau din beneficiul băncii. Astfel, în perioada 1890–1938, în cadrul BNR s-au înființat mai multe structuri și fonduri speciale, destinate asistenței sociale a personalului instituției. Aceste structuri au cunoscut succesive reorganizări, fiind masiv susținute de bancă, pentru a-și îndeplini menirea pentru care au fost create.

Cuvinte cheie: Banca Națională a României, buget, societăți de binefacere, Casa de Pensii, Împrumuturi și Ajutoare a Personalului BNR, contribuții sociale, ajutoare.

BUNURILE, GOSPODĂRIA ȘI ADMINSTRAREA AȘEZĂMINTELOR OSPITALIERE DIN CLUJ (SECOLUL AL XVII-LEA)

ÁGNES MIHÁLY

Această lucrare subliniază dimensiunea economică și instituțională a asistenței sociale, bunurile, sursele economice existente ale celor două așezăminte ospitaliere din timpul secolului al XVII-lea. Studiul se bazează pe informațiile primare care derivă din registrele de conturi ale așezămintelor ospitaliere, din anii 1602–1650. Aceste registre de conturi erau elaborate anual de către magistrații așezămintelor ospitaliere, care erau încredințați cu administrația institutelor, și anume cu administrarea bunurilor mobile și imobile ale acestora. Administrarea nu însemna doar cheltuielile și veniturile, ci și administrarea rațională.

Pentru administrarea așezământului Sfântului Spirit, am încercat să prezint baza materială într-un mod mai complex, bunurile imobiliare, de exemplu cele două brutării, terenurile agricole, o livadă menționată, vița de vie. În acest fel am constatat că pentru administrația așezământului Sfântul Spirit rolul principal îl juca cultivarea viței de vie, și de multe ori, vinderea vinului era o importantă resursă de venit.

Așezământul Sfânta Elisabeta era mai bine înzestrat, era mai înstărit, avea o bază materială remarcabilă, și în felul acesta avea mai mulți beneficiari. De exemplu, numărul beneficiarilor așezământului Sfântul Spirit era de 7-9 săraci în general, iar cel al așezământului Sfintei Elisabeta era de 11-35.

Administrarea celor două instituții nu însemna doar înregistrarea veniturilor, ci și întreținerea clădirilor, a morii, asigurarea producției în mod constant; administrarea era realizată nu numai de către magistrații instituției, ci și de către magistrații orașului.

În partea a doua a lucrării am tratat un alt aspect al administrației așezămintelor, și anume cultivarea viței de vie, importanța acesteia și compararea cheltuielilor și veniturilor din acest domeniu.

În mod consecvent, în ceea ce privește caracterul economiei și administrației acestor așezăminte, deși este o instituție tipic urbană, am constatat preponderența producției agricole în majoritatea cazurilor, încă în secolul al XVII-lea, care poate explica faptul că baza materială inițială o constituiau terenul agricol și donațiile imobile. Este de remarcat faptul că exista asistența financiară oferită de oraș, dar aceasta nu asigura întreaga activitate. Putem constata participarea autorităților centrale în acordarea a 1.000 de bucăți de sare din ocna de la Cojocna. Este demnă de remarcat participarea locuitorilor orașului la menținerea așezămintelor prin donații testamentare.

Cuvinte cheie: așezământ ospitalier, registre de conturi, dimensiune economică, dimensiune instituțională, administrare rațională, cultivare de viță de vie, orașul Cluj.

ORFELINATELE DIN GHERLA (1860–1948)

KLÁRA LUCÁCS

În Transilvania caritatea instituționalizată a început în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De asemenea, orfelinatul de băieți din Gherla a fost înființat în 1860 iar cel de fete în 1903. Studiul meu se axează pe circumstanțele în care aceste instituții au fost înființate și închise, baza lor economică, regulile casei și prezintă persoanele care lucrau acolo, ca și efectele războaielor mondiale pentru aceste instituții. Lucrarea încearcă să ofere înțelegerea vieții cotidiene a orfanilor. Am utilizat trei surse importante pentru prezentarea modului de viață a orfanilor:

- jurnalele copiilor din perioada 1917–1919;
- înregistrarea regulilor casei datată în 1876;
- memoriile Gizellei Korbuly și Emiliei Görög, două foste orfane din diferite perioade.

Cuvinte cheie: orfelinat, orfani, Gherla, Transilvania, armeni.

EVOLUȚIA CLĂDIRII BISERICII AZILULUI ȘI A SPITALULUI MEDIEVAL (PREMODERN) DIN SIBIU

PETRE BEȘLIU MUNTEANU

Cercetarea arheologică a dovedit existența a două clădiri succesive din lemn, anterioare spitalului amintit în 1292. A doua clădire a fost distrusă de incendiu.

Mormântul intersectat de fundațiile spitalului aparține cimitirului unei comunități de călugări sau a unei biserici parohiale. Pe de altă parte, cercetarea arheologică a scos la iveală fragmente ceramice și oase de animale din inventarul unei comunități civile și urmele unei instalații metalurgice, aflate în apropiere.

După 1292, vechiul spital a fost transformat într-o biserică prin adăugarea unei sacristii și a unei abside la est. Interiorul bisericii și terenul înconjurător au devenit cimitir.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, clădirea aparținând Ordinului Sf. Spirit se dezvoltă spre nord și sud, iar la mijlocul secolului al XVI-lea în jurul bisericii, peste cimitir s-au construit saloane pentru cei internați și clădiri anexe. Biserica a suferit transformări la mijlocul secolului al XVIII-lea. Tot atunci spitalul s-a dezvoltat spre vest, ocupând lotul clădirii învecinate.

Cuvinte cheie: medieval, spital, biserică, clădire, arheologie, Sibiu.

AVEREA UNUI FARMACIST DE LA ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE (INVENTARUL TESTAMENTAR AL LUI JEREMIAS ÖSTERREICHER, FARMACIST LA „GOLDENEN LÖWEN”, DIN ANUL 1657

ANITA DOMINIKOVITS-SZAKACS

Cercetarea istoriei farmaciei și medicinei orașului maghiar Sopron cunoaște deja un precedent îndepărtat. Cercetarea complementară interdisciplinară realizată de istoria medicală, istoria orașului și istoria socială are o arie specială care se concentrează pe farmaciști și farmacii. În 1625 existau deja două farmacii și mai târziu, la mijlocul secolului al XVII-lea funcționau trei farmacii în oraș, în timp ce numărul lor a crescut la patru în 1676, accentuând rolul important pe care farmaciștii îl aveau în societatea urbană și cea rurală.

Sursa noastră oferă o privire în viața lui Jeremias Österreicher, farmacist la farmacia „La lei de aur” de la mijlocul secolului al XVII-lea. În ciuda faptului că a activat doar o scurtă perioadă în orașul Sopron, avem multe informații despre cariera lui extrase din documentele personale, păstrate în Arhivele orașului Sopron. Österreicher s-a născut în orașul Strela, lângă râul Elba și a devenit cetățean al orașului în 21 februarie 1656. A murit în octombrie în același an fiind răpus de ciumă. Avutul lui a fost inventariat la 8 februarie 1657. În paginile următoare publicăm această sursă, – cu excepția bibliografiei – într-o variantă *mot à mot*, și într-o transcriere adecvată, după reguli general acceptate, în scopul de a ajuta studiile interdisciplinare viitoare.

Cuvinte cheie: farmacie, farmacist, îngrijirea sănătății urbane, orașul Sopron, Ungaria.

DIN ISTORIA ORFELINATULUI EVANGHELIC DIN SIBIU (1753–1948)

GUDRUN-LIANE ITTU

Orfelinatul lutheran din Sibiu își datorează existența meșteșugarului Georg Thays, care, după ce i-au murit toți copiii, a decis în 1753 să folosească o parte din averea lui pentru îmbunătățirea vieții orfanilor protestanți. Thays intenționa să creeze o instituție asemănătoare orfelinatului din Halle/Saale, înființat de preotul piarist August Hermann Franke (1663–1727). Din cauza morții neașteptate a lui Thays, deschiderea porților orfelinatului a întârziat câțiva ani. Copiii orfani trebuiau educați pentru a deveni buni creștini dar și pentru învățarea unei meserii. Timp de 30 de ani de la deschiderea sa, orfelinatul a funcționat datorită dragostei frățești a comunității. Apoi, în timpul domniei împăratului Joseph II, instituțiile ecleziastice au devenit obiect al secularizării și caritatea tradițională s-a pierdut. Orfelinatul a parcurs o perioadă dificilă. Condițiile s-au îmbunătățit începând cu 1858 și o serie de evenimente fericite a făcut posibilă construirea de către comunitate a unui complex modern în 1882–1883. Acesta includea un orfelinat, un centru de zi și o biserică. Fiind construit pe un

fundament instabil, au apărut deteriorări câțiva ani mai târziu și, în 1910 complexul a trebuit demolat. Comunitatea a decis să reconstruiască complexul care a fost inaugurat în 1912. Până în 1948, când a fost naționalizată, așa-numita „Casa Luther” a existat datorită responsabilității și determinării comunității protestante locale și donațiilor pecuniare generoase.

Cuvinte cheie: pietism, Sibiu, caritate, secularizare, construirea complexului.

ASPECTE PRIVITOARE LA PRACTICA DONAȚIEI ÎN BENEFICIUL SPITALELOR URBANE DIN MOLDOVA (SECOLELE XVIII–XIX)

DAN DUMITRU IACOB

Acțiunile caritabile au avut un rol important în apariția și întreținerea primelor spitale moderne din principatele române, proces desfășurat în secolele XVIII-XIX. Cei mai mulți donatori au făcut parte din rândurile boierimii iar inițiativele lor caritabile au fost sprijinite de cele două importante instituții ale vremii: Domnia și Biserica. În afară de aceștia, au mai făcut donații și unii ai reprezentanți ai clerului superior, negustori și meșteșugari înstăriți și, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, reprezentanții unor profesii intelectuale și liberale: ofițeri, medici, avocați, profesori și alții.

Natura și valoarea donațiilor au fost variate: moșii și alte proprietăți rurale, diverse proprietăți urbane, bani, bunuri mobile, venituri și taxe domnești și boierești, obiecte de cult, instrumentar medical etc.

Motivul și circumstanțele care au generat donațiile au fost diverse. În cele mai multe cazuri, credința a constituit factorul principal care a stat la baza acțiunilor caritabile. Pe lângă aceasta mai acționau și alte motivații, precum: spiritul civic, solidaritatea față de comunitatea urbană, patriotismul, educația modernă și gândirea progresistă. Absența moștenitorilor direcți și riscul risipirii averii erau alte circumstanțe care au accentuat predispoziția pentru activități caritabile. De asemenea, problemele de sănătate, suferințele fizice sau psihice, experiențele traumatizante din viața donatorilor, contactul direct cu bolnavii și cu instituțiile spitalicești i-au influențat pe unii filantropi să acorde donații în folosul spitalelor. Spiritul de concurență socială, vanitatea sau urmărirea unor meschine interese personale au constituit alte motive, foarte reale, întâlnite în practicile caritabile ale vremii. Nu în ultimul rând, presa a constituit un instrument de încurajare a practicilor caritabile, inclusiv a celor legate de sprijinirea spitalelor. În consecință, pe lângă dimensiunea religioasă evidentă, actul caritabil a avut și o certă dimensiune socială și simbolică. El este generator de prestigiu social, aspect sugerat destul de limpede de formulele actelor de donație și confirmat de înființarea mai multor spitale într-o perioadă foarte scurtă.

Cuvinte cheie: caritate, spitale, donații, Moldova.

CETĂȚILE BASTIONARE DIN MOLDOVA. CARACTERISTICI

MARIANA ȘLAPAC

În Moldova fortificațiile bastionate au fost construite începând cu secolul al XVII-lea până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Printre fortărețele cele mai importante sunt cele de la Akkerman (Cetatea Albă), Chilia, Bender (Tighina), Hotin, Reni, Chișinău, Soroca, Palanca și altele. Unele dintre ele au fost construite la ordinul Imperiului Otoman, altele la acela al Imperiului Rus.

Între bastioanele fortificate din Moldova se disting cele care au un plan aproape regulat: patrulater (Zamca, Chișinău, Chilia, Palanca) și în formă de stea (Soroca, Reni), ca și cele cu

plan neregulat (Bender, Hotin, Cetatea Albă, Ismail). Fortificațiile sunt construite conform metodelor și principiilor școlilor militare olandeză, germană, franceză și rusă. Îi amintim pe autorii de proiect, inginerul francez De Lafitte Clave și François Kauffer, inginerii germani Kahlenberg și Riehter, inginerul turc Mehmed Tahir, inginerii ruși Ernst Foerster și Ivan Harting și alții.

Majoritatea bastioanelor fortificate din Moldova aveau funcția de arsenal sau bază de atac în timpul războaielor ruso-turce de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Perioada de funcționare a acestor fortificații ca obiective militare se încheie în secolul al XIX-lea: unele dintre ele fiind abandonate din cauza pierderii importanței strategice anterioare, altele au fost lichidate în baza unor acorduri de pace; doar unele au continuat să servească pentru depozitare temporară a artileriei și muniției.

Cuvinte cheie: fortăreață, fortăreață moldoveană, bastion fortificat, arhitectura moldavă militară.

ASPECTE DE ISTORIE SOCIALĂ A EVREILOR DIN UNGARIA SECOLELOR XVIII-XIX. IMPLICAȚIILE UNUI STUDIU DE CERCETARE REGIONALĂ COMPARATIVĂ

JÓZSEF Ö. KOVACS

Studiul se bazează pe cercetarea arhivistică, acoperind o perioadă de două secole, și privește așezarea și integrarea socială a familiilor de evrei în orașe din regiunea Dunăre-Tisa. Autorul încearcă să prezinte istoria acestor orașe, preponderent rurale, prin analiza interacțiunilor umane, care este aceea a unor schimbări în structura socială. El concepe planul istoric și temporal ca pe un sistem, o rețea de impacturi mutuale. Pe lângă condițiile, posibilitățile și cerințele istorice este important să luăm în considerare caracteristicile spațiale, economice, sociale ale acestor așezări, precum și faptul că aceste familii evreiești care, izolate la început ca niște grupuri de străini, care apoi vor deveni treptat membre ale acestor comunități locale. Regândind ipoteza sa originară, el susține acum că următorii factori au dat naștere unor conflicte interne și externe ale grupurilor sociale evreiești: 1. cultura și religia lor diferite. 2. absența egalității legale. 3. activitatea grupului social, plecat de la poziția periferică și caracterizată de compulsie și tradiție pentru a umple o nevoie publică specifică. 4. răspunsurile și confuzia societății care integratoare. El pune următoarele probleme pe parcursul studiului său de istorie regională socială: 1. condițiile istorice specifice ale așezării. 2. condițiile așezării evreilor: caracteristici ale receptării acestora, mobilitatea lor geografică. 3. dimensiunea, ocupația, structura gospodăriei, exploatarea proprietății populației evreiești. 4. alte caracteristici ale stilului de viață: condițiile de locuire, modelele maritale. 5. probleme de asimilare și date statistice. 6. conflicte, antisemitism.

Cuvinte cheie: Evrei, așezarea evreilor, integrare socială, structură socială, cultură, religie, stil de viață evreiesc, conflicte, antisemitism, orașe rurale, Ungaria.

SCHIMBĂRI ÎN ZONAREA FUNCȚIONALĂ URBANĂ CA URMARE A DEZVOLTĂRII SERVICIILOR COMERCIALE

RADU SĂGEATĂ

Potențialul pieței de desfacere constituie elementul determinant în amplasarea marilor investiții comerciale, fie că este vorba de centre comerciale de tip *mall*, ce reunesc în același complex comercial o gamă largă de magazine, fie de *hiper-* și *supermarketuri*, lanțuri de magazine deschise de obicei de firme transnaționale.

Logica implantării și dispersiei în teritoriu a acestor unități comerciale se corelează mai întâi cu zonarea funcțională a spațiului urban, apoi cu dispunerea spațiilor comerciale, fiind tributară segregării spațiale a populației în raport de veniturile obținute. Astfel unitățile comerciale de mari dimensiuni (*mall*-uri și *hipermarket*-uri) caracterizează orașele mari, cu funcție de polarizare macrorregională și cu o dinamică economică pozitivă, ce asigură o piață de desfacere suficient de competitivă, atât sub raport numeric cât și financiar, încât să asigure profit investiției. La polul opus, investițiile comerciale din orașele situate către baza ierarhiei urbane sunt de tip *supermarket*, înregistrându-se și în acest caz un plafon demografic inferior de 30.000 locuitori sub care investiția este considerată nerentabilă.

Astfel, cele mai mari complexe comerciale de tip *mall* sunt concentrate în capitală (*Băneasa Shopping City*, *Plaza Romania*, *Bucharest Mall* etc) și în cele două metropole regionale din vestul țării: Timișoara și Cluj-Napoca (*Iulius Mall*).

Situația este edificatoare și la nivelul spațiului intravilan: dacă cele mai mari centre comerciale din București se află localizate în nord, nord-est și vest (Băneasa, Dragonul Roșu și Militari), legate de axele de transport și de veniturile populației, semicercul sudic al intravilanului, caracterizat prin venituri mai reduse și cartiere cu probleme sociale este net dezavantajat din acest punct de vedere, atât sub aspectul numărului de centre comerciale cât și al suprafeței acestora. Aceeași direcție de segregare caracterizează și extinderea lanțurilor de unități de tip *hipermarket* și *supermarket*. Externalitățile pozitive se conturează în Capitală, în județele din Transilvania și Banat și în Constanța, în strânsă corelație cu gradul de polarizare al veniturilor; iar cele negative în județele din estul și sud-estul României.

Spațial, tind să se contureze aceleași două modele de implantare: una ce pornește dinspre capitală spre orașele mari și o a doua ce are ca bază de pornire orașele mari din vestul țării, în special Timișoara și Cluj-Napoca. Se poate observa astfel o complementaritate spațială la nivelul dezvoltării rețelor de centre comerciale: în vreme ce anumite companii preferă orașele din capitală și orașele din Transilvania, altele își dezvoltă rețelele cu precădere în arealul extracarpatic.

La nivelul intravilanului s-au conturat de asemenea mai multe logici de implantare a marilor centre comerciale. Primele *mall*-uri construite în București (Vitan, Militari și Eroii Revoluției) au folosit infrastructura nefinalizată a complexelor agroalimentare începute în anii 1980, simbolic denumite ulterior „circuri ale foamei”, amplasate în zone de convergență ale fluxurilor demografice, care ulterior și-au amplificat rolul de vectori de dezvoltare către spațiile limitrofe. Au urmat investițiile construite fie pe loc gol la periferia intravilanului (*Carrefour* și *Metro Militari*, *Cora Pantelimon*), beneficiind de infrastructura de căi de comunicație de la intrarea în București, fie pe terenuri rezultate din demolarea unor unități industriale (*Cora Lujerului* este un astfel de exemplu, unitate construită pe amplasamentul unei foste fabrici de produse lactate), beneficiind atât de infrastructura feroviară aferentă gării Cotroceni, cât și de un important vad comercial, zona fiind una dintre cele mai dens populate din București. La fel, viitorul *Cotroceni Park* este amplasat pe locul fostei fabrici UMEB, folosind o infrastructură de comunicații deja existentă. Aceste favorabilități de amplasare induc în timp anumite concentrări de centre comerciale, luând naștere astfel parcurile comerciale. Zona Băneasa, cea de la ieșirea spre autostrada București-Pitești (Militari) sau cea de la ieșirea spre Voluntari-Urziceni (*Dragonul Roșu*) constituie exemple tipice de astfel de parcuri comerciale. O altă astfel de concentrare se prefigurează și în zona Lujerului-Cotroceni, prin crearea unei zone comerciale unitare între *Cora Lujerului* și *Plaza Romania*.

Campusurile studențești, ca potențiale piețe de desfacere, reprezintă un alt factor de atracție a investițiilor comerciale. *Carrefour* Orhideea, amplasat în imediata vecinătate a campusurilor universitare Grozăvești și Regie este un exemplu tipic de astfel de amplasament. *Iulius Mall* din Iași sau noul *Iulius Mall* Cluj-Napoca, localizat în cartierul Gheorgheni, în apropierea campusului universitar al Facultății de Științe Economice, se înscriu în aceeași logică de localizare, componenta de divertisment fiind destinată să completeze funcția de bază, cea de shopping. Alte amplasamente de acest tip sunt legate de complementaritatea dintre funcția turistică și cea rezidențială: *Eliana Mall* din Brașov este amplasat în zona comercială Bartolomeu, în vecinătatea zonei turistice, la ieșirea către Bran, iar *Tomis Mall* din Constanța este localizat la ieșirea spre stațiunea Mamaia.

Un ultim model de localizare pare a fi cel legat de marile unități comerciale construite înainte de 1989 (ca magazine universale), care prin modernizare și extindere au fost transformate în centre comerciale de tip mall. Cel mai caracteristic astfel de exemplu este cel al magazinului *Unirea* din București, cea mai mare unitate comercială din România la nivelul anului 1989, transformat prin extindere și modernizare în *Unirea Shopping Center* și care a atras localizarea în proximitate și a unui hipermarket al rețelei Carrefour.

Cuvinte cheie: investiții comerciale, malluri, hipermarketuri, compani transnaționale, globalizare, România.

ASISTENȚA SOCIALĂ ȘI ORAȘUL / SOCIAL ASSISTANCE AND THE TOWN

ASISTENȚA SOCIALĂ ȘI ORAȘELE ÎN TRANSILVANIA EPOCHII PRINCIPATULUI

ENIKŐ RÜSZ-FOGARASI*

SOCIAL ASSISTANCE AND THE TOWNS IN TRANSYLVANIA DURING THE PRINCIPALITY

Abstract. Social assistance is a system of material assistance for people unable to work and who do not have the means to live. The attitudes and roles of the towns in this system varied from one period to another.

During the Principality towns of Transylvania, town communities were the administrators coordinating social assistance work, although they did not have a preestablished program to do so yet. Towns constantly mind that institutions doing social assistance are well run and the financial support for them is provided. Town leadership is also keen on problems regarding social assistance to be solved. The leadership finds financial and human resources able to implement decisions of the town council. Social assistance work is burdened more and more on the shoulders of the almshouses which will gradually become centers of social assistance. Planning social assistance was the prerogative of the town leadership, while implementation was the task of the master of the almshouse. Sources of the period inform us of four almshouses in Oradea, three for a short period of time in Cluj, two in Brașov, Sibiu, Bistrița, Sighișoara, Mediaș, Timișoara and one in each of the following towns: Târgu-Mureș, Râșnov, Teiuș, Turda, Aiud, Feldioara, Crainimăt, Alba Iulia, Satu-Mare, Baia Mare, Ineu, Lipova.

Treatment of diseases gradually becomes a specific activity of physicians, chemists, barbers and bath masters. Therefore social and medical assistance start to become different activities, each having its own development.

Keywords: social assistance, town, Transylvania, people unable.

Asistența socială se consideră un sistem de ajutorare materială a persoanelor care nu sunt apte de muncă și nu dispun de mijloacele necesare traiului. Atitudinea și locul orașelor în aceste preocupări diferă de la o epocă la alta.

* Enikő Rűsz-Fogarasi, Ph.D. in History, Assistant Professor, "Babeș-Bolyai" University, Faculty of History, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 1, 400084, Cluj-Napoca, Romania, e-mail: enikorf@gmail.com

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVITOARE LA STATUTUL MIȘEILOR DIN ORAȘELE MEDIEVALE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ

LAURENȚIU RĂDVAN*

SEVERAL CONSIDERATIONS ON THE STATUS OF THE *MIȘEI* IN MEDIEVAL ROMANIAN TOWNS

Abstract. The present study seeks to focus on a less researched medieval category in the Romanian area, namely the *mișei*. They are rarely mentioned in Wallachia, and are only subject to indirect reference via later documents or the traces they left on local place names. The name *mișei* is borrowed from Latin, where it was used in reference to those poverty-stricken or to lepers. Leprosy entered Europe ever since the Antiquity, and was brought from the East. The first specific isolation measures have been passed on to us since the Carolingian dynasty. At the turn of the second millennium, the number of leper hospitals increases; these were quasi-monastic institutions which endured only via donations. Their climax was the 13th century, since after 1300, the leper was superseded by the plague. Late sources reveal that one such hospital was also in place near the town of Câmpulung, the foremost Catholic settlement in Wallachia. Leper care facilities had been introduced south of the Carpathians by the Saxons (the *sași*) who had colonized this town. The term *mișei* comes to support this, as well as the presence in Câmpulung of a Catholic church with St Elisabeth as its patron, which had stood out by its care for the lepers, and by the fact that one neighbouring village, Mățău, was tax-exempted, in exchange for looking after the lepers in town. Tax-exemptions, which had been granted ever since the emergence of Wallachia, have endured until the 18th century, long after the leper had disappeared from the area. Several place names („Ia Mișei”, „Crucea mișeilor”) are an indication that a leper hospital had also existed near another town with a large Catholic community in Wallachia: Râmnicul Vâlcea.

Keywords: lepers, *mișei*, hospital, tax exemption, Wallachia.

Studiul de față își propune să se ocupe de o categorie medievală mai puțin cercetată din spațiul românesc, anume *mișeii*, în special cei din Țara Românească. Grupul mișeilor apare rar în izvoare, fiind surprins mai mult indirect, prin documente târzii sau prin urmele pe care le-au lăsat în toponimia

* Laurențiu Rădvan, Ph.D. in History, Associate Professor, University „Al. I. Cuza” Iași, Department of History, bulevardul Carol I, nr. 11, 700506, Iași, Romania, e-mail: radvan@uaic.ro

ASISTENȚA SĂRACILOR ÎN ȚĂRILE ROMÂNE, ÎN SECOLELE AL XVIII-LEA ȘI AL XIX-LEA *

LIGIA LIVADĂ-CADESCHI**

SOCIAL ASSISTANCE IN THE ROMANIAN PRINCIPALITIES DURING THE 18TH AND 19TH CENTURIES

Abstract. During the last decades of the 18th century and at the beginning of the 19th century, phanariot princes from the two Romanian Principalities created, in their own name, as good Christians, or in the name of the state, as good administrators, a lot of charitable establishments. Charitable organizations have always been seen as one of the most important sides of a good administration and, during the 19th century, as a sign of progress and a proof of patriotism.

Actions benefiting the poor express the social solidarity vision of the upper class. As in other parts of Europe where a debate took place about the integration of the poor in society, authorities do not accept practices such as begging and they try to impose a working obligation for all able poors. Beginning with the second half of the 18th century, several prince acts forbade the begging. Disabled poors are either sent to monasteries or they are payed for staying out of the street.

In 1775, the Department of the public guardian (Departamentul Epitropiei Obștești) was created. It was the first public institution in charge with poors, orphans, schools and other municipal problems in Bucharest.

The 19th century has witnessed of an attempt to reorganize, rationalise and improve the social measures initiated during the 18th century. Public pensions for the poors (especially for widows) are still available and efforts to forbid the begging have never stopped. Beggars with a family were also receiving a pension but they were forbidden to beg on the streets or in churches. Beggars with no family were confined to a special establishment. Begging was clearly associated to an illicit job. In 1832, an institution (Eforia caselor făcătoare de bine și de folos obștesc) was created by the Organic Acts in order to deal with all these problems.

This institution was also in charge with orphans (or abandoned children). Until 3 years old, children were raised by a nanny paid by the state. After that, children were

* Acest articol reprezintă o sinteză a cercetărilor noastre din ultimii ani, ale căror rezultate au făcut obiectul lucrării noastre *De la milă la filantropie. Instituții de asistare a săracilor din Țara Românească și Moldova în secolul al XVIII-lea* (București: Nemira, 2001) și al unui număr important de articole publicate fie în volume colective, fie în diferite reviste științifice.

** Ligia Livadă-Cadeschi, Ph.D. in History, Associate Professor at the Department of Political Science, University of Bucharest, researcher at the Institute for South-East European Studies, Romanian Academy, Calea 13 Septembrie nr. 13, O.P. 22, C.P. 159, 050711, Bucharest, Romania, e-mail: ligia_livada@yahoo.fr

supposed to be sent in an establishment meant to be built in the meantime. This establishment was ment to accommodate 200 children. As the establishment for children was always associated with the one for beggars, it never got the chance to be created. In practice, children over 3 years old were also raised by nannies and they were sent in training schools or in public schools.

Following the Organic Acts, 120 beggars were receiving help from the state. 70 of them were accommodated in the establishment and 50 were receiving a pension. In reality l, it was very difficult to put these measures in practice. The compromise solution chosen by the authorities was to send beggars to monasteries. Since 1835, the Beggar Houses from Plumbuita and Malamucu, in Walachia, received public subsidies. Beginning with 1841-1842, Walachia public subsidies also covered the expenses of the Establishment for insane people and beggars from Mărcuța.

During 1850 and 1860, Mihail Kogălniceanu had proposed several projects regarding social assistance. One of his paper related to these projects, called *On poverty*, was published for the first time in 1845 and republished in 1846 and 1854. The paper, inspired by French authors, discussed theoretical issues about social assistance as a right, analysed Romanian poverty issues in a historical perspective and proposed several recommendations in order to decrease the number of the poors.

After 1859, in the new context of the political unification of Walachia and Moldavia, Mihail Kogălniceanu, as minister of Homeland security, proposed several legislative acts as a follow-up of the measures proposed in 1845, such as the Act to forbid begging, the confinement and special treatment of disabled beggars and of those who practiced the begging as job (the Orgoești establishment for men and the Lipova establishment for women, Ismail penitentiary replaced by Floresti penitentiary, meant for able beggars, who later became associated to wanderers).

The Town organization law from 1864 (modified in 1874, 1882 and 1894) has set up an obligation for cities and districts to take care of abandoned children, disabled and mentally challenged persons. It has also created night establishments and soup kitchens for those without a job. A new era in the organization of social assistance began with the creation, in 1920, of the Ministry of Work, Health and Social assistance.

Keywords: Social assistance, charitable organizations, orphans, beggars, wanderers, health, legislative acts, Walachia.

Primele gesturi de oarecare consistență în ordinea asistării săracului, în Țara Românească și Moldova, nu coboară în timp dincolo de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În ultimele decenii ale acestuia și la începutul secolului următor, domnii fanarioți din ambele țări române au inițiat, fie cu titlu particular, în calitate de buni creștini și modele de devoțiune și de practică pioasă, fie ca exponenți la vârful ierarhiei politice, în calitate de buni *oblăduitori*, în limbajul epocii, o seamă de așezăminte caritabile (*spitalurile* săracilor bolnavi) și de alcătuirii administrative cu vocație socială (*Cutia milelor*, *Orfanotrofia*, *Epitropia sârmanilor evgheniți*, departamente ale mai marii *Epitropii a obștirilor*). Guvernând ca despoți luminați, fanarioții și-au asumat un pragmatism politic, al cărui obiectiv principal era binele comun.¹ Preambulul unui hrisov de reorganizare a Cutiei milelor din 1798 afirma că:

¹ Roxane D. Argyropoulos, „Modification du mode de vie et rôle de mentalité dans les Balkans (XVIIe-XVIIIe siècles)”, *Études Balcaniques*, nr. 1 (1991): 54-55.

BUZĂU – EVOLUȚIA SISTEMELOR DE SĂNĂTATE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ PÂNĂ LA MIJLOCUL SECOLULUI XX

TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU*

THE EVOLUTION OF HEALTH CARE FACILITIES IN BUZĂU TILL THE MIDDLE OF THE 20th CENTURY

Abstract. As a general rule, in the European urban milieu, a system of social assistance and protection existed since the middle ages, intended for poor members of the community. Romanian towns from Moldavia and Walachia are no exception to this rule, and historical data demonstrate the existence of such facilities.

Buzău, a town cited in historical documents since 1431, shows interesting feature in this respect. Gradually, the old institution having assured protection to old, needy and sick persons, like the bishopric, the monasteries, the hermitages and the parochial churches were replaced by modern facilities for health and social assistance (hospital, asylum, medical surgery, pharmacy). Since the founding of a bishopric in Buzău, the town becomes not only an ecclesiastical centre, but also a generator of numerous building initiatives, mostly with social role. The turning point marking the replacement of medieval health care facilities with modern ones was the moment the Gârlași hospital was built in 1790 by Maria Minculeasa, on the precinct of the church of Gârlași she had founded 10 years before. After this, the foundations for social care appear at an alert pace, assuring the citizens of Buzău, victims of wars, fires, earthquakes and deceases a much needed assistance. At the middle of the 20th century, a complex and efficient sanitary and social assistance system was perfected. In this context a number of remarkable biologists and doctors appear, like the unique Romanian having received the Nobel Prize for medicine, George Emil Palade, born in Buzău and having studied at the Hasdeu high school till 1929.

Keywords: Buzău town, social assistance, hospital, ecclesiastical centre.

Statutele urbane medievale europene (în special ale orașelor libere) conțineau, în afara prevederilor legate de libertățile și drepturile individuale și colective, de autonomie, de sistemele de proprietate etc., o serie de precepte (explicite sau subînțelese de structurile bazice ale moralei creștine) referitoare la

* Teodor Octavian Gheorghiu, Ph.D., architect, professor, “Politehnica” University of Timișoara, Faculty of Architecture, str. Traian Lalescu, 2A, 300223, Timișoara, Romania, e-mail: teodor.gheorghiu@arh.upt.ro

**PREVENTION AND SOCIAL ASSISTANCE IN SOUTH-EAST
BANAT TOWNS
DURING THE LATE 18TH CENTURY AND EARLY 20TH CENTURY**

CONSTANTIN JUAN-PETROI*

Abstract. By being in a continuous process of development during the 19th and 20th centuries, the South-East Banat urban communities (Orșova and Băile Herculane) established a series of measures for social assistance and sanitary prevention, especially confronted with the diseases and animal pandemics of the times. A reference point in their evolution was the organisation of the Border Regiments, with all the measures to be applied by the local headquarters, but also the Church. Among these measures taken from sanitary reasons, a special place had the quarantine of Orșova and the spas of Mehadia (the future Herculane). The social assistance actions within the community were established as rules. After the dissolution of the Border Regiments (1871) these measures were undertaken by the local communities.

Simultaneously, there are to be noticed situations which concerned protective measures for the persons who, due to different reasons, have not got the possibility to ensure their social needs or to develop their own capacities or skills in order to participate actively to social life. Also, the communities focussed their attention upon those who, due to various reasons, were in a temporary incapacity or in permanent impossibility to satisfy their needs using their own forces. That is why, the preoccupations of certain communities and religious groups or charitable persons, mainly based upon the generous sentimentalism and good intentions, intensified. Later on, all these became preoccupations of the civil society and public authorities of the local administration. They will take scientific forms during the post-December society.

The manners in which such measures were applied are mentioned by archive documents or written works through which such information was valorised, but also through the newspapers of the time.

Keywords: urban communities, church, social assistance, boarding school, Border Regiment, clerical school, seminary, towns, Banat, Romania.

The approach of the theme entitled “The Town and the Social Assistance” within this yearly session of the Historical Commission of Romanian Towns

* Constantin Juan-Petroi, retired History teacher, main Museum Custodian, The Cultural-Scientific Fondation “The Danube-Donau”, str. 1 Decembrie 1918, nr. 31, ap. 11, Orșova, Romania, e-mail: juanpetroi@yahoo.com

INSTITUȚII URBANE DE CARITATE / URBAN INSTITUTIONS OF CHARITY

ORGANIZAREA ACȚIUNILOR CARITABILE DIN SIBIU ÎN DECENIILE DE DUPĂ REFORMĂ

JÚLIA DERZSI*

THE ORGANIZATION OF THE CHARITY IN SIBIU AFTER THE REFORMATION

Abstract. The study gives a reading of the organization of the charity institutions and the settings of their financing in Sibiu after the Reformation. The investigation of the sources related to the charitable enterprises in Sibiu reveals two types of institutions by which the poor-relief was realized: (1) the persistence of the medieval hospitals: the Holy Spirit hospital and the leprosarium; (2) the establishment of new charitable foundations: the organization of the so-called custodians of alms and the poor box. In its social policy the city followed the trend of its times: being influenced by the Reformation, it tried to centralize the duties of the poor-relief by establishing a common fund. The establishment of a central deposit for social relief (the so-called poor box, located at the city hall) widened the area of the charitable duties (mostly in spite of an educational program: supporting the students abroad), yet it did not mean financial transparency regarding the money used for the social policy. No balances were made of the amounts received and paid; the poor box was not completely separated from the city budget. Due to this fact the stock did not become an office, but remained a simple supplementary fund. The effectiveness of the effort to create a stable fund was probably also lessened by the perpetual lack of money, the poor box contributed to the conservation of the institutions inherited from the Middle Ages and to the diminishing of a productive control over them.

Keywords: poor-relief, early modern city, hospital, charity foundations, poor box, urban household.

Influențate de Reformă, autoritățile orășenești și-au asumat problemele asistenței sociale. Pentru colectarea donațiilor pioase în favoarea nevoiașilor au fost înființate casierii comune, denumite în general casierile săracilor. Aceste casierii au contribuit la posibilitatea creării unor depozite ale surselor de ajutorare din care,

* Júlia Derzsi, Ph.D. candidate, „Lucian Blaga” University of Sibiu, bulevardul Victoriei, nr. 10, 550024, Sibiu, Romania, e-mail: jderzsi@yahoo.com

EXERCITIUL CARITĂȚII ÎN VIAȚA CONFRERIIILOR MEDIEVALE DIN TRANSILVANIA (SECOLELE XIV-XVI)

LIDIA GROSS*

CHARITY PRACTICE WITHIN THE MEDIEVAL CONFRATERNITIES FROM THE 14-16TH CENTURIES TRANSYLVANIA

Abstract. In the beginning there are analyzed the concept of medieval charity and the instruments which they operate, namely hospital, confraternity, guild, private action.

The confraternities, through their nature are defined as charitable and religious associations. The subject of this scientific meeting calls for a restricted area of investigation, the object of this study being the laic estate confraternities from the main Transylvanian towns, including the professional confraternities.

The confraternities operate in the domain of social maintenance, bonds which will belong afterwards to the urban administration; this is why the town's management consents and encourages their activity, mainly when their platform answers the needs of the society.

There are clearly pointed out the confraternal charity directions of manifestation, namely: 1. the obsequies organization for their own members but also for the poor and foreigners (*fraternitas exulum*: Corpus Christi from Sibiu and Saint Catherine from Cluj), 2. financial help from the own pay office for private persons or even for the town council, 3. support for a hospital (various members from Transylvania join the Holy Spirit confraternity from Rome and through recurring dues they support the establishments of the Holy Spirit order, seven in all in Transylvania).

The kept regulations, the founding documents show a genuine program of good deeds, having as final purpose the soul redemption. Their activity must be connected to the age mentality, marked by the obsession of the "eternal life"; therefore their main role is in funeral organization.

Keywords: medieval charity, confraternity, obsequies/funerals, urban community, urban administration, Transylvania.

„Homo tanto magis meretur, quanto maiori compassioni pauperi subvenit”
(Pelbart de Timișoara, „Rosarium”, II, 776)

* Lidia Gross, Ph.D. in History, researcher at „George Barițiu” History Institute, str. Napoca, nr. 11, 400088, Cluj-Napoca, Romania, e-mail: lgross2009@hotmail.com

DAS WIRTSCHAFTSBÜRGERTUM UND SEINE ÖFFENTLICHE UND KARITATIVE TÄTIGKEIT IN UNGARN IM 19. JAHRHUNDERT. EIN HISTORIOGRAPHISCHER ÜBERBLICK

JUDIT PÁL*

THE INVOLVEMENT OF BUSINESSMEN IN PUBLIC LIFE AND IN FORMS OF CHARITY IN HUNGARY IN THE 19TH CENTURY. A HISTORIOGRAPHICAL SURVEY

Abstract. This article surveys the problem of the public involvement of the businessmen in the 19th century in the Hungarian historiography. Philanthropy, arts patronage, and charitable actions were an integral part of the „life strategy” of the economic elite. Apart from the business performances, charitable activities played an ever-increasing role in the gaining of public respect. If earlier charity had been considered a religious–moral obligation, in the 19th century it was deemed a prerequisite in the pursuit of the common good. The acceptance of a role in the public life steadily turned into an obligation, and there was a conviction that wealthy and outstanding citizens had to contribute to the alleviation of social tensions.

Keywords: businessmen, economic elite, public engagement, charity, philanthropy, historiographical survey, Hungary.

In meinem Artikel werde ich eine kurze Zusammenfassung der Ergebnisse der ungarischen Geschichtsschreibung über das Wirtschaftsbürgertum, vornehmlich die Unternehmer und ihre öffentliche und karitative Tätigkeit präsentieren. Mit der Erforschung des Bürgertums (und Wirtschaftsbürgertums) wurde in Ungarn relativ früh begonnen, schon vom Ende der 70er Jahre – Beginn der 80er Jahre konnte sich ein neuartiger sozialgeschichtlicher Ansatz entfalten.¹ Bezüglich des Bürgertums hat die Rekonstruktion der individuellen oder Familienbiographien wie

* Judit Pál, Ph.D. in History, Associate Professor, “Babes-Bolyai” University, Faculty of History and Philosophy, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 1, 400084, Cluj-Napoca, Romania, e-mail: hiphi@hiphi.ubbcluj.ro

¹ Siehe Judit Pál, „Städtegeschichte und die Forschung der bürgerlichen Eliten in der ungarischen Geschichtsschreibung”, in *Občanské elity a obecni samospráva 1848-1948* [Bürgerliche Elite und Lokalverwaltung, 1848-1948], Lukáš Fasora, Jiří Hanuš und Jiří Malíř, ed. (Brno, 2006), 84–93.

SOCIETĂȚI CARITATIVE ȘI RELIGIOASE DIN CLUJ ȘI ORADEA ÎN SPRIJINUL PERSOANELOR ȘI CATEGORIILOR DEFAVORIZATE (PERIOADA INTERBELICĂ)

CORNELIU CRĂCIUN*

RELIGIOUS AND CHARITABLE SOCIETIES FROM CLUJ AND ORADEA SUPPORTING DISFAVOURED PERSONS AND CATEGORIES (THE INTERWAR PERIOD)

Abstract. The study approaches the ways in which the charity societies from Cluj and Oradea, during the period between the two world wars, have come to help the persons and those categories of people affected by the poverty and diseases. In these two cities from Transylvania, the communities have founded support associations or societies with charity purposes. Their big number that exists in all ethnic groups – Romanian, Hungarian, and Israeli – proves, on the one hand, the reality of some serious issues concerning the individual and group existence and, on the other hand, the benevolent involvement of the persons eager to help those in need. There were used documents from the county departments of Bihor and Cluj-Napoca of the National Archives, as well as information from the journals of the two cities.

Keywords: charitable society, religious society, disfavoured persons, aid

1. Între teritoriile propuse cercetării istorice de către școala „Analelor” – e de relevat faptul că toate și-au validat calitatea de a reprezenta obiecte de studiu și de a genera rezultate remarcabile – se află și sentimentele: sensibilitatea, în general, insecuritatea, melancolia, onoarea etc. Alături de acestea, e posibilă și realizarea unei istorii a milei, ca o componentă esențială, determinantă a ființei umane (animalele nu cunosc sentimentul milei) și în continuă relație cu evoluția omului. În forme variate și în grade diferite, acest sentiment a devenit unul dintre semnele calității sale de om și ale civilizației sale. Dacă nu există o istorie generală a milei sau o istorie a acesteia limitată temporal sau geografic (așa cum există, spre exemplu, o istorie a fricii), s-au realizat istorii ale formelor instituționalizate, prin care oamenii și-au exprimat sentimentele de milă față de semenii lor, dar și față de

* Corneliu Crăciun, Ph.D., Associated Professor at „Partium” Christian University from Oradea, str. Primăriei, nr. 36, 410209, Oradea, județul Bihor, e-mail: craciun.corneliu@yahoo.com

BANCA DE CREDIT ȘI INSTITUȚIILE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ. STUDIU DE CAZ: BANCA „ALBINA” DIN SIBIU (1872-1918)

MIHAI D. DRECIN*

THE CREDIT BANK AND THE INSTITUTIONS OF SOCIAL ASSISTANCE. CASE STUDY: THE „ALBINA” BANK FROM SIBIU (1872-1918)

Abstract. The first Romanian-owned bank easily established in Transylvania in the Austro-Hungarian dualistic age, the “Albina” Bank was a real national institution which helped the economic strengthening and cultural and political assertion of the Romanian nation in the province.

In addition to crediting the peasants to buy the Hungarian and Saxons noblemen’s land get into debt to banks in Budapest and Vienna, funding the school and Romanian churches, the “Albina” Bank has provided, from the annual profit, amounts to social objectives. These are: the high school students’ eating houses, hospitals, popular kitchens offering food to the poors in cities, orphanages, tuberculosis dispensaries, victims of floods and earthquakes in various provinces of the empire.

What is worthy to note is that all the aid charities have included the suffering, “regardless of religious affiliation and ethnicity”. This was a truly European way of understanding the need for solidarity to the face of the difficulties and trials of life.

Keywords: “Albina” bank, social assistance, material hardship, financial aid, solidarity, Sibiu town.

Banca „Albina” din Sibiu, prima instituție de credit românească din Transilvania epocii dualiste austro-ungare organizată ca societate economică pe acțiuni, am definit-o de la început ca fiind o instituție națională a românilor transilvăneni.¹

Înființată cu capital pur românesc, ea apare într-un important moment al evoluției accelerate spre modernitate a societății noastre naționale din Transilvania, care simțea nevoia dotării cu instituții noi care să-i sprijine evoluția economică – bază a afirmării culturale și politice.

* Mihai D. Drecin, Ph.D. in History, professor, University of Oradea, str. Universității, nr. 1, 410087, Oradea, județul Bihor, Romania, e-mail: drecin_mihai@yahoo.com

¹ Mihai D. Drecin, *Banca „Albina” din Sibiu – instituție națională a românilor transilvăneni (1871-1918)* (Cluj-Napoca: Dacia, 1982).

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI, ÎNTRE BINEFACERI ȘI ASISTENȚA SOCIALĂ INSTITUȚIONALIZATĂ (1880-1938)

NADIA MANEA, MIHAELA TONE*

THE NATIONAL BANK OF ROMANIA, FROM CHARITIES TO INSTITUTIONALISED SOCIAL WELFARE (1880-1938)

Abstract. In a time when the overall modernization of the Romanian society had already extended to the social welfare domain, shortly after the establishment of the National Bank of Romania, this institution involved itself in the financial support of the charitable acts which were initiated by some charity organizations, taking into consideration the fact that the towns in the Romanian Old Kingdom were facing numerous problems – floods, fires, epidemics and poverty. In the same time, being another act of charity, the NBR began to offer assistance to its own employees who were passing through difficult moments in their lives (deaths in their families, illnesses etc.), then the NBR started to organize an institutionalised system of protection for its own employees.

Gradually, these acts of the bank became more frequent and more consistent, and they also got a more accurate description in the documents of the time. Generally speaking, according to the bank's managerial team, the attitude of the bank regarding the marginal or semi-marginal urban population originated in the fact that it was a national institution, as the Governor Mitiță Constantinescu said in February 1938, in a speech full of metaphors held at the Ordinary General Assembly of the members of the Institute of Pension Administrators, Loans and Financial Support for the NBR's Personnel.

Thus, in accordance to Mitiță Constantinescu's words: "The National Bank of Romania, my dear gentlemen, apart from keeping a strict and systematic administration of its objective affairs, has always shown a generous and broad attitude of understanding all necessities and distresses of all kinds (social, moral, cultural, state or national ones) and the means of the bank have been ungrudgingly put at the disposal of all these necessities in a philanthropic manner, either to support, to help these irrefutable cultural and national necessities, or out of plain generosity."

Usually, these charitable acts of the bank intended for the exterior, consisted of large or smaller amounts of money which were given both to charity organizations and to people who, temporarily or permanently, being in the situation of not having enough

* Nadia Manea, Ph.D. in History, Archivist at the Department of Museum and Archives, National Bank of Romania, str. Lipscani, nr. 25, 030031, Bucharest, e-mail: nadia.manea@bnro.ro; Mihaela Tone, Head of the Department of Museum and Archives, National Bank of Romania, str. Lipscani, nr. 25, 030031, Bucharest, e-mail: mihaela.tone@bnro.ro.

means of subsistence, were trying to find a solution and retorted to the goodwill of the bank. The documents in the NBR Archives offer the researchers the possibility to analyse this dimension from double perspective – from the benefactor's and the beneficiary's points of view, but for different chronological sequences. Thus, for the period 1880-1918, we can track, in the decisions of the General Council and those of the Board of Directors, the evolution of the sums granted by the bank and the names of the charity organisations that received them. Yet, it is not possible to find the names of the people who solicited the bank's financial support and neither can we discover the reasons they used in order to persuade the bank. However, this dimension can be examined in the documents of a later period, 1932-1933, years characterized by economical crisis, when the requests for help addressed to the bank were not only very numerous, but also dramatic. These requests, which are preserved in the NBR Archives, allow us to make the portrait of the person who came to ask for financial help and we can also identify some elements of rhetoric that were characteristic to this person who strove to impress and persuade. Considering the fact that these two categories of documents are not contemporary to each other, we believe that the speech of the helpless person who asked for financial support did not change in the time interval. Moreover, the period 1932-1933, the same like the first years of the World War I, was a period of crisis, characterized by acute social concerns, when the community as a whole was much more vulnerable.

In the same time, the NBR was concerned with supporting its own employees. Firstly, the bank did that by making charitable acts, then, in the second part of the 19th century, while there were adopted laws that explained the conditions in which different professional categories could get pensions, the bank moved to organizing a system of social welfare at the institution level. The sources of financing were represented by the personnel's contributions and other different sums of money coming from the bank's incomes. Therefore, between 1890 and 1938, other special departments and funds intended for the personnel's social assistance were constituted in the NBR. As we will see later on, these structures experienced several successive reorganizations being massively supported by the bank in order to fulfil the aims they had been created for.

Keywords: National Bank of Romania, budget, charity organisations, Institute of Pension Administrators, Loan Association, contributory social, benefits

Într-o epocă în care modernizarea de ansamblu a societății românești începuse să-și pună amprenta și în zona protecției sociale, înființarea Băncii Naționale a României a fost urmată la scurtă vreme de implicarea acestei instituții în susținerea financiară a actelor de caritate inițiate de o serie de societăți de binefacere, având în vedere multitudinea problemelor cu care se confruntau orașele din Vechiul Regat, de la inundații și incendii la epidemii și sărăcie. În același timp, situându-se tot în aria binefacerilor, BNR a început să acorde ajutoare propriilor angajați, care se aflau în situația de a traversa momente dificile ale existenței lor (decese în familie, îmbolnăviri etc.), după care a trecut la organizarea unui sistem instituționalizat de protecție a propriilor săi angajați.

Treptat, aceste gesturi ale băncii au devenit nu numai mai frecvente și mai consistente, dar și mai fidel surprinse în documente. La modul general, în concepția conducerii băncii, atitudinea institutului de emisiune față de lumea urbană

AȘEZĂMINTE OSPITALIERE ȘI ORFELINATE / ALMSHOUSES AND ORPHANAGES

BUNURILE, GOSPODĂRIA ȘI ADMINISTRAREA AȘEZĂMINTELOR OSPITALIERE DIN CLUJ (SECOLUL AL XVII-LEA)

ÁGNES MIHÁLY*

THE GOODS, THE MANAGEMENT AND THE ADMINISTRATION OF THE ALMSHOUSES OF CLUJ (THE 17TH CENTURY)

Abstract. This work outlines the economical and institutional dimensions of social assistance, goods, the existent economical sources (background) of both almshouses of Cluj during the 17th century. The investigation bases on the informations which derives from the account books of the almshouses, primary from the years 1601-1650. These account books are registers which were compiled annual by the magistrates of the almshouses, who were entrusted with the administration of the institutes, namely with the management of movables and immovable goods of them. The administration didn't mean only the booking of the expenditures and incomes, however a rational management, too.

As for the management of Holy Spirit almshouse, I attempted to present the material base in a more complex way, the immovable goods, for instance the two bakeries, agricultural fields, a mentioned orchard, the vine. In this way I established that in the management of Holy Spirit almshouse the main role had the vine-growing, many times the vine-selling was an important income resource.

The Saint Elisabeth almshouse was better equipped, wealthier, it had a more remarkable material base, and in this way the number of these inmates was larger. For instance the number of the inmates of Holy Spirit almshouse was 7-9 poors in general, in Saint Elisabeth were 11-35 inhabitants.

The management of both institutions meant not only the booking of the incomes, but the maintenance of the buildings, of the mill, they assured the continuous production, which was realized not only by the magistrate of the institution, but by the magistrates of the town.

In the second part of this work I treated another aspect of the management of the almshouses, namely the vine-cultivation, the importance of it and the comparison of the expenditures and incomes from this domain.

Consequently, about the character of the economy and management of these hospitals, although it is a typical urban institution, I established the agricultural production for the most part, still in the 17th century, which could be explained that the initial material base was formed by land and immovable donations. It is still remarkable the fact that the financial assistance offered by the town existed, but it didn't assured the whole activity. We can establish the participation of the central authorities by annual

* Ágnes Mihály, Ph.D. candidate in History, "Babes-Bolyai" University, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 1, 400084, Cluj-Napoca, Romania, e-mail: agikorosfo@yahoo.com

accordance of 1,000 pieces of salt from Cojocna salt-mine. It is still remarkable to mention the participation of the town inhabitants in the maintenance of the almshouses by testamentary donations.

Keywords: almshouse, account books, economical dimension, institutional dimension, rational management, vine-cultivation, Cluj town.

Lucrarea de față urmărește schițarea dimensiunii economice și instituționale a asistenței sociale, constând din bunurile și sursele economice ale celor două așezăminte ospitaliere din Cluj pe parcursul secolului al XVII-lea. Cercetarea se bazează pe informațiile provenite din socotelile așezămintelor ospitaliere, mai ales din anii 1601-1650.

Aceste socoteli sunt registre întocmite anual de magiștrii așezămintelor ospitaliere, care erau însărcinați cu administrarea instituției, a bunurilor mobiliare și imobiliare ale acestora. Administrarea nu a însemnat doar contabilizarea cheltuielilor și a veniturilor, ci și o gospodărie rațională.

Însemnătatea registrelor de socoteli ca izvoare istorice constă în: cunoașterea în parte a vieții cotidiene urbane, posibilitatea de a studia și preciza prețurile și eventual evoluția lor, posibilitatea de a preciza importanța unei activități economice în structura economică a orașului și cunoașterea, în parte, a administrației orașului și a metodelor de administrare

La Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj, se păstrează microfilmele registrelor de socoteli, însă aceste documente nu prezintă continuitate pentru întreaga perioadă a secolului al XVII-lea.¹ Astfel, le-am studiat pe cele păstrate și accesibile pentru perioada 1600-1650, cum ar fi: 18 registre anuale ale Spitalului Sfânta Elisabeta, 13 registre anuale ale Spitalului „Sfântul Spirit” și registrele parțiale referitoare la administrarea așezământului „Sfântul Spirit”.

Prin studiul registrelor, m-am confruntat cu o gamă de informații, de cifre, de sume, cu o prezentare în amănunt a lucrărilor, a cumpărăturilor, a cheltuielilor executate.

Bunurile, sursele economice existente ale celor două așezăminte ospitaliere provin din donații regale, princiare și testamentare, marea majoritate a lor încă din epoca medievală.² De exemplu, moara de pe Someș, donația regelui Ludovic I în 1377 făcută așezământului ospitalier „Sf. Elisabeta”, o donație privată din 1496, către același așezământ constând dintr-o casă, în centrul orașului, care va constitui obiect de arendă și sursă de venit de-a lungul secolului al XVII-lea. Donația lui Anton Dezső din Mera (1525)³ a însemnat, după părerea mea, baza principală a gospodăriei așezământului „Sf. Elisabeta”, dar în aceeași măsură a marcat

¹ Arhivele Naționale ale României. Direcția Județeană Cluj, fond Primăria Municipiului Cluj-Napoca, Colecția de microfilme, fond nr.1, Socotelile Primăriei Municipiului Cluj-Napoca.

² Tünde Márton, Ágnes Mihály, Ágnes Flóra, *Kolozsvári ispotály-számadások I. A Szentlélek ispotály számadaskönyvei 1601-1650* [Socotelile așezămintelor ospitaliere din Cluj. I. Registrul de socoteli al așezământului Sfântul Spirit 1601-1650] (Budapesta, 2006), 14-15.

³ Elek Jakab, *Kolozsvár története* [Istoria Clujului], I (Buda: Okleveltar, 1870), 363-365.

ORFELINATELE DIN GHERLA (1860-1948)

KLÁRA LUKÁCS*

THE ORPHANAGES FROM GHERLA (1860-1948)

Abstract. In Transylvania the institutionalized charity started in second half of the 19th century. Also in Gherla the Orphanage for boys was founded in 1860 and for girls in 1903. My study focused on the circumstances in which these institutions were set up and closed, their economic background, the house rules, and presents the people who worked there as well as the effects of the world wars on these institutions. It also tries to give an insight into the orphans' daily life. I used 3 important sources for the presentation of the orphans' way of living:

- a diary written by children between 1917 and 1919;
- a record of the house rules dating from 1876;
- the memories of Gizella Korbuly and Emilia Görög, two former orphans from different periods.

Keywords: orphanage, orphans, Gherla, Transylvania, Armenians.

Analiza instituționalizării protecției sociale asupra copiilor pentru epoca medievală și modernă apare sporadic în bibliografia epocii. În Ungaria epocii moderne primul orfelinat a fost înființat în 1729 la Nemescsó (Čobin) de către un tânăr preot luteran, János Sartorius Szabó, proaspăt întors din anturajul lui Hermann Francke, întemeietorul vestitului orfelinat din Halle. În mediul politic creat de Contrareformă i s-au pus nenumărate piedici în cale, instituția mică întemeiată era extrem de greu de ținut în funcțiune. În afară de orfelinatul menționat se mai cunosc doar câteva încercări, ca acelea ale lui György Szeniczai Bárány la Nagyvázsony și Sárszentlőrinc, respectiv cele din Kissomló și Várpalota înființate de către György Hrabowszky. Cele 5 instituții au avut viață scurtă: după moartea preoților întemeietori, acestea au dispărut de pe paleta vieții sociale. Încercarea de la Nemescsó a avut însă consecințe pozitive, deoarece datorită ei, de fapt din cauza fricii bisericii catolice de a nu fi convertiți la lutheranism orfanii catolici, s-a înființat prima instituție catolică aprobată de către guvernarea

* Klára Lukács, Master's Degree in History, Librarian, Apáczai Csere János Highschool, str. I. C. Brătianu, nr. 26, Cluj-Napoca, RO- 400079, e-mail: lukacsklari@yahoo.com

***SPITALE ȘI FARMACII DIN CENTRE URBANE / HOSPITALS
AND PHARMACIES FROM URBAN CENTRES***

**EVOLUȚIA CLĂDIRII BISERICII AZILULUI ȘI A SPITALULUI
MEDIÉVAL (POSTMEDIÉVAL) DIN SIBIU**

PETRE BEȘLIU MUNTEANU*

**THE MEDIEVAL (POSTMEDIÉVAL) HOSPITAL AND THE HOSPITAL
CHURCH IN SIBIU: THE EVOLUTION OF THE BUILDINGS**

Abstract. The archaeological evidence points towards the existence of two successive wooden buildings. The second was destroyed by fire. The tomb intersected by the stone foundations of the Hospital could only have been dug in consecrated ground, belonging either to a monastic church or to a parish church. On the other hand, the archaeological research produced fragments of kitchen pottery and animal bones, as well as the remains of a smithy forge. All these are relevant to the activity of a community. After 1292, the building was transformed into a church (chapel) with sacristy on its south side. The inside of the church (chapel) as well as the nearby ground became the graveyard of the hospital community. Towards the end of the 14th century, the Medieval Hospital developed north and south of the church. Towards the middle of the 16th century, a variety of reasons caused a whole complex of buildings to cluster around the church. The rooms were arranged around and in connection with the church. New buildings were erected around the two hospital yards; they allowed access to both the present Asylum Street and Tower Street. The church underwent repair works in 1761: it received a new vault and a new roof. At the beginning of the 20th century, an aberrant project damaged the church. It was given to the city, but it was not demolished, as it had originally been planned.

Keywords: medieval hospital, church, building, archaeology, Sibiu.

Planul spitalelor medievale occidentale cuprindea spații pentru adăpostul celor nevoiași, al personalului, anexe gospodărești și un lăcaș de cult. Ultimul era, fie o construcție aparte, fie un corp adosat (amenajat) spre răsărit la salonul nevoiașilor. De obicei era o construcție a cărei importanță și mărime nu depășea pe aceea a unei capele de curte. În toate cazurile însă, clădirea Spitalului apare ca un corp unitar de clădiri, subordonat destinației de îngrijire.

Spitalul și Biserica Spitalului din Sibiu au fost tratate de către istorici separat, datorită importanței acordate de tradiție și funcționalitate uneia dintre componente:

* Petre Beșliu Munteanu, Ph.D. in History, researcher, Brukenthal Museum, str. Piața Mare, nr. 4-5, Sibiu, Romania, e-mail: p_besliu@yahoo.com

**DAS VERMÖGEN EINES APOTHEKERS IN DER FRÜHEN NEUZEIT
(VERLASSENSCHAFTSINVENTAR DES JEREMIAS ÖSTERREICHER,
APOTHEKER ZUM „GOLDENEN LÖWEN“, AUS DEM JAHR 1657)**

ANITA DOMINKOVITS-SZAKÁCS*

**THE INVENTORY OF A CHEMIST AT THE BEGINNING
OF MODERN PERIOD
(THE WILL'S INVENTORY OF JEREMIAS ÖSTERREICHER,
THE „GOLDEN LION” CHEMIST'S OWNER, FROM 1657)**

Abstract. The research on the history of pharmaceuticals and medicine in the Hungarian town of Sopron has already a long precedent. The complementary, interlocking threads of medical history, town history and social history research have a special area focusing on pharmacists and pharmacies. The fact that in 1625 there were already two pharmacies and later, at the middle of the 17th century three pharmacies were functioning in town, while their number increased to four up to 1676 also emphasized the important role pharmacists had in the urban and rural society.

Our source offers a glimpse into the life and living circumstances of Jeremiás Östereicher, pharmacist of the „Arany Oroszlánhoz” (“To the Golden Lion”) pharmacy from the middle of the 17th century. In spite of the fact that he activated for a short while in the town of Sopron, we have a lot of information on his career due to his personal documents kept in the Archives of Sopron. Östereicher was born in the town of Strela near river Elba and he became a citizen on the 21st of February 1656. He died in October, in the same year being a victim of the plague. His belongings were inventoried on the 8th February 1657. On the following pages I will publish this source – except the bibliography – in a word by word variant and in a transcription adequate to the generally accepted transcription rules in order to give a hand for the future interdisciplinary researches.

Keywords: pharmacy, pharmacist, urban health care, Sopron town, Hungary.

Die Erforschung des Ödenburger Gesundheitswesens und seiner Heilkundigen blickt auf eine lange Vergangenheit zurück;¹ in der Reihe der zusammengesetzten,

* Anita Dominkovits-Szakács, Ph.D. candidate, archivist, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára [Sopron Archive of County Győr-Moson-Sopron], Főtér 1., Postacím: H-9401 Sopron, Hungary, e-mail: anita@bparhiv.hu

¹ Zusammenfassung der vorangegangenen Ergebnisse: Kincses Katalin, „Természeti környezet, ökológiai háttér és gyógyítás Sopronban, a kora újkorban” [Natürliche Umgebung, ökologische

AUS DER GESCHICHTE DES EVANGELISCHEN WAISENHAUSES IN HERMANNSTADT (1753–1948)

GUDRUN-LIANE ITTU*

SHORT HISTORY OF THE LUTHERAN ORPHANAGE IN SIBIU (1753-1948)

Abstract. The Lutheran orphanage in Sibiu/Hermannstadt owed its existence to the craftsman Georg Thays who, after all his children died, decided in 1753 to spend a part of his fortune improving the life of protestant orphans. Thays intended to create an institution like the orphanage in Halle/Saale established by the pietistic priest August Hermann Franke (1663-1727). Due to the unexpected death of Thays it lasted for some years until the institution opened its doors. The parentless children had to be educated as good Christians but also were trained in a profession. About thirty years from its opening the orphanage functioned due to the brotherly love of the community. Then, during the reign of the emperor Joseph II ecclesiastical institutions were object of secularization and the traditional charity became lost. The orphanage went through a difficult time. Conditions improved from 1858 onwards and a whole series of lucky events made it possible for the community to build between 1882 and 1883 a modern complex. It included an orphanage, a day-care centre and a church. Being build on unstable base, structural damage appeared a few years later and in 1910 the complex had to be demolished. The community decided to rebuild the complex which was inaugurated in 1912. Until 1948, when it was nationalized, the so called “Lutherhaus” existed because of the responsibility and determination of the local protestant community and due to generous pecuniary legacies.

Keywords: pietism, Sibiu, charity, secularization, building complex

Bevor ich das im Titel angegebene Thema angehe, finde ich es für sinnvoll aufzuzeigen, dass die Institution des Waisenhauses in verschiedenen geographischen Räumen unterschiedlich behandelt wurde. Die Betrachtungsweise der Franzosen war eine ganz andere als die der Holländer und Deutschen. In den genannten Ländern war das Jahrhundert, das auf den Dreißigjährigen Krieg folgte, eine Zeit in der Verwahranstalten wie Pilze aus dem Boden sprossen. Der französische Philosoph Michel Foucault charakterisiert das 17. Jahrhundert als

* Gudrun-Liane Ittu, Ph. D. in History, third degree researcher, Institute for Social Sciences and the Humanities from Sibiu, b-dul Victoriei 40, 550024, Sibiu, Romania, e-mail: gudrunittu@yahoo.de

ASPECTE PRIVITOARE LA PRACTICA DONAȚIEI ÎN BENEFICIUL SPITALELOR URBANE DIN MOLDOVA (SECOLELE XVIII-XIX)

DAN DUMITRU IACOB*

ASPECTS CONCERNING THE DONATION PRACTICE IN THE BENEFIT OF URBAN HOSPITALS FROM MOLDAVIA IN THE 18-19 CENTURIES

Abstract. Charity activities had an important role in the starting up and the maintaining the first modern hospitals from the Romanian principalities, the process being developed in the 18-19 centuries. The most donors were from boyar's class and their charity initiatives were supported by the most important institutions of the times: the Reign and the Church. Besides these ones, there were also other classes who made donations such as: upper clergy, wealthy tradesmen and craftsmen, officers, physicians, lawyers, professors et alii.

The nature and the amount of the donations were various: domains and other rural possessions, different urban possessions, money, mobile possessions, reign and boyars incomes and taxes, worship objects, medical instruments etc.

The reasons and the circumstances which made donations possible were various. In most cases the piety was the main reason of the charity activities. There were also other reasons such as: civic spirit, urban community solidarity, patriotism, modern education and liberal thinking. The absence of direct heirs and the risk of misspending fortunes were other circumstances which emphasized the predilection for charity activities. Health problems, physical and psycho suffering, traumatic experiences from donor's life, the direct contact with the ill people and with the hospitals influenced philanthropists to offer donations for the hospitals. The spirit of social competition, the vanity or some personal interests were other reasons for charity activities of those times. Not the last, the press had been an instrument of encouraging charity actions, including those concerning hospitals support.

Therefore, besides the obvious religious aspect, the charity had also a social and symbolic character. The charity offer a social reputation, aspect that is suggested very clear by the donation paper and confirmed by the setting up of a large number of hospitals in a short period.

Keywords: charity, hospitals, donors, Moldavia.

* Dan Dumitru Iacob, Ph.D. in History, researcher at the Institute of Socio-Human Research from Sibiu, bulevardul Victoriei, nr. 40, 550024, Sibiu, Romania, e-mail: iacob@icsusib.ro

DIN VIAȚA ORAȘELOR DE IERI ȘI DE AZI / TOWNS IN PAST AND PRESENT

MOLDAVIAN BASTIONED FORTRESSES. CHARACTERISTICS

MARIANA ȘLAPAC*

Abstract. In Moldavia bastioned fortifications are built beginning with the 17th till the end of the 18th century. Among the most important fortresses are those from Akkerman (Cetatea Alba), Chilia, Bender (Tighina), Hotin, Reni, Chișinău, Soroca, Palanca and others. Some of them are built at the Ottoman Empire command, others – at the Russian Empire's.

Among bastioned fortifications in Moldavia those who have a nearly regular plane are distinguished: quadrilateral (Zamca, Chișinău, Chilia, Palanca) and in the form of a star (Soroca, Reni), as well as those of irregular plane (Bender, Hotin, Cetatea Alba, Ismail). The fortresses are built in correspondence with the methods and principles of Dutch, German, French and Russian military schools. Among the projects authors we will mention French engineers De Lafitte-Clavé and François Kauffer, German engineers Kahlenberg and Riechter, Turkey engineer Mehmed Tahir, Russian engineers Ernst Förster and Ivan Harting and others.

The most bastioned fortresses from Moldavia have the function of arsenals or attack base during wars between Russians and Ottomans from the end of the 18th – the beginning of the 19th centuries. The period of functioning of these fortifications as military objectives ends in the 19th century: some of them are abandoned because they lose their earlier strategic importance, the other are liquidated in accordance with some peace agreements; only some fortifications continue to serve as temporary artillery and ammunition deposits.

Keywords: fortress, moldavian fortress, bastioned fortress, military architecture of Moldavia.

In conditions of making artillery more efficient, it is necessary to find out new defensive solutions, the old systems being inefficient against metallic cannon balls. Military engineers, trying a large variety of construction and technical resolutions came to the form of bastioned fortifications, built of earth, wood and masonry.

A bastion assumes all functions of an artillery tower, being much more powerful and resistant to hitting than the last one, due to capture of earth mass between stone or brick walls.

* Șlapac Mariana, Ph.D., architect, scientific researcher, vice-president of Academy of Sciences of Moldova, str. Ștefan cel Mare, 1, 2001, Chișinău, Republic of Moldova, e-mail: maslapac@gmail.com

**ISSUES OF THE SOCIAL HISTORY OF JEWS IN 18TH-19TH
CENTURY HUNGARY
IMPLICATIONS OF A COMPARATIVE REGIONAL RESEARCH STUDY**

JÓZSEF Ö. KOVÁCS*

Abstract. The study, based on archival research covering a period of two centuries, concerned the settlement and social integration of Jewish families in towns of the Danube-Tisza region. The author attempted to present the history of these predominantly rural towns by an analysis of human interaction, that is, of changes in social structure. He conceives of historical place and time as a system, a network of mutual impacts. In addition to historical conditions, possibilities and requirements, it is essential to consider the spatial, economic, social characteristics of these settlements as well as those Jewish families which were first separate and alien groups, then gradually became members of these local communities. Rethinking his original hypothesis, he now contends that the following factors gave rise to the internal and external conflicts of the Jewish social group: 1. Their separate culture and religion. 2. The absence of legal equality. 3. The activities of a social group departing from their peripheral position and characterised by compulsion and tradition to fill a specific public need. 4. The responses and confusion of the integrating society. He addressed the following issues in the course of his research in regional social history: 1. The historical conditions of specific settlements. 2. Conditions of Jewish settlement: characteristics of their reception, their geographic mobility. 3. Size, occupation, household structure, property holdings of the Jewish population. 4. Other characteristics of lifestyle: housing conditions, marriage patterns. 5. Assimilation issues and statistical data. 6. Conflicts, anti-Semitism.

Keywords: Jews, Jewish settlement, social integration, social structure, culture, religion, Jewish lifestyle, conflicts, anti-Semitism, rural towns, Hungary.

The study, based on archival research covering a period of two centuries, concerned the settlement and social integration of Jewish families in towns of the Danube-Tisza region.¹ I attempted to present the history of these predominantly rural towns by an analysis of human interaction, that is, of changes in social structure. I conceive of historical place and time as a system, a network of mutual

* József Ö. Kovács, Dr. habil., University of Miskolc, Faculty of Arts, 3515 Miskolc, Miskolc-Egyetemváros, Hungary, e-mail: jokovacs@invitel.hu

¹ József Ö. Kovács, *Zsidók a Duna-Tisza közén. Társadalomtörténeti esettanulmányok, XVIII-XIX. század* [Jews in the Danube-Tisza Region. Case Studies in Social History, 18th-19th Centuries] (Kecskemét, 1996).

SCHIMBĂRI ÎN ZONAREA FUNCȚIONALĂ URBANĂ CA URMARE A DEZVOLTĂRII SERVICIILOR COMERCIALE

RADU SĂGEATĂ*

CHANGES IN THE URBAN FUNCTIONAL ZONES TRIGGERED BY THE DEVELOPMENT OF COMMERCIAL SERVICES

Abstract. The potential of the outlet market is a decisive factor in earmarking investments to big commercial units, e.g. *malls* (which gather together a wide range of shops and services units, restaurants, recreation and entertainment areas, cinema-halls, banks, swimming-pools, play-grounds for children, etc.), or *supermarkets*, chains of stores usually set up by transnational companies. The logic behind the establishment and diffusion in the territory of these commercial units closely correlates with the location of banks, according to the spatial, income-based segregation of the population. Thus, large commercial units (*malls* and *hypermarkets*) are frequently opened up in large cities with macro-regional polarising functions and a positive economic dynamic that ensures an outlet market competitive enough, in terms of both financial and quantitative considerations, so as to guarantee profitability. On the other hand, investments in towns that are at the base of the urban hierarchy materialise in supermarkets, but if towns have below 30,000 inhabitants they are considered to be unprofitable. The same pyramidal distribution observed in the case of financial investments holds also for commercial units, provided that the extent of the investment is directly proportional to the size of the respective town. The east/west financial segregation mirrors the development of commercial services, this type of investment being drawn mainly by Bucharest and the large cities from Transylvania and Banat. Thus, the largest *malls* are situated mainly in Bucharest and in four western metropolises: Timișoara, Cluj-Napoca, Arad and Oradea. Most malls built in Bucharest (*Bucharest Mall, Plaza Romania, City Mall* and *Liberty Center*) have been raised on the site of the unfinished buildings of former food complexes (mockingly, people used to call them “hunger circuses”), whose construction had begun in the 1980s in convergence areas of population flows, subsequently contributing to the development of their neighbourhoods. The next investments had in view either empty spaces on the outskirts of the city (*Carrefour* and *Metro Militari, Cora Pantelimon*), using the rail-and-road infrastructure in place at the margin of Bucharest, or the sites of former industrial units later demolished (e.g. *Cora Lujerului*, built on the site of a dairy factory, could use *Cotroceni* railway station), similarly *AFI Cotroceni Mall*, situated on the

* Dănuț-Radu Săgeată, Ph.D. in Geography, Associate Professor, Christian University „Dimitrie Cantemir”, Department of Geography of Tourism Sibiu, str. Simion Mehedinți, nr. 5-7, 550245, Sibiu, Romania, e-mail: radusageata@yahoo.com

premises of the former UMEB plant, had the advantage of a railway infrastructure. Advantageous locations lead in time to the development of commercial parks: *Băneasa* outside Bucharest on DN1 highway to Ploiești; *Militari* on A1 to Pitești and *Dragonul-Roșu* on the highway to Voluntari-Urziceni. A similar commercial park is scheduled to develop in the *Lujerului-Cotroceni* area and encompass also *Cora* Lujerului hypermarket, *Plaza Romania* and *AFI Cotroceni* malls. Student campuses are considered potential markets for commercial complexes. *Carrefour* Orhideea, placed in the close vicinity of the student campuses *Grozăvești* and *Regie*, is a typical example of such a strategy. *Iulius Mall* in Iași and the new *Iulius Mall* in Cluj-Napoca, located in the *Gheorgheni* district, near the campus of the University of Economic Sciences, follow to the same location logic, besides like in other cases entertainment is complementary to shopping. Other establishments having in view the same complementariness, combine tourist services with residential environments: *Eliana Mall* in Brașov situated in the *Bartolomeu* commercial district, towards the tourist area of Bran resort; *City Park* on the outskirts of Constanța (*Tăbăcăriei* area), on the road to Mamaia sea-side resort. Another location strategy is to modernise the large commercial units built before 1989 (the so-called universal stores) and turn them into malls. The most typical example of such a strategy is *Unirea* stores in Bucharest, which was extended and updated into what is now *Unirea Shopping Center*, with a *Carrefour* hypermarket developing in its proximity.

Keywords: commercial investments, malls, hypermarkets, transnational companies, globalization, Romania.

Colapsul sistemului politic comunist în Europa Centrală și de Est și desființarea barierelor ideologice au creat premisele intensificării conexiunilor globalizante și la nivelul sistemelor urbane din statele central și est-europene. Dezvoltarea legăturilor transfrontaliere s-a tradus, încă din prima jumătate a anilor 1990, printr-o creștere adesea explozivă a volumului schimburilor comerciale, bazată îndeosebi pe importuri, a serviciilor și a investițiilor orientate cu precădere către sectorul terțiar. În acest context, orașele au acționat ca nuclee de polarizare, de reorientare și redimensionare a fluxurilor materiale și umane în teritoriu. Dezvoltarea pe care au cunoscut-o datorită acestui fapt nu a fost însă în măsură să contracareze declinul activităților industriale, resimțit din plin atât sub raport demografic, cât mai ales social. Astfel, după o dezvoltare hipertrofică în cele peste cinci decenii de industrializare forțată, coordonată politic, sensul evolutiv al sistemului urban românesc s-a schimbat radical, acesta intrând într-o perioadă de dezurbanizare, atât sub raport demografic, cât și calitativ, prin modificarea atributelor funcționale urbane. Rolul industriei, care a constituit pentru cvasi-totalitatea orașelor românești principalul factor urbigen, a scăzut în favoarea serviciilor, subdimensionate înainte de 1990, ceea ce a determinat profunde mutații în zona funcțională a acestora, prin restrângerea sau dispariția unor unități sau chiar zone industriale și dezvoltarea unor zone comerciale și de afaceri, ca replică a dezvoltării sectorului terțiar sub impulsul fluxurilor globalizante.

Potențialul pieței de desfacere constituie elementul fundamental în amplasarea marilor investiții comerciale, fie că este vorba de centre comerciale de

RECENZII, NOTE BIBLIOGRAFICE / BOOK REVIEWS

TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU, *Așezări umane. Vol. I. Repere teoretice și istoria timpurie a Orientului Mijlociu și Apropiat*. Timișoara: Editura Art Press, 2009, 200 p.

Cartea lui Teodor Octavian Gheorghiu este o apariție editorială valoroasă, consacrată analizei genezei și istoriei așezărilor umane. Ea se anunță a fi primul volum al unui studiu mai amplu, și este structurată în *Cuvânt înainte*, cinci capitole și *Concluzii parțiale*, urmate de bibliografie și indice alfabetic. Circa o jumătate din volumul cărții este ocupat de fotografii, desene și planuri ale celor mai de seamă dintre obiectivele descrise în text (parte dintre ele aparțin autorului însuși), fapt de utilitate majoră în înțelegerea/perceperea adecvată a materialului expus aici.

În primul capitol, *Introducere în problema istoriei urbanisticii – motivație/argumentație*, cititorului îi sunt propuse o serie de argumente care l-au determinat pe autor să se aplece asupra temei de studiu, precum și modul adoptat de expunere a materialului – combinarea organică a „miezului tare” al fenomenelor majore și a „tentaculelor” celor regionale. Sunt anunțate și titlurile volumelor următoare ale lucrării: vol. II – *Preistoria și Antichitatea Spațiului European*, vol. III – *Trecerea către Evul Mediu și marile urbanistici medievale europene*, vol. IV – *Urbanistici medievale regionale (centrul și estul Europei)*.

Capitolul secund, *Elemente de teorie urbanistică*, este divizat în cinci paragrafe. Pentru înțelegerea corectă a limbajului utilizat în carte, primul paragraf al capitolului respectiv propune definirea unor noțiuni esențiale în acest sens – așezare umană, oraș, urbanism-urbanistică, sistematizare etc. În al doilea paragraf sunt prezentate tipurile de procese urbanistice, specificându-se că pe parcursul istoriei, perioadele de dezvoltare „liberă” (numită frecvent „creștere organică”) sau relativ liberă a așezărilor umane, adesea au alternat cu cele de dezvoltare „dirijată”, de regulă însă, fenomenul întemeierii și dezvoltării așezărilor fiind cantonat într-o stare medie, de mixaj al acestor tendințe extreme. Următoarele paragrafe se referă la actorii și, respectiv, componentele procesului urbanistic, precum și la contextul geografic al acestor procese. Se procedează și la o succintă prezentare a evoluțiilor principiilor urbanistice și a realizărilor din domeniu din Europa secolului XX – începutului de secol XXI.

Cele cinci paragrafe ale capitolului terț sunt reunite sub denumirea de *Metode și concepte operaționale introductive*. Aici au fost prezentate date generale privind modul de reprezentare a informației cu caracter urbanistic (piese scrise și grafice – bi- și tridimensionale) și noțiunile generale de percepție în arhitectură și urbanism. Au fost trecute în revistă gradele de relație volum-spațiu. Prin intermediul analizei raportului – volum construit și volum neconstruit – ca unul dintre elementele definitorii ale așezărilor, s-a realizat, prin participarea componentei spațiale, trecerea de la nivelul obiectului de arhitectură la nivelul ansamblului. La extremitatea maximei complexități a fost amplasată așezarea umană. Sunt propuse criterii care permit gruparea/clasificarea așezărilor. Așa este, spre exemplu, criteriul tradițional, care grupează așezările în: rurale, urbane și intermediare. Alte criterii de clasificare propuse sunt: cele de ordin istoric, geografic, climatic, funcțional, compozițional etc.

Al patrulea capitol, *Date preliminare privind apariția și dezvoltarea timpurie a așezărilor umane*, este și el structurat în cinci paragrafe. Se pune accentul pe apariția așezărilor și problematica ei ca o interdependență/interacțiune a unor factori/elemente de natură obiectivă (mediul natural și mediul uman) și a unui set de elemente subiective, care intervin și mediază între fenomenul în sine și percepția noastră asupra lui. Autorul se apleacă și asupra apariției orașului și problematicii sale. Se remarcă, pe bună dreptate, aportul definitoriu al arheologilor la procesul continuu de elucidare a problemei în cauză. Printre factorii de ultimă oră utilizați la detectarea așezărilor neoliticului ce s-au

desprins de rural și au atins stadiul urban de dezvoltare (cu toate incertitudinile și ezitățile privind corelarea cronologiilor genezelor și evoluțiilor acestor așezări) se situează: – existența unei așezări stabile și durabile (fapt care exclude orice campament nomad); – existența unor spații amenajate pentru viața colectivă; – existența unor servicii și activități artizanale constante, prin care așezarea se desprinde de rural, acumulându-se bunuri care obligă la fortificare; – atingerea unei oarecare mărimi și a unui număr de locuitori, o parte care să trăiască din activități neagricole etc.

Ultimul capitol, *Elemente de istorie a așezărilor umane – Preistorie și Antichitate. Orientul Mijlociu și Apropiat, Egipt – mileniiile X-I î. Hr.*, care este și cel mai voluminos compartiment al lucrării, prezintă istoria propriu-zisă a dezvoltării așezărilor umane. Compartimentul, pentru o mai facilă lectură și înțelegere a dinamicii procesului, este divizat în două subcapitole majore conform celor două mari perioade – anterioară și posterioară anilor 3000 a.Chr., considerați a fi un prag (trecerea la etapele de prelucrare a metalelor, începuturile unei dinamici trans-continentale a schimburilor comerciale, apariția organizărilor statale etc.).

Înceind astfel prezentarea unei importante etape a genezei și devenirii așezărilor umane, etapă în multe privințe încă puțin cunoscută, care mai ascunde numeroase semne de întrebare, autorul pune în evidență și unele certitudini:

- geneza așezărilor umane este progresivă;
- geneza lor este legată de tendințele de sedentarizare, urmate de practicarea agriculturii;
- atingerea nivelului urban de dezvoltare se prezintă a fi, de asemenea, progresivă;
- cel mai semnificativ moment al acestei evoluții corespunde cu finele mileniului IV a.Chr.,

când în țările Orientului apar preocupări reale pentru un urbanism planificat și normat, fapt care poate fi pus în relație și cu procesul de încheiere a imperiilor;

- există dezvoltări locale sau zonale fără ecou în spațiile înconjurătoare, însă există momente și entități (religioase, politice, militare etc.) care generează modele urbane sau de dezvoltare teritorială ce penetrează spații imense, fecundând inclusiv civilizații noi etc.

Lucrarea lui Teodor Octavian Gheorghiu constituie un aport substanțial la cunoașterea și înțelegerea realităților care au generat apariția, iar apoi au contribuit la devenirea istorică și urbanistică a localităților umane. Remarcăm valoarea practică, formativă, dar și științifică a acestei lucrări, ea fiind adresată, precum subliniază însuși autorul, atât specialiștilor din domeniul arhitecturii și urbanismului, cât și tuturor celor care se simt atrași de domeniul respectiv.

Sergius Ciocanu

CORNELIU GAIU, VASILE DUDA, *Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric. Cluj-Napoca: Editura Accent, 2008, 254 p., il.*

După volumele dedicate monumentelor localităților săsești din județul Brașov (1995) și celor din centrele istorice ale Sibiului (1999), Sighișoarei (2002) și Mediașului (2006), în anul 2008 a apărut un nou volum dintre cele preconizate în cadrul proiectului *Topografia monumentelor din Transilvania*.

Deși această prezentare se face cu ceva întârziere, ea este menită să aducă în atenția tuturor celor posibil interesați lucrarea semnată de istoricul Corneliu Gaiu și istoricul de artă Vasile Duda. Aceasta este rezultatul firesc al unei temeinice documentări pe teren, „cu parcurgerea străzilor și descinderea în imobile”, dar și al studiului bibliografiei istorice și artistice, documentelor de arhivă și imaginilor orașului.

Primul capitol al cărții, *Evoluția istorică și edilitară*, ne introduce în viața orașului Bistrița, descriindu-ne aspectul său de-a lungul vremii (loturi, case, străzi, fortificații), de la întemeierea, în secolul al XII-lea, de către coloniștii germani, până în secolul al XX-lea. Se pot urmări numeroasele transformări suferite de oraș, fiind menționate etapele dezvoltării sale demografice și economice în jurul primelor nuclee de locuire, până la structurarea parcelelor construite într-o rețea stradală ordonată în funcție de piața centrală.

Arhitectura ecleziastică este subiectul celui de-al doilea capitol, fiind descrise biserica evanghelică (de tip hală gotică) din Piața Centrală, fosta biserică a mănăstirii franciscane, în prezent biserica ortodoxă (de tip sală) „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”, fosta mănăstire a călugărițelor dominicane, în prezent Cămin pentru persoane vârstnice, biserica romano-catolică (de tip sală) din secolul al XVIII-lea, biserica reformată din secolul al XIX-lea (de tip sală), biserica ortodoxă „Sfinții Trei Ierarhi” (de tradiție bizantină, de plan central), construită între 1926-1937, și sinagoga (de tip hală, cu plan în formă de „T”) ridicată la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Următorul capitol este dedicat *Arhitecturii de apărare* a orașului. După un istoric al sistemului de fortificații, cu evidențierea etapelor de construire și a elementelor constitutive ale acestuia (zid de incintă cu zece turnuri, având intercalate trei porți mari și trei porți mici), sunt analizate, separat, Poarta Lemnelor (Holztor), Poarta Ungurească (Ungertor), Poarta Spitalului (Spitaltor), Turnul Dogarilor și zidul de curtină.

Capitolul IV prezintă *Piețele* Bistriței și clădirile care le mărginesc, fiecareia alcătuiindu-i-se o „fișă de monument” însoțită de fotografii, procedeu care se va repeta și la capitolul următor. În Piața Centrală se remarcă Primăria Veche și actuala Primărie (clădirea fostului Hotel Central), Casa Parohială a bisericii evanghelice, clădirea Parchetului Bistrița (înainte Bistritzer Distrikts-Sparkassa), Galeria Arcadelor, Casa Petermann, Casa Keintzel și Casa Zidaru. În Piața Mică se evidențiază clădirea fostei Cafenele Corso, actualmente sală de expoziții a Centrului Municipal de Cultură, iar în Piața Unirii, clădirea Protopopiatului Ortodox Bistrița.

Capitolul următor conține fișele de monument ale clădirilor de pe străzile: Liviu Rebreanu – una dintre principalele axe ale orașului; Dornei – între Piața Centrală și piața din fața mănăstirii minore (se remarcă aici clădirea Liceului de arte plastice „Corneliu Baba” și Casa Argintarului); Nicolae Titulescu – presupus prim nucleu al orașului; Gheorghe Șincai – unde se cuvin menționate clădirile Oficiului parohial romano-catolic, sediului Romtelecom și cel al Casei Textoris; George Coșbuc (strada Nouă sau strada Nouă de Jos); Constantin Dobrogeanu-Gherea – care face legătura între Piața Mică și strada Titulescu; Mihail Kogălniceanu; Dogarilor; Alexandru Vlașuță; Albert Berger – cu clădirea Gewerbeverein, astăzi Centrul Municipal de Cultură; Vasile Alecsandri; Zorilor; Ecaterina Teodoroiu; Lupeni; Ioan Luca Caragiale; Spiru Haret și Bulevardul Republicii – unde trebuie amintite clădirile Colegiului Național „Liviu Rebreanu” (fostul Gimnaziu Evanghelic), Școlii Agricole, Grupului Școlar Sanitar, Colegiului Național „Andrei Mureșanu” (fosta Școală Maghiară de Stat), Cinematografului Omnia și Forumului Democrat German.

Ultimul capitol al lucrării abordează *Pasajele* orașului, străduțe pietonale care traversează cetatea pe latura sa scurtă, pe direcția nord-sud, care au suferit numeroase transformări de-a lungul evoluției localității.

Încheiată cu o *Bibliografie* sumară, lucrarea este o contribuție importantă la istoriografia românească despre trecutul orașelor, indicată pentru lectură tuturor categoriilor de cititori. De un mare folos și deosebit de ilustrative sunt planurile și vederile generale sau parțiale, vechi sau noi, care completează textul.

Anda-Lucia Spânu

SORIN RADU, VASILE CIOBANU și RADU RACOVIȚAN, coord. Călimănești. Monografie istorică și etnografică. Autori: Fenia Driva, Ioan Dumitrescu, Gheorghe Mămularu, Silviu Istrate Pucea, Mihai Racovițan, Lucian Robu, Valeria Soroștineanu, Ioan Marian Țiplic. București: Editura Spandugino, 2009, 418 p. + 22 p. il. color

Rezultat al muncii în echipă a unui grup de istorici de la Facultatea de Istorie și Patrimoniu a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, monografia orașului Călimănești este o lucrare amplă și deosebit de bine documentată. Proiectul a debutat la inițiativa Fundației „Life for Life” și a Primăriei Călimănești, care l-au sprijinit material, și a beneficiat de colaborarea Editurii Spandugino.

Autorii volumului prezentat aici au avut contribuții diferite la realizarea materialului (structurat în nouă capitole, fiecare dintre acestea având mai multe subcapitole tematice) și vor fi menționați în această prezentare la fiecare capitol în parte.

Primul capitol al lucrării, *Zona Călimănești în preistorie și antichitate* (Silviu Istrate Purece), începe cu prezentarea succintă a mediului geografic în care este situată localitatea. Mai departe sunt reliefate momentele cele mai semnificative ale trecutului zonei, începând cu primele urme de locuire, datând din preistorie, până la retragerea lui Aurelian. Din multitudinea descoperirilor din acest areal, în această perioadă se remarcă două așezări, una civilă și una militară. Pe malul drept al Oltului, în nord, la un km de Mănăstirea Cozia, se afla așezarea dacică de la Cozia Veche – secolele II î.Hr.– I d.Hr. –, ale cărei urme au fost afectate de construirea Schitului „Sfântul Ioan de Piatră” și de amenajările Văii Oltului. La 500 de m spre sud, pe malul stâng al Oltului, în locul cunoscut astăzi drept Poiana Bivolari, romanii au construit în anul 138 castrul Arutela, care a funcționat până la mijlocul secolului al III-lea. Acesta a fost reconstruit parțial, devenind o adevărată atracție pentru turiști.

În capitolul următor, *Călimănești – Cozia în secolele al VIII-lea – al XVII-lea* (Ioan Marian Țiplic), după ce punctează câteva aspecte de istorie politică a zonei, autorul ne prezintă începuturile așezării. Localitatea exista la fondarea Mănăstirii Cozia, la sfârșitul secolului al XIV-lea (este atestată la 20 mai 1388), dar devine importantă abia în secolul al XVII-lea, când documentele care o menționează sunt foarte numeroase.

O parte consistentă a capitolului este dedicată monumentelor de pe raza localității Călimănești. Autorul nu se oprește doar la descrierea acestora, ci prezintă și oamenii și evenimentele cărora le-au fost contemporane, reliefând modul în care au influențat viața monumentelor, dar și rolul jucat de acestea din urmă.

În mod firesc, locul central al analizei este ocupat de Mănăstirea Cozia, amplasată din rațiuni strategice pe malul drept al Oltului, ea având și funcțiuni militare. Ansamblul din jurul bisericii cu hramul „Sfânta Treime” și-a păstrat la exterior înfățișarea originală, adăugându-i-se de-a lungul veacurilor, un pridvor pe fațada din vest, biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” sau a Bolniței, Paraclisul sudic, Paraclisul nordic, Fântâna lui Neagoe Basarab și Fântâna Mare.

Alte monumente atent analizate sunt: Schitul Ostrov, întemeiat în secolul al XV-lea și rezidit de doamna Despina, cu biserica „Nașterea Maicii Domnului” (1550-1551); Schitul Turnu, construit în secolul al XVI-lea, dar cu actuala biserică cu hramul „Intrarea în Biserică a Maicii Domnului”, datând din 1676, și cu biserica „Schimbarea la Față” din 1897-1901; Cozia Veche sau Schitul „Sfântul Ioan de sub piatră”; Biserica „Sfinții Voievozi” sau Biserica din Deal.

Cel de-al treilea capitol al cărții, *Călimăneștii în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea (1821-1918)* (Radu și Mihai Racovițan), analizează viața și contribuțiile localității Călimănești la revoluțiile din 1821 și 1848, Unirea Principatelor, Războiul de Independență și Primul Război Mondial. Dintre acestea, amintim faptul că mănăstirea a fost fortificată de Tudor Vladimirescu, servind ca loc de refugiu atât eteriștilor cât și revoluționarilor de la 1848. Trecerea pe aici a trupelor austriece ce se retrăgeau din Transilvania spre Oltenia (după ce au fost înfrânte în martie 1849 de maghiari), ca și ocupația trupelor turco-țariste după înfrângerea revoluției, au influențat viața locuitorilor și le-au adus numeroase pagube. La cele două războaie, călimăneștenii au contribuit nu doar cu oameni, ci și cu bani, produse și muncă voluntară.

Tot în acest capitol sunt atinse subiecte economice și sociale – comerțul pe Valea Oltului, taxele cerute localnicilor de către arendașii moșiei Călimănești și plângerile acestora adresate domniei și Ocârmuirii, crearea și dezvoltarea rețelei de drumuri și a celei de cale ferată ș.a.m.d. – dar și aspecte privitoare la învățământul din localitate (subcapitol realizat de Fenia Driva).

O atenție deosebită este acordată, în economia acestei părți, descoperirii și valorificării izvoarelor termale de aici și creării stațiunii balneare (Cozia)-Călimănești-Căciulata. Aflăm astfel că, la început, tratamentul se făcea în gospodăriile particulare, fapt pentru care, în 1855, doctorul Carol Davila (constant preocupat de exploatarea calităților apelor de la Călimănești-Căciulata-Cozia) a propus amenajarea izvoarelor de lângă mănăstirea Cozia și construirea unui hotel și a unui așezământ balnear. La începutul secolului al XX-lea stațiunea a pornit pe calea modernizării, dispunând deja de

mai multe hoteluri și vile, teren de sport și sală de gimnastică, cinematograful și pavilion de muzică, autoritățile locale luând măsuri pentru asigurarea unor condiții optime vizitatorilor. Cele mai multe dintre amenajări au fost realizate de către Societatea balneară „Govora-Călimănești” (subcapitolul dedicat acesteia a fost realizat de Gheorghe Mămularu), căreia statul îi concesionează stațiunea, la 1 octombrie 1910, pentru 40 de ani.

Capitolul *Mănăstirea Cozia și Călimăneștiul. Schiță de istorie confesională, socială și politică de la 1712 la 1945* (Valeria Soroștineanu) examinează din mai multe puncte de vedere relațiile, conflictuale sau pașnice, dintre locuitorii din Călimănești și Mănăstirea Cozia și modul în care s-au influențat reciproc de-a lungul timpului.

Capitolul *Stațiunea balneară Călimănești în anii 1918-1945* (Vasile Ciobanu) tratează subiectul în două etape cronologice: *Călimănești în anii interbelici și Orașul Călimănești în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, ambele luând în discuție evoluția demografică, viața economică, evoluția urbanistică, viața social-politică, cultura, cea de-a doua parte conținând și informații privind prezența Armatei Sovietice la Călimănești. Toate acestea au fost dominate, în perioada menționată, de activitatea balneară. Aceasta era esențială pentru viața așezării declarată comună urbană în 1927: în timpul sezonului balnear (iunie-septembrie), populația localității sporea semnificativ (între 1 000 și 5 000 de persoane).

Un eveniment important în viața orașului a debutat odată cu declanșarea celei de a doua conflagrații mondiale. Dacă la sfârșitul lunii august 1939 stațiunea a rămas fără clienți din cauza crizei poloneze, după 15 septembrie au început să sosească la Călimănești refugiați polonezi: în noiembrie 1939 erau înregistrați 810. Prezența polonezilor (până în 1941) a fost o experiență benefică atât pentru oaspeți cât și pentru gazde. În timpul războiului vor mai ajunge în Călimănești și alți refugiați din Ardealul ocupat, din Bucovina și Basarabia sau chiar din București, iar în 1941 a fost instalat aici un spital militar. Pagube vor face însă în oraș trupele sovietice (în septembrie 1944 și în iunie 1945).

Cel de-al șaselea capitol (cel mai întins din punct de vedere al numărului de pagini), *Orașul Călimănești în anii regimului comunist 1948-1989* (Sorin Radu, Lucian Robu) este de asemenea împărțit de către autori în două părți distincte. Prima parte, *Călimăneștiul în anii regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej*, prezintă organizarea administrativă, activitățile edilitar-gospodărești în anii 1947-1960, problemele economice din anii 1948-1960 (activitatea cooperativei de consum; naționalizarea Societății „Govora-Călimănești”, a hotelurilor, vilelor și caselor proprietate personală; colectivizarea), dar și evoluția învățământului din localitate. Cea de a doua parte a capitolului, *Călimăneștiul în anii regimului Nicolae Ceaușescu*, analizează evoluția economică, socială, edilitară, administrativă și culturală a localității în prima parte a anilor '70, precum și dinamica socio-economică și culturală a orașului Călimănești între anii 1975 și 1989. Subcapitolele aparte conțin considerații asupra evoluției Complexului Balnear Călimănești-Căciulata (s-au construit noi complexe balneare – Sanatoriul pentru copii, Sanatoriul pentru bolnavii de silicoză, hoteluri cu baze de tratament – Vâlcea, Cozia, Oltul, hanuri, cabane și popasuri turistice) și asupra potențialului său curativ în anii 1960-1989, precum și informații privind infrastructura de tratament și procedurile terapeutice în cadrul complexului balnear. Tot aici sunt examinate aspecte ale evoluției organizațiilor politice din orașul Călimănești în intervalul 1965-1985, activitățile de propagandă, politizarea învățământului, activitatea organizației UTC și a sindicatelor din Călimănești între anii 1968-1985, reflectarea evoluției orașului în ziarul „Orizont” între anii 1968-1989.

Călimăneștiul în perioada postcomunistă este titlul următorului capitol (Sorin Radu, Lucian Robu), care ia pulsul noii dezvoltări instituționale, economice și sociale de după 1990 și analizează structura demografică, infrastructura edilitar-gospodărească, instituțiile și manifestările culturale (ultima parte realizată de Fenia Driva). Subcapitolele aparte prezintă biblioteca orașenească, Casa de Cultură din Călimănești, turismul zonei. Din acest ultim punct de vedere, stațiunea are un potențial imens, reprezentat de munții și Parcul Național Cozia, defileul Oltului, mănăstirile Cozia, Turmu, Cornetu, Stânișoara și, nu în ultimul rând, baza sa de tratament.

Capitolul dedicat *Apelor minerale de la Călimănești-Căciulata* (Gheorghe și George Mămularu), abordează structura apelor minerale din zona Călimănești și face istoricul cercetărilor în

această zonă din punct de vedere al geologiei și hidrogeologiei. Cele 25 de surse de ape minerale din stațiune, provenite atât din izvoare naturale cât și din foraje, sunt amplasate pe ambele maluri ale Oltului, 13 în Călimănești, 6 în Cozia, 4 în Căciulata și 2 în Păușa.

Ultimul capitol al lucrării prezintă *Cadrul etno-folcloric al zonei Călimănești* (Ioan Dumitrescu), furnizându-ne informații privind așezările, gospodăriile și locuințele țărănești, ocupațiile tradiționale, meșteșugurile țărănești, portul popular și obiceiurile din zonă.

Lucrarea se încheie cu o bogată *Bibliografie selectivă*, foarte utile *Anexe* și este completată cu 22 de planșe conținând ilustrații color, de arhivă sau realizate de către autori la fața locului, alese inspirat.

Volumul de față este prima monografie ce reușește să contureze o imagine complexă asupra evoluției în timp a stațiunii Călimănești. Autorii au reușit să evidențieze legătura strânsă dintre prezența apelor minerale într-un loc generos datorit de natură și dezvoltarea unui oraș care își datorează existența, renumele, ascensiunea urbanistică și economică punerii în valoare a resurselor subsolului. Capitolele lucrării sunt inegale ca valoare, uneori apar repetiții și ar mai fi avut nevoie de o corectură finală. Cu toate acestea, monografia este exemplară prin felul în care urmărește istoria acestui centru urban în toate componentele sale: geografică, demografică, economică, urbanistică, fără a omite omul, cu viața lui socială și culturală, cu nevoile lui cotidiene, cu participarea lui la viața politică locală și națională.

Recomand călduros atât locuitorilor orașului cât și vizitatorilor acestuia și, nu în ultimul rând, cercetătorilor această carte bine scrisă și temeinic documentată, care este, în același timp, de o înaltă calitate grafică.

Anda-Lucia Spânu

EUGENIA GRECEANU, *Ansamblul urban medieval Botoșani. Botoșanii care s-au dus.*
Ediția a II-a revizuită și adăugată, apărută sub îngrijirea lui Octavian Liviu Șovan. Iași:
Casa Editorială Demiurg, 2009, 133 p. + 126 p. il. + 1 h.

După reeditarea lucrării despre ansamblul urban medieval Pitești în anul 2007, doamna Eugenia Greceanu ne oferă, într-o elevată ținută grafică, revăzută și adăugată cealaltă carte, într-un fel pereche cu cea menționată, tot mai greu de găsit, despre ansamblul urban medieval Botoșani, subintitulată, în mod inspirat, *Botoșanii care s-au dus*. Necesitatea reeditării se resimte într-adevăr, întrucât avem de-a face cu o analiză model, cu un subiect de permanentă actualitate, deoarece în ultimele două decenii distrugerea patrimoniului nu a încetat.

Volumul este prefațat de un binevenit *Tabel cronologic*, care oferă o succintă imagine asupra carierei autoarei, cercetătoare pasionată și competentă a patrimoniului construit, care a împărtășit din experiența sa și tinerilor studioși. Mai multe aflăm despre autoare și laborioasa activitate depusă dintr-un *Cuvânt înainte* semnat de profesorul Ioan Caproșu. Domnia sa a fost „referent” al primei ediții, din 1981, pe care a apreciat-o fără rezerve, drept „o abordare științifică armonioasă a fenomenelor istoric și artistic din trecutul unui oraș medieval”, „o pătrundere excepțională a fenomenului istoric” (p. 9), „studiu de sinteză clar și precis de care nu se poate dispensa nici istoricul de artă și nici urbanistul de astăzi, ca să nu mai vorbim de istoriograful predispus mereu la înșiruirea amănuntelor” (p. 10). Aprecierile elogioase ale domnului profesor față de această carte sunt cu atât mai prețioase, cu cât este cunoscută exigența domniei sale în evaluarea lucrărilor științifice.

Despre avatarurile cercetării și ale publicării primei ediții aflăm din *Prefața* autoarei la volumul de față, dar și din aceea scrisă acum 28 de ani. Aceasta din urmă este tradusă și în limbile engleză și franceză. Asemenea informații sunt completate în *Introducere*, unde se prezintă baza documentară și scopul inițial al cercetării: intenția valorificării orașului vechi Botoșani în condițiile sistematizării.

În capitolul I este reconstituită, într-o sinteză exemplară, istoria orașului medieval Botoșani. De remarcat analiza componenței sociale și etnice a populației. Din rândurile acesteia s-au ridicat beneficiarii dar și constructorii edificiilor care au alcătuit centrul istoric, a cărei evoluție este urmărită

și analizată, în mod profesionist, în capitolul II. O atenție deosebită se acordă delimitării Târgului Vechi, al cărui nucleu, păstrat până în anii '70, este datat în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

Urmează apoi o analiză sistematică a valorilor istorice, urbanistice și arhitecturale botoșănene păstrate în esență până în epoca cercetărilor de teren efectuate de autoare în anii '70 ai veacului trecut. Paradoxal, această păstrare s-a datorat stagnării orașului, ca urmare a unui complex de factori economici și politici. Revenirea așezării la statutul de reședință a județului cu același nume, în 1968, a dus la dezvoltarea economică, dar și la „sistemizări” care au jertfit substanța urbanistică moștenită pentru o modernizare prost înțeleasă și aplicată.

Această stare de lucruri este pusă în evidență de capitolul IV, introdus în ediția nouă, care prezintă o analiză documentată asupra arhitecturii civile a orașului din veacul al XIX-lea din spațiul vechiului târg, dar și din afara lui. În acest secol, când populația a sporit de patru ori, edificiile ridicate s-au înmulțit, fiind prezente diferitele stiluri arhitectonice, de la arhitectura populară din cartiere, la cea romantică, eclectică și secesion din centru.

Analiza critică a transformărilor prin care a trecut ansamblul urban Botoșani până în 1978, efectuată în ultimul capitol, implică un adevărat curaj pentru epoca primei ediții, întrucât era combătută în 1980 sistematizarea întreprinsă în defavoarea orașului vechi, din care erau păstrate „selectiv” unele edificii. Și sistematizarea făcea parte din politica urbanistică a Partidului Comunist, care dirija totul. Din păcate, procesul de distrugere a continuat până în 1989 și după acest an, propunerile de conservare, de declarare a unor rezervații de arhitectură urbană, de completare a listei monumentelor istorice cu o serie de edificii de cult și civile, au și o valoare documentară, întrucât, unele dintre aceste construcții au dispărut.

Un rezumat în limba franceză, adăugat actualei ediții, are menirea de a face accesibil conținutul acestui volum unui cerc mai larg de beneficiari, care sunt ajutați în folosirea lucrării și de indicele general elaborat de Alexandrina Ioniță.

Considerăm că ediția de față, într-o formulă grafică elegantă, datorată Editurii Demiurg, are cel mai mare câștig prin publicarea celor 126 de pagini de ilustrații, care au lipsit din prima ediție. Desigur, pentru toți cei care au cunoscut vechiul oraș Botoșani, aceste fotografii, deși alb-negru, alcătuind un adevărat album, au și o valoare sentimentală. Documentația adunată de autoare în anii 1976-1978, constând din planuri și fotografii, desene, relevee, a fost completată cu unele imagini recente de îngrijitorul ediției de față, Octavian Liviu Șovan, care are meritul de a nu se fi oprit la constatarea necesității și rarității acestui volum, ci a trecut la acțiune pentru reparația lui îmbunătățită.

Volumul de față constituie un real câștig pentru cercetarea istoriei orașelor, cu atât mai mult cu cât ediția I este greu de găsit. Avem în această reeditare îmbunătățită un veritabil model în privința documentării care tinde spre exhaustiv, a acuriei analizei, a concluziilor pertinente. Acest model se cuvine urmat de generațiile mai tinere, cu atât mai mult cu cât disprețul față de substanța țesutului urbanistic cu valoare istorică nu a dispărut. Libertatea dobândită după 1989 a fost interpretată și de către unii urbaniști în sensul că se poate face ce vrea fiecare. Din păcate, paginile dense ale acestui volum, cu judecăți de valoare indubitabile, dovedesc că ansamblul istoric Botoșani „s-a dus”, rămânând doar „mostre”, biserici și puține edificii civile. Acest ansamblu era o dovadă peremptorie a existenței unor orașe veritabile și în spațiul extracarpatic până la jumătatea veacului al XIX-lea, așa cum, pe bună dreptate, afirmă autoarea în *Prefața* acestei ediții. Tocmai de aceea, cartea doamnei Eugenia Greceanu este și o adevărată pledoarie convingătoare pentru apărarea patrimoniului construit, cât mai există astăzi.

Vasile Ciobanu

**PETRE BEȘLIU MUNTEANU, *Spitalul medieval din Sibiu*. Sibiu: Honterus, 2008,
86 p. + 15 pl. + 36 foto.**

Volumul pe care îl prezentăm sintetizează stadiul actual al cunoștințelor despre spitalul medieval din Sibiu (biserica, cimitir, clădiri) la capătul a 17 ani de cercetări arheologice, istorice și arhitecturale. Cartea este structurată în șapte capitole, urmate de anexele obișnuite: bibliografie selectivă, un rezumat concis tradus în trei limbi (engleză, franceză și germană), aparatul critic și

ilustrația. *Introducerea* descrie starea actuală a Spitalului medieval și a Bisericii Azilului, clădiri istorice reprezentative pentru Sibiu medieval, rămase timp de decenii în abandon și ajunse în pragul colapsului. Autorul analizează terminologia din literatura de specialitate, diferitele denumiri folosite pentru această instituție, optând în final pentru formula de spital medieval.

Tot aici este prezentată metoda cercetării și stadiul cercetărilor. Cercetarea arheologică relativ extinsă, cum se poate observa și din planșa I, a ajuns la această formulă la capătul a 17 ani. În tot acest timp, arheologia a fost chemată, așa cum fără excepție se întâmplă la monumente istorice, să fundamenteze proiectele restauratorilor sau inițiativele constructorilor, să recupereze încărcătura istorică din suprafețe care urmau a fi afectate de lucrări de reabilitare, și uneori chiar să cerceteze diferite situații. Dacă investigațiile arheologice pot fi considerate finalizate, informația de arhivă rămâne în mare parte inedită.

Capitolul I introduce cititorul într-o problemă rar abordată, aceea a instituției spitalului medieval în Europa: *Câteva date despre spitalele din Evul Mediu și moștenirea lor în lumea modernă. Spitalele medievale din Transilvania*. După o scurtă trecere în revistă a studiilor de caz cunoscute, autorul se concentrează pe spitalele medievale existente, încă din secolul al XIII-lea, în cele mai importante localități din Transilvania. Singurul spital cercetat este însă cel din Sibiu, menționat ca funcționând încă din 1292.

Capitolul II se referă la *Statutul, funcțiile și locuitorii spitalului din Sibiu*, bazându-se în principal pe sursele scrise.

Capitolul III analizează veniturile și cheltuielile spitalului, așa cum rezultă acestea din registrele de socoteli ale orașului, în principal din secolul al XVI-lea. Autorul cuantifică principalele categorii de venituri (din donații, din diferite dări care erau direcționate către această instituție, din activități direct aducătoare de profit – cum ar fi de pildă morăritul – din vânzări și chiar din taxe de internare). Cheltuielile nu erau foarte mari, spitalul fiind conceput ca o unitate economică închisă, cu gospodărie proprie din care la nevoie se putea autosușține. Sunt analizate registrele de socoteli ale administratorului spitalului, contribuția financiară a Magistratului, precum și diferitele cheltuieli cunoscute.

Capitolul IV se concentrează pe studiul cimitirului, văzut aproape exclusiv prin prisma rezultatelor arheologice. Autorul amintește ipoteza, susținută și astăzi de unii cercetători, potrivit căreia pe locul actual al Bisericii Azilului s-ar fi aflat prima biserică parohială a comunității sibiene și implicit primul cimitir, fără a intra însă în detalii. Este delimitată perioada de funcționare a cimitirului al cărui început precede biserica actuală (autorul nu se pronunță cu fermitate dacă putem lua în discuție secolul al XII-lea sau doar prima parte a secolului al XIII-lea), în vreme ce ultimele morminte datează din ultima treime a secolului al XVIII-lea. Principalele orizonturi de morminte, topografia acestora, detaliile despre ritualul de înmormântare (orientarea mormintelor, poziția defuncților, poziția membrelor, eventuale piese de inventar) și nu în ultimul rând considerațiile antropologice de ordin general fac din această analiză un model de abordare sintetică a unui cimitir.

Capitolul V își propune să clarifice principalele etape de construcție a clădirilor spitalului, dificil de stabilit datorită refăcărilor succesive, demolărilor, extinderilor și renovărilor care s-au desfășurat neîntrerupt din secolul al XIII-lea până în prezent. Cele mai vechi vestigii documentate au fost din lemn și chirpici, datând, după cum putem deduce, din prima parte a secolului al XIII-lea. Din etapa următoare este evidențiată o clădire de dimensiuni mari aflată sub biserica actuală, construită din piatră și cărămidă și având probabil în interior compartimentări din materiale perisabile. Autorul admite că aceasta ar putea fi prima clădire a spitalului, menționată la finele secolului al XIII-lea.

Sunt studiate principalele etape de construcție ce pot fi documentate arheologic, descriind modul în care au evoluat structurile construite până la forma clasică atinsă în secolul al XVI-lea, cu clădirile spitalului grupate în jurul bisericii. Un subcapitol amplu se referă la spitalul modern, din secolul al XVIII-lea. Sunt descrise clădirile principale și în mod special biserica, sunt analizate configurația spitalului din această perioadă, precum și registrele de socoteli din care se poate deduce efortul major al comunității pentru adaptarea și modernizarea acestei instituții. Autorul aduce subiectul la zi, urmărind reparațiile și restaurările din secolele XIX-XX, pe baza proiectelor din 1831 și 1846, precum și lucrările de restaurare de după 1990.

Capitolul VI se referă la patrimoniul material al Bisericii Azilului: piesele de mobilier, clopotul, obiectele de cult, precum și zestrea arheologică, nu foarte bogată, recuperată în campaniile de cercetări sunt menționate succint, accentuându-se semnificația acestora într-un astfel de loc. Catalogul selectiv al acestui patrimoniu formează capitolul VII.

Ilustrația volumului a fost aleasă cu mare inspirație, fiind extrem de relevantă pentru textul pe care îl însoțește. Sunt incluse fotografiile istorice, planuri (de cercetare, relevee, proiecte), imagini cu cele mai reprezentative obiecte de patrimoniu. O stratigrafie generală a zonei este concentrată în planșa IV (profilul casei 5), iar pentru cercetările arheologice relevante sunt atât fotografiile din timpul săpăturilor cât și planșele cu obiectele descoperite. Foarte elocvente sunt de asemenea reconstituirile realizate, cu multă intuiție, de arh. Teodora Capotă (planșa X).

Cartea semnată de cunoscutul arheolog Petre Beșliu Munteanu, căruia i se datorează marea majoritate a cercetărilor arheologice efectuate în Sibiu medieval, este o monografie care abordează critic stadiul actual al cercetărilor arheologice, arhitecturale și istorice referitoare la instituția spitalului, fără a avea pretenția de a rezolva toate problemele legate de aceasta și de cadrul fizic în care a funcționat de-a lungul veacurilor.

La limita dintre știință și popularizare, autorul reușește să pună o cercetare complicată într-un limbaj accesibil și într-o schemă coerentă, și să o prezinte într-o formulă care excelează prin calitate. Din acest punct de vedere privesc această carte ca pe un model. Ea nu se adresează celor câțeva zeci de istorici și arheologi medievști din România ci se adresează unui public care nu trebuie să fie foarte instruit, dar pe care trebuie să încercăm să îl familiarizăm cu valențele complexe ale patrimoniului arhitectural. Este o carte frumos scrisă, cu un text cursiv și ilustrații relevante, care nu sufocă textul ci îi fac exact acele servicii de care era nevoie. Nu în ultimul rând este o carte frumoasă, care își găsește cu siguranță numeroși cititori în afara țagmei restrânse a specialiștilor. Este fără îndoială o apariție mai puțin obișnuită pentru arheologi și istorici, dar cu atât mai laudabilă și demnă de urmat.

Daniela Marcu Istrate

MÁRIA PAKUCS-WILLCOCKS, *Sibiu – Hermannstadt Oriental Trade in Sixteenth Century Transylvania*. Köln, Wien, Weimar: Böhlau Verlag, 2007, 219 p.

Cartea a apărut ca al 73-lea volum al seriei *Städteforschungen*, fondată de Heinz Stooß. Registrele socotelilor de vamă din perioada 1537-1597 au fost transcrise separat pe un CD. Indicele de locuri și de persoane din textul CD-ului se află în carte. O scurtă introducere este semnată de Peter Johaneck.

Alături de alte apariții editoriale legate de declararea în anul 2007 a Sibiului *capitală culturală europeană*, volumul prezentat a îmbogățit istoriografia românească și universală prin valorificarea documentelor de arhivă și a primit un premiu al Academiei Române în anul 2009.

Autoarea a dorit în mod expres să sublinieze rolul comercial al Sibiului ca punct de confluență între est și vest în secolul al XVI-lea. Așezată în centrul orașului, *Casa cântarului* (depozitul mărfurilor de tranzit) era un spațiu generos și luxos cu ancadramente profilate gotic la ferestrele pivnițelor, așa cum au arătat cercetări arheologice făcute în curtea casei parohiei romano-catolice din Piața Mare.

Scopul nemijlocit al demersului editorial, în fapt contribuția majoră a Máriei Pakucs-Willcocks, este includerea în circuitul informațional a celor 22 de registre de socoteli vamale ale Sibiului din secolul al XVI-lea. Datele statistice extrase sunt sintetic cuprinse în cele 34 de tabele din studiu și în anexele I-III: în anexa I sunt 18 tabele, 16 tabele în anexa II și unitățile de măsură în anexa III.

Capitolul I, despre comerțul oriental de început, secolele XIV-XV, îmi permite o succintă discuție. Cauzele pentru care Brașovul s-a impus în comerțul cu Țările Române nu sunt greu de deslușit. Sibiuul forțează însă direcția sudică într-o regiune neprietenosă și greu accesibilă, disputată

politic și de aceea greu de controlat. Realitatea complexă a frontierei, în primul rând insecuritatea pe care o sesizează și autoarea, explică măsurile militare și economice de deschidere a defileului Oltului. Menționarea în anul 1416 a unui „oarecare turn” împreună cu fortificațiile de la Tâlmăciu și Lotrioara (nu Lotru) este o dovadă indirectă că „turnul roșu” de la Boița exista la acea dată, dar statutul îi era incert. Ridicarea „turnului roșu” de la Boița în imediata vecinătate a drumului și râului marchează procesul de expansiune a comerțului sibian prin defileu.

Dublarea vremelnică a sistemului de vamă și protecție cu un al doilea „turn roșu” la vărsarea Megieșului în Olt este semnul strădaniei de a consolida puterea economică și politică a regatului și a mandatarului sibian și de protejare a *vămii Turnu Roșu*. În apropiere, la ieșirea din Țara Loviștei (Genune), se afla vama Țării Românești, locul fiind amintit în actul prin care se încerca la începutul secolului al XVI-lea hotărnicia între cele două state. Fortificația Turnul Spart, numită în izvoare tot *turn roșu*, a funcționat în prima treime a secolului al XVI-lea, perioadă în care lipsesc registrele de vamă ale Sibiului. Presupunem că și fortificațiile din pădure, de pe traseul drumurilor de plai (poteci – *path*), pe unde puteau merge, după cum spun documentele doar un cal și un călăreț, aveau același rost: impunerea la dări a ciobanilor și descurajarea contrabandei. Morfologia fortificațiilor de pe Olt arată că ele închideau drumul și controlau râul.

Amenajarea punctelor vamale fortificate de la Boița (Turnu Roșu) și Turnu Spart reflectă schimbarea strategiei de colectare a vămii de la sistemul de vămuire specific Evului Mediu, de către nobilii-briganzi aflați în fortificații dispuse pe înălțimi, la cea de vămuire de către funcționari, chiar lângă calea de acces.

Mária Pakucs-Willcocks are la dispoziție o bibliografie bogată, suficientă pentru a trata problematica generală a subiectului, chiar și subiecte conexe, secundare, cum sunt cele ale folosirii așa-numitelor „covoare orientale” sau a vechimii „drumului Oltului”.

Pe lângă subcapitolele despre drumurile comerciale și stațiile de vamă, cartea cuprinde subiecte legate de dreptul de depozit, despre *vigessima* și arendarea ei, despre vama Sibiului; potențialul informațional al registrelor de vamă; unitățile de măsură folosite de secretarii (înregistratorii sau scribii) vămii; prețurile mărfurilor; valoarea banilor din calculele din registre și raportul lor cu monedele de pe piață; comerțul *neînregistrat* (de contrabandă sau cel practicat de trimișii oficialităților); tendințele comerțului oriental în secolul al XVI-lea și structura mărfurilor; structura categorială a negustorilor ce promovau comerțul oriental și formele lor de asociere; legislația privind comerțul oriental.

Discuția asupra originii negustorilor „greci” pare fără sfârșit. Autoarea nu este de acord cu originea lor exclusiv greco-levantină. Perspectiva istorică conduce cercetătorul afectat de penuria izvoarelor la statutul și evoluția comunităților de negustori evrei și musulmani din regatul Ungariei de la început până în secolul al XIV-lea (Nora Berend, *At the Gate of Christendom. Jews, Muslims and „Pagans” in the Medieval Hungary, c. 1000 – c. 1300*, Cambridge, 2004, p. 110-116). Ca și în cazul discuției asupra negustorilor greci, sunt lăsate porți deschise și altor subiecte (de exemplu, raportul causal dintre frecvența târgurilor și intensitatea muncii la câmp). Analiza comparativă între activitățile comerciale din cele două mari orașe săsești, la care se adaugă Bistrița și Clujul, este relevantă pentru dinamica și specificul comerțului oriental în Transilvania.

Atragem atenția asupra unei categorii de izvoare cu potențial ilustrativ al realității contemporane subiectului. În această situație este poemul lui Johannes Labelius, bun cunoscător al Tâlmăciului la mijlocul secolului al XVI-lea [...*Nu ți-ar veni să crezi cititorule, cu ce trudă și cheltuială;/ Cu ce bătaie de cap se țin în frâu șiretlicurile oltenilor/ ...Prin mijlocirea cărora (a funcționarilor, a vameșilor N.N.) se face negustoria regatului,/ Folositoare nu numai lor ci și multora,/ Care beneficiază de faptele acestor cetățeni de ispravă*] sau *Cosmographia* lui Sebastian Münster în care se relatează că negustorii *greci* vin până la Sibiu și aduc mirodenii, covoare, pânză de in, bumbac, care erau apoi transportate la Viena.

Lucrarea este completată de o listă bibliografică, un util glosar de termeni și de un indice de locuri și de persoane.

Meritul autoarei este cu atât mai mare cu cât a folosit ca mijloc de comunicare o limbă de largă circulație. Stilul narativ și analizele comparative, cu note personale, pertinente, ale autoarei, discuțiile conexe, de cultură general-istorică, fac dintr-un subiect în general arid (dar actual!), legat de marfă și bani, unul accesibil, o modalitate de promovare a istoriei.

Petre Beșliu Munteanu

**MARIANA ȘLAPAC, *Arta urbanismului în Republica Moldova. Privire de ansamblu.*
Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, 2008, 272 p.**

Cartea asupra căreia mă pronunț aici este, reluând un fragment din textul profesorului Nicolae Lascu, unul dintre recenzenții lucrării, „nu numai binevenită dar și de o calitate cu totul remarcabilă”. Într-adevăr, judecând lucrurile în relație cu realitățile istoriografice românești și străine (mă refer în special la cele de limbă rusă etc.), ajungem la concluzia că lucrarea (cu rezumate în limbile rusă și engleză) umple un gol publicistic și o face foarte bine. Mai mult, ea depășește etapele antică și medievală (relativ bine acoperite de lucrările ultimelor câteva decenii, inclusiv prin cărți și articole ale autoarei), extinzând cercetarea asupra timpurilor premoderne (sec. XVIII-XIX), moderne (sec. XX) și contemporane.

Metodologia propusă aici înseamnă coroborarea tuturor informațiilor disponibile (istorice, arheologice, planimetrice etc.) și verificarea lor prin diversele puncte de vedere exprimate de alți autori în scris sau în comunicări. Cred că, astfel, este vehiculată nu numai o mare cantitate de informație, ci și o informație validată prin corelare, comparare, prelucrare diversă. În felul acesta se obțin date și concluzii care tind către obiectiv.

Structura cărții urmărește aceste deziderate și merită să fie prezentată pe scurt, mai cu seamă că, urmând factorul cronologic, este lesne de citit și corelat. Această structură este motivată, de altfel, în *Argument*, unde este trecută în revistă conjunctura acestei apariții, straturile informației prelucrate și noutățile din acest punct de vedere. Fiecare capitol conține generalități („caracterizare generală”-conform autoarei), urmate de prezentări de studii de caz („exemple reprezentative”), bibliografie și ilustrații.

Primul capitol, *Urbanismul antic*, face introducerea în problematica nașterii orașelor în spațiul respectiv (dominat de elementul geto-dacic), fenomen contemporan cu extinderea comerțului grecesc în Marea Neagră. Tyras este detaliat ca studiu de caz, reluându-se, astfel, un demers realizat în anii anteriori și validat prin ultimele cercetări. Se fac cuvenitele comparații cu entitățile urbane învecinate, în speță din Dobrogea.

Capitolul II, *Urbanismul medieval*, este, firesc, mult mai dezvoltat decât precedentul. Motivele sunt legate de amploarea fenomenului, de bogăția informațiilor, de cele cercetate deja. După o extinsă dezbateră asupra contextului istoric și a cronologiei, subcapitolul generalității se oprește asupra unor aspecte morfo-structurale și propune anumite grupări tipologice. Pentru spațiul modovenesc, este pentru prima oară când se încearcă o asemenea abordare, iar rezultatele sunt interesante și merită dezvoltate ulterior. O noutate (după cunoștința mea) este și tratarea sintetică a etapei otomane a istoriei unora dintre orașele cercetate. Este o etapă dominată în special de intervenții asupra sistemelor de apărare, materializate prin edificarea de cetăți bastionare moderne, adaptate armelor de foc performante. În acest capitol, Cetatea Albă (fostul Tyras) începe seria studiilor detaliate (realizându-se astfel, implicit, un studiu asupra continuității față de etapa anterioară), urmată de Orheiul Vechi, Suceava, Iași, Roman și, în ceea ce privește orașele mai noi, Galați, Soroca, Chișinău, cu studii duse până la începutul sec. XIX, moment în care încep să se manifeste tendințele

de schimbare, de înnoire urbanistică promovate de Imperiul Țarist. Ilustrația, ca și bibliografia, este iarăși bogată, conținând o hartă, planuri arheologice, planuri istorice, reconstituiri (câteodată, în variante, fapt ce poate facilita studiile viitoare), vedute.

Capitolul III, *Urbanismul de la începutul secolului al XIX-lea până la începutul secolului al XX-lea*, intră într-un nou domeniu mai puțin abordat într-o manieră globală. Mă refer la etapa includerii zonei dintre Prut și Nistru în Imperiul Țarist, de după 1812. Se produc cu acea ocazie o serie de mutații în cadrul rețelei de orașe, Chișinăul devenind centrul administrativ al provinciei. De asemenea, sunt propuse și sunt parțial materializate operațiuni de sistematizare extrem de dure, pentru un mare număr de orașe din provincie. Pentru zona dintre Prut și Carpați, noutățile încep să apară după Regulamentul Organic (anii '30 ai secolului XIX), când se schimbă sistemele de administrare, politicile urbane, sistemele de proprietate, instituțiile urbane, reglementările etc. Situația se complică prin faptul că nordul zonei studiate (Bucovina) aparținea în acel timp Imperiului Habsburgic, acest fapt introducând în ecuație alte tipuri de dezvoltări decât cele întâlnite în restul zonei. Pentru a ordona informația, autoarea surprinde mai multe tipuri de dezvoltări urbanistice, de la cele care nu modifică structurile existente, la cele care le înlocuiesc complet, la ele adăugându-se o nouă generație de orașe. Studiile de caz se înmulțesc și încearcă să acopere întreaga problematică. Se înmulțesc și exemplificările prin planuri istorice, reconstituiri, scheme de dezvoltare etc. Interesante sunt și comparațiile care se fac cu noile orașe din restul spațiului românesc și cu operațiunile urbanistice suferite de raialele care reintră în componența sa (Brăila și Giurgiu, în primul rând). Cercetarea este condusă până după Primul Război Mondial.

Capitolul IV, *Urbanismul de la începutul secolului al XX-lea până la începutul secolului al XXI-lea*, conține cercetarea a trei etape istorice distincte, când Basarabia a făcut parte din Regatul României, a fost reanexată de Rusia Sovietică (sub forma unei republici) și a devenit (după 1991) stat independent. În acest proces, ea pierde anumite teritorii, fapt ce se repercutează asupra integrității rețelei urbane, mai ales începând cu 1940 (1944). În capitol se insistă, pe bună dreptate, asupra consecințelor pe care le au pentru orașe aceste mutații politice, astfel încât, locul studiilor de caz este luat de ample dezbateri generale asupra proceselor amintite, unde se încearcă să se prezinte și cadrul politic, administrativ și conceptual, precum și rezultatele în plan urbanistic. Este interesant de observat și faptul că, în toate aceste trei etape, există similitudini reale între procesele urbanistice din spațiul de la vest și cele de la est de Prut, ele parcurgând (chiar când fac parte din entități statale diferite) faze asemănătoare, cu rezultate asemănătoare. În acest sens sunt semnificative mai ales dezvoltările din perioada comunistă, frapant de asemănătoare în ambele cazuri, precum și „efervescenta” urbanistică de după 1991. Consecința, ca și în România, este dezvoltarea necontrolată a orașelor, atacarea centrelor istorice și a spațiilor verzi, aglomerarea și blocarea sistemelor de transport, poluarea, discrepanțele socio-economice etc., toate facilitate de o corupție extrem de asemănătoare cu cea din restul spațiului românesc. Este o nouă dovadă că procese istorice asemănătoare generează urbanistici asemănătoare, fapt demonstrat și prin comparații cu fenomene generate de capitalismul primitiv în toată lumea. În ciuda acestor probleme, tonul de sfârșit al cărții este optimist, sperându-se în găsirea acelor soluții urbanistice care să facă din orașele moldovenești „focare ale vieții spirituale, economice, politice și sociale”.

Închei această succintă prezentare, opinând că avem în față o lucrare care încununează o îndelungată preocupare pentru această istorie a orașelor, împletită cu preocuparea autoarei pentru arhitectura militară din spațiul moldovenesc și nu numai. Sper ca acest opus să genereze noi cercetări, noi abordări, atât de necesare aducerii laolaltă și integrării tuturor istoriilor urbanistice ale spațiului românesc.

Teodor Octavian Gheorghiu

IOAN DEGĂU, NICOLAE BRÂNDA (coordonatori), *Beiușul și lumea lui. Studiu monografic, vol. I-IV. Autori: Adrian Apan, Mihai Apan, Liviu Borcea, Petru Ciuhandu, Corneliu Crăciun, Ioan Dărăbăneanu, Ioan Degău, Florian Dudaș, Viorel Faur, Gruia Fazecaș, Gavril Hădăreanu, Ioan Igna, Ana Ilea, Andrei Indrieș, Doru Marta, Constantin Mălinaș, Blaga Mihoc, Anton Naghiu, Augustin Țărău. Colaboratori: Ilarion Lazea, Adalbert Marossy, Iosif Simo și Simion Suci. Oradea: Editura Primus, 2008, 2009, 808 + 985 + 957 + 1030 p., il.*

Monografia consacrată Beiușului și zonei înconjurătoare constituie un eveniment editorial și o apariție unicat în istoriografia noastră. Lucrarea este impresionantă prin proporțiile sale (aproape 4 000 de pagini și mai sunt anunțate încă trei volume!) dar și prin tratarea exhaustivă și competentă a subiectului. Inițiativa acestui proiect generos și dificil i-a aparținut omului de bancă Ioan Degău, căruia i s-a alăturat, pentru coordonarea științifică, Nicolae Brânda, sociolog ca formație, antropolog și universitar din Oradea. Ei au mobilizat o echipă de 20 de cercetători bihoreni cunoscuți pentru realizările lor în domeniul umaniste, uniți de interesul pentru Beiuș și „lumea lui”. Plecând de la lucrările existente despre Beiuș și zona înconjurătoare, această echipă a folosit orice sursă posibilă pentru documentare și a reușit în 5 ani, după cum aflăm din cuvintele introductive ale coordonatorilor, să ridice un adevărat monument orașului lor de suflet.

O prezentare amănunțită a acestei opere istoriografice este dificilă, întrucât numai cuprinsul celor 4 tomuri însumează 30 de pagini. Parcurgându-le, constatăm o structură echilibrată, cu 41 de capitole, bine gândită, încercând să nu omită nici un aspect din trecutul Beiușului și al depresiei cu același nume. În mod firesc, orașul este plasat și tratat permanent într-o legătură strânsă cu spațiul înconjurător, iar acesta, la rândul său, este văzut în contextul întregii Transilvanii, al întregii țări. Fiecare capitol este elaborat de unul sau mai mulți autori, cunoscuți deja pentru preocupările lor în domeniul respectiv, fapt sesizabil și datorită competenței cu care sunt abordate subiectele.

Ca de obicei, monografia debutează cu datele geografice ale Depresiei Beiușului, străbătută de Crișul Negru. În continuare, este abordată relația strânsă dintre om și mediu, îndeosebi în preistorie. Primele urme de viață în această zonă sunt semnalate în urmă cu 800 000 de ani. Viața a continuat să pulseze în acest spațiu, neîntrerupt, până în zilele noastre, pentru preistorie, ca și pentru celelalte epoci existând nenumărate dovezi în acest sens. Deși dificilă (s-au făcut puține săpături arheologice) reconstituirea trecutului zonei în secolele III-X nu lipsește din primul volum, cu menționarea ocupațiilor, a habitatului, a opiniei că Țara Beiușului a aparținut voievodatului condus de Menumort, primul care a intrat în conflict cu maghiarii. În Evul Mediu timpuriu, în zonă se produc mari transformări, alături de populația românească fiind semnalate comunități catolice. Din aceste timpuri s-au păstrat până astăzi – fie și numai în stare de ziduri ruinate, o serie de biserici (Beiuș, Seghiște, Sănnicolou de Beiuș) sau de cetăți (Finiș). Din Evul Mediu s-au păstrat mai multe atestări despre satele din Ținutul Beiușului. De remarcat momentul în care Beiușul, având ca stăpân feudal Episcopia catolică de Oradea, a primit o serie de privilegii, începând cu anul 1413, care menționează caracterul urban al așezării. Un document din 1451 atestă ridicarea sa „la rangul de târg liber sau oraș liber” (vol. I, p. 264). Alte izvoare scrise depun mărturie pentru administrația localității, viața socială și economică. Privilegiile târgului au fost reinnoite în secolele următoare. Autorii au expus cu argumente documentare statutul românilor beiușeni, relația lui Mihai Viteazul cu orașul în care a poposit în decembrie 1600, lăsând aici o mică garnizoană. În același mod, temeinic documentat, sunt prezentate viața economică și social-politică a orașului și a districtului său în timpul Principatului și în perioada ocupației turcești, subliniindu-se impactul acestor schimbări pe plan local. În principal, se remarcă faptul că importanța așezării și a hinterlandului său creștea, pe toate planurile. De exemplu, avea două scaune de judecată, unul pentru orașeni și unul pentru românii din district, iar un urbariu din 1600 menționa 64 de sate ale domeniului Beiuș. Evoluția așezării n-a fost lipsită de dificultăți, o conscriere din 1720 menționând 74 de familii (vol. I, p. 316). În secolele XVII-XVIII s-a reconstituit domeniul Episcopiei romano-catolice de Oradea, căreia i-a aparținut și Beiușul, ajuns însă în 1780 în stăpânirea Episcopiei greco-catolice, înființată în 1777.

Secolul al XVIII-lea a fost benefic pentru dezvoltarea Beiușului, autorii oferind informații bogate despre economia agrară a zonei și despre obligațiile țărănimii.

În mod firesc, acestea sunt subiectele care stau în prim-planul atenției și la începutul epocii moderne, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Ca și în alte părți ale Transilvaniei, problema țărănească din ținutul Beiușului a ajuns să fie cunoscută și la Viena. Din reglementarea urbarială stabilită în 1771-1772, aflăm starea economică și socială a locuitorilor orașului (299 de familii) și obligațiile lor față de Episcopia din Oradea.

Din acest capitol începând, sursele documentare au permis autorilor reconstituirea mai bogată a vieții orașului, care a înregistrat o creștere însemnată a populației ajungând la cca 2 000 de locuitori în pragul veacului al XIX-lea, deși mortalitatea era mai mare decât natalitatea. Documentele create de stăpânul feudal, corect interpretate de autori, relevă în acest moment și sporirea numărului de meșteșugari, organizați în bresle, ca și a comercianților, deși majoritatea beiușenilor erau ocupați în agricultură. Nu sunt neglijate nici activitatea și asistența socială, care fac progrese în prima parte a secolului al XIX-lea. Situația zonei înconjurătoare este tratată separat cu începere din această perioadă. În finalul capitolului se prezintă o listă a satelor din ținut, cu câteva date sumare privind atestarea lor și cu reproducerea sigiliilor. De asemenea, sunt reproduse integral, în latină, câteva documente semnificative, fără a se publica și traducerea lor.

Viața religioasă este urmărită, în complexitatea ei (episcopii, parohii, reformă, prozelitism), cu toate confesiunile sale, de la începuturi (secolele XII-XIII), până la 1848.

Ca de obicei, cultura este abordată în ultimele capitole, accentuându-se asupra manuscriselor și tipăriturilor românești, asupra copiștilor. Nu este uitată nici literatura laică de până la 1848, nici învățământul aflat sub egida Bisericii.

Al II-lea volum tratează perioada 1849-1940, în aceeași manieră a împletirii realităților din oraș și din zona înconjurătoare. Întregul tom este dominat de aspecte ale vieții politice și culturale, care, așa cum demonstrează autorii, au definit în acei ani trecutul Beiușului și al zonei. Primul moment abordat este cel al revoluției de la 1848-1849, în cadrul căreia zona Beiușului a deținut un loc important, pe lângă informațiile cunoscute, aducându-se noi date privind implicarea beiușenilor în evenimentele revoluționare. Prezența lor activă în principalele momente ale istoriei românilor (până la 1919) este prezentată pe larg în capitolul următor, până la eliberarea orașului de către armata română, la 19 aprilie 1919. Este subliniată contribuția deosebită a elitei românești beiușene la lupta pentru păstrarea și afirmarea identității naționale, pentru realizarea Unirii.

Prezentarea perioadei interbelice debutează cu un capitol foarte interesant și bine realizat, despre viața cotidiană, în toate aspectele sale, inclusiv cel politic, dar capitolul următor reia tema vieții politice. Remarcabil este capitolul V, dedicat vieții economice, tratată amănunțit și justificat, întrucât orașul a devenit un adevărat centru industrial și comercial, un rol aparte revenind și băncilor, analizate cu competență de inițiatorul monografiei.

Cel mai mare număr de pagini îl ocupă în volumul II viața culturală, deoarece Beiușul a fost centru important al învățământului mediu în limba română și al unor activități cu ecouri ample. Instituțiile de învățământ sunt prezentate amănunțit. La fel s-a procedat cu societățile și reuniunile culturale din anii 1849-1919, cu justificarea că orașul își datora renumele tocmai acestei dimensiuni, bogăției sale în școli, biblioteci, asociații, publicații. După 1918 au fost întemeiate noi școli, dar ponderea orașului în sistemul de învățământ din Transilvania devenită o parte a României, n-a mai fost aceeași. În mod firesc, au fost prezentate și școlile altor confesiuni în afara celor românești. Cultura, în general, a cunoscut o adevărată înflorire, orașul dispunând de ziare și reviste, de noi asociații, de un teatru și un cinematograful.

Viața religioasă a cunoscut o evoluție ascendentă în anii 1849-1948, autorii prezentând, în mod adecvat, odată cu bisericile ortodoxă și greco-catolică, cultele evanghelic reformat și mozaic.

În finalul volumului sunt reproduse, pe 200 de pagini, 63 de documente inedite care întregesc imaginea orașului și a ținutului conturată în paginile anterioare. Este o idee excelentă, care a necesitat nu doar efort științific, ci și financiar deosebit.

Tomul al III-lea al monografiei, dominat de tratarea evenimentelor politice, are în vedere o perioadă mai scurtă, anii 1940-1989, care au fost însă mai puțin cercetați și în cazul Beiușului. Primul

capitol se referă la transformarea orașului în reședință a județului Bihor, în urma Dictatului de la Viena. Schimbările produse în viața orașului sunt analizate pe baza documentelor de arhivă. Bogăția documentară și dramatismul epocii au impus tratarea evenimentelor din zona Beiușului în toamna anului 1944, când și aici s-au dat lupte grele, populația fiind supusă abuzurilor armatelor maghiară, germană și sovietică. Abordarea perioadei septembrie 1944 – aprilie 1945 într-un capitol aparte se justifică prin situația politică din zonă, complicată prin încercările maghiarilor de a păstra acest teritoriu și prin instalarea administrației militare sovietice.

Viața politică din Beiuș și din jur în anii 1944-1947 este analizată în amănunt, ilustrând și la acest nivel, modalitățile de acaparare a puterii de către Partidul Comunist, între care alegerile din 1946 au jucat și aici un rol principal, prezentat pe baza documentelor inedite. În același fel sunt expuse alte momente ale vieții politice, cu semnificații și la nivel local: efectele desființării PNȚ în zonă și alegerile din martie 1948, cu efectele lor. Având în vedere ponderea Bisericii greco-catolice în zonă, de interes aparte sunt și măsurile luate de regimul comunist pentru urmărirea și apoi desființarea acesteia în anul 1948. Opoziția și chiar rezistența anticomunistă au avut o serie de manifestări și la Beiuș, prezentate cu competență și temeinic documentate. Acestea au fost semnalate și mai târziu, în anii '50, împotriva colectivizării. Înaintea capitolului dedicat distrugerii țărânimii, era mai utilă plasarea celui despre viața economică (din 1940 până în 1989), care prezintă transformările profunde din acest domeniu, căruia îi aparține și agricultura. Nu au fost uitate nici aspectele edilitare.

Învățământul și cultura au avut, de asemenea, de suferit mari transformări și la Beiuș, dar elementul specific, care nu s-a pierdut nici în anii de uniformizare a fost surprins și acesta este un merit al întregii lucrări.

Ultimul capitol este consacrat suferințelor prin care au trecut bisericile beiușene în anii regimului comunist.

De remarcat că în volumul al III-lea documentele publicate au fost plasate la sfârșitul capitolelor pe care le ilustrează, permițând accesul altor cercetători la aceste izvoare directe ale trecutului beiușean.

Volumul al IV-lea cuprinde cele două decenii de după prăbușirea regimului comunist, reconstituite amănunțit, începând cu evenimentele din decembrie 1989 și transformările din viața economică a orașului, declarat municipiu în 2003. De prezentări detaliate beneficiază școala și cultura, inclusiv sportul și viața cotidiană. Un element nou este prezentarea Beiușului și a ținutului ca centru turistic.

Așa cum se obișnuiește în cadrul monografiilor istorice și în acest caz există o adevărată monografie etnografică a Țării Beiușului, întinsă pe 150 de pagini, care abordează sistematic subiectul, de la tipologia așezărilor rurale, la ocupații, locuință, port. Un capitol la fel de întins abordează folclorul și obiceiurile din zonă, care au un specific clar definit și cercetat de specialiști renumiți ca Miron Pompiliu și Bela Bartók. Autorii publică și o suită de secvențe inedite de folclor din zona Beiuș.

Volumul se încheie cu un adevărat dicționar de personalități (150 de pagini) care s-au născut, au studiat ori au domiciliat temporar în Beiuș. Dintre miile de intelectuali formați în școlile Beiușului, 12 au devenit academicieni. Semnificativ este faptul că 13 dintre autorii monografiei de față pot fi regăsiți în această listă, ca distinși specialiști în domeniile lor de activitate și în viața culturală. Intelectualii constituie contribuția cea mai de seamă a Țării Beiușului la istoria generală a țării și în același timp ei dau specificul acestei vetre de identitate și cultură românească.

Toate cele 4 volume se încheie cu rezumate în limbile română, engleză și franceză, cu utile note bio-bibliografice despre autori, cu indici de nume și localități. Toate aceste anexe reliefează calitatea științifică a unei lucrări de proporții rar întâlnite.

De remarcat și ținuta grafică excelentă, reproducerile alb-negru și color, care întregesc valoarea unei lucrări de referință pentru trecutul zonei și al întregii regiuni bihorene.

Lucrarea prezentă nu va putea fi depășită, ci doar completată peste ani cu noi informații. Stilul celor patru volume este adecvat unei lucrări științifice, dar în cele mai multe dintre pagini se resimte că autorii pun mai mult suflet decât într-o lucrare științifică obișnuită, și aceasta deoarece majoritatea lor sunt localnici, legați de oraș și de ținutul din jur.

Tratarea Țării Beiușului în totalitate a fost o decizie inspirată a coordonatorilor, întrucât s-a reușit mai ușor astfel reliefaarea specificului acestui centru urban, fără a-l separa de hinterlandul său, de istoria Bihorului și de aceea a întregii țări. Demnă de subliniat este și folosirea rezultatelor cercetărilor de până astăzi dar și a informațiilor noi, recente, extrase din cele mai noi investigații științifice. Monografia *Beiușul și lumea lui* propune un adevărat model pentru istoria orașelor, pentru coordonarea unui colectiv numeros, pentru felul în care autorii și îndeosebi coordonatorii, în special domnul Ioan Degău, inițiator și finanțator al lucrării, au înțeles să slujească renumele Beiușului, să convingă că, într-adevăr, există *fenomenul* Beiuș, din care face parte intrinsecă și prezenta monografie.

Vasile Ciobanu

Deutscher Historischer Städteatlas, herausgegeben von WILFRIED EHBRECHT, PETER JOHANEK und JÜRGEN LAFRENZ. Nr. 1. Quedlinburg. Autoren: ULRICH REULING (†) und DANIEL STRACKE. Kartographie: THOMAS KALING und DIETER OVERHAGEBÖCK. Redaktion: DANIEL STRACKE. Münster: Veröffentlichung des Instituts für vergleichende Städtegeschichte, 2006, 12 S. + 11 Tafeln.

Dintre lucrările Institutului de Istorie Comparată a Orașelor din Münster (Institut für vergleichende Städtegeschichte Münster), semnalăm apariția, în condiții grafice deosebite, a atlasului dedicat orașului Quedlinburg.

Lângă cele 51 de lucrări apărute până în 2005, din vechea serie a *Atlasului orașelor germane (Deutschen Städteatlas – DStA)*, fondată de regretatul istoric Heinz Stoob, *Atlasul Quedlinburg* deschide o nouă serie, *Deutscher Historischer Städteatlas (DHStA)*, realizată, ca și cele anterioare, sub egida Comisiei Internaționale de Istorie a Orașelor (C.I.H.V.). Această nouă serie se deosebește de vechea serie atât prin grafica deosebită, calitatea și mărimea formatului (405 × 288 mm), cât și prin structura și modalitatea de abordare a subiectului. Noua concepție a atlasului, care, de altfel, respectă întru totul tiparele impuse la înființarea seriei de către C.I.H.V., vine să contureze mai mult partea de dezvoltare istorică a orașului aflat în temă, prin interpretarea izvoarelor istorice și arheologice, istorie însoțită – mai mult sau mai puțin – de grafică ilustrativă adecvată.

Pentru studiul comparat al orașelor, hărțile exacte, îndeosebi planurile cadastrale sunt surse documentare indispensabile. Dar vechile hărți ale primelor măsurători parcelare sunt deseori greu de găsit în original, greu accesibile și, în general, dificil de utilizat. Astfel că, prin însumarea acestora într-o planșă, pe o hartă unică, cu desenul la scară unitară, *Atlasul istoric al orașelor germane (DHStA)* a făcut ca această nouă serie de izvoare cartografice supuse cercetării, puțin cunoscute și folosite până acum, să devină, în mare parte, accesibile, chiar și publicului larg.

Un caiet compact de 12 pagini, de format mare (800 × 400 mm), cuprinde 17 ilustrații, inserate în textul semnat de Ulrich Reuling (†) și Daniel Stracke. Evoluția istorico-topografică a orașului Quedlinburg, cu detalii privind așezarea și cadrul natural, popularea și evoluția denumirii localității de-a lungul istoriei, urmează după o amplă *Prefață* a editorilor.

Cu vestigii istorice datând încă din Evul Mediu timpuriu (înființarea mănăstirii de călugărițe „Sfântul Servatius” în anul 936), istorie particularizată prin domnia Ottonilor, existența Palatinatului ș.a., orașul Quedlinburg constituie un reper esențial al istoriei acestei zone, care nu justifică neglijarea la care a fost supus după al Doilea Război Mondial și, mai ales, în perioada existenței RDG-ului. Bogăția acestor dovezi istorice evidențiază necesitatea unui atlas dedicat acestui oraș est-german și justifică eligibilitatea sa în cadrul lucrărilor Institutului de Istorie Comparată a Orașelor din Münster.

Bogata listă a izvoarelor folosite în elaborarea atlasului este structurată în sumarul caietului-text astfel: *I. Lucrări ajutoare, izvoare; II. Istoria orașelor; III. Topografie, spațiu, formă* și cuprinde *bibliografii, studii, dicționare, cronici, dizertații, hărți istorice*, materiale ce constituie un amplu parcurs prin istoria orașului Quedlinburg, realizat parțial de Ulrich Reuling (până în anul 2000)

și continuat de Daniel Stracke. Partea de text, auster și punctual, alternează cu frumoase ilustrații color (reproduceri fotografice vechi și actuale, hartă cu înălțimea reliefului, planuri de reconstituire a amplasării unor monumente istorice, simboluri ale orașului: sigilii, steme), ilustrații care îmbogățesc (și) vizual valoarea informativă a textului.

Partea care reprezintă punctul de greutate și de referință al atlasului o constituie cele opt hărți și două planșe, cu două vederi aeriene, trei gravuri și o litografie, parte grafică de o deosebită calitate și minuțiozitate, realizate de Thomas Kaling și Dieter Overhageböck.

Beneficiind de tehnica modernă, hărțile, provenind din surse diferite, dar reprezentative pentru un anumit moment al evoluției, au fost redesenat cu multă acuratețe. În felul acesta, de exemplu, prin suprapunerea a două hărți – harta parcelării din 1844-1865 și harta Adolf Meyer din 1902 – s-a ajuns la o imagine de ansamblu a structurii parcelare, atât urbane cât și din afară, o hartă policromă a dispunerii și mărimii proprietăților dintr-o perioadă mai lungă de timp din istoria orașului Quedlinburg (ex.: *Tafel 1.2 – Quedlinburg, Rekonstruktion der Parzellen 1902 sowie der Parzellen der Außenfluren 1844–1865, 1:2500. Entwurf: Dieter Overhageböck / Planșa 1.2 – Quedlinburg, reconstituirea parcelării 1902 precum și a parcelării terenurilor din afară 1844–1865, 1:2500. Proiect: Dieter Overhageböck*).

Tot astfel, planșa policromă 4.1 – *Quedlinburg. Fazele dezvoltării până la aprox. 1900*, la scara 1:5000, realizată de Dieter Overhageböck și Daniel Stracke, reprezintă însumarea, la nivelul anului 2005, a unor ample și minuțioase cercetări documentare, de teren, și nu numai, pentru perioada de până la 1900, ale căror rezultate sunt foarte bine evidențiate grafic, simbolic și cromatic [*Tafel 4.1 – Quedlinburg. Entwicklungsphasen bis ca. 1900 (Stand der Interpretation 2005), 1:5000. Entwurf: Dieter Overhageböck, Daniel Stracke*]. O amplasare a suprafețelor în evoluția lor succesivă în timp, pornind din jurul anului 900, până în proximitatea lui 1900, suprapusă cu harta dispunerii clădirilor (civile, ecleziale, meșteșugărești, industriale ș.a.), cu localizarea primelor firme de grădinarit, de selectare și producere a semințelor, atestă o timpurie și bogată viață social-economică în perimetrul așezării urbane.

Foarte importantă este planșa 1.3, care cuprinde tabelul privind noua ordine a numelor de străzi și numerotarea. Acest tabel colțonează informațiile topografice din planșa 1.2 (reconstituirea parcelării), la nivelul anului 1878 având numele deținătorului și profesiunea pentru fiecare proprietate din cele șase zone ale orașului (*Tafel 1.3: Quedlinburg, Neuordnung der Straßennamen und Nummerierung 1878 – Konkordanz, von Dieter Overhageböck und Mechthild Siekmann*).

Prin urmare, hărțile acestui atlas surprind, în faze succesive, peste două mii de ani de evoluție continuă a orașului Quedlinburg și, oricare dintre aceste hărți, pot constitui puncte de pornire pentru noi studii și interpretări asupra istoriei frumosului oraș est-german, cu adânci implicații în devenirea prezentă a zonei și, implicit, a Europei Unite actuale.

Mariana Vlad

**București. Materiale de istorie și muzeografie, 20 (2006): 395 p.,
21 (2007): 477 p., 22 (2008): 260 p., 23 (2009): 341 [344] p.**

Ultimele patru volume din publicația Muzeului Municipiului București au ajuns cu întârziere la redacția noastră, fapt pentru care le prezentăm aici, în bloc, deoarece conținutul lor bogat și divers coincide cu domeniul preocupărilor revistei noastre.

Studiile și articolele, notele științifice publicate se datorează echipei de muzeografi condusă de directorul instituției, dr. Ionel Ioniță și unor colaboratori constanți, preocupați de trecutul Capitalei. Structura cuprinsului celor patru volume relevă caracterul lor muzeal: studii și articole privind, de obicei trecutul orașului, patrimoniul, prezentări de muzee și colecții, colecționari din București, portrete ale unor personalități, articole despre conservarea patrimoniului muzeal.

Redactor al celor patru volume figurează Liana Ivan-Ghilia. Considerăm că actuala formulă, când publicația apare atât ca un volum/o carte, cât și ca un periodic, poate fi îmbunătățită prin

transformarea într-un „Anuar al Muzeului Municipiului București”, cu o echipă redacțională care să contribuie efectiv la creșterea calității textelor publicate, să poată fi evaluat și de CNCSIS.

Textele publicate în cele patru volume sunt inegale ca valoare științifică, fapt explicabil deoarece pe lângă cele semnate de cercetători cunoscuți ca Vasile Boroneanț, Mihai Sorin Rădulescu, Adrian-Silvan Ionescu, Oliver Velescu, Panait I. Panait ș.a. sunt și autori mai puțin experimentați (pentru a-i cunoaște pe toți ar fi utilă obișnuita listă a autorilor, la sfârșitul volumului sau în josul paginii de titlu a fiecărui text).

În privința epocilor istorice cărora le aparțin subiectele abordate, constatăm că majoritatea sunt din perioadele modernă și contemporană. Preistoria este reprezentată de comunicarea din vol. XXI, semnată de J. Swift și V. Boroneanț, consacrată prezentării unui bolovan de râu, cioplit, descoperit în zona Casei Centrale a Armatei. V. Boroneanț pune în valoare descoperirile făcute la Chitila Cetate și îndeosebi sistemul propriu de scriere al populației dacice care a locuit zona în secolele III-V (vol. XX).

Evul Mediu este ilustrat de studiul *Judecata domnească și boierii* (I. Zănescu, vol. XXII), care nu are nicio referință bibliografică. Aceluiași spațiu temporal i se subsumează și prezentarea unor documente medievale aflate în păstrarea Muzeului (vol. XXII), ori a celui din 1620 despre Otopeni și mai ales studiul lui O. Velescu despre Cotroceni în secolul al XVII-lea (vol. XXI).

Cele mai multe, și cele mai consistente sunt studiile și articolele consacrate diverselor aspecte ale epocii moderne. Acestea aduc informații și date privind urbanismul capitalei, evoluția unor străzi, a unor edificii. Între studiile de acest gen sunt de remarcat cele consacrate palatului Dinicu Golescu (M. Ipate, vol. XX), palatului Știrbei (Cezara Mucenic, vol. XX), casei de la nr. 176 din Calea Victoriei (O. Velescu, S. Nistor, vol. XX), Palatului Regal din Calea Victoriei (Ștefania Ciubotaru, vol. XXI), fabricii de bere Luther/ Grivița Roșie (Cezara Mucenic, vol. XXI), Gării de Nord, Școlii de Poduri și Șosele (Cezara Mucenic, vol. XXII). Din acest domeniu trebuie menționat și studiul lui O. Velescu despre construirea cartierelor cu blocuri de locuințe în a doua jumătate a secolului trecut (vol. XXIII), subiect încă puțin cercetat, deși în aceste zone locuiește o mare parte din populația urbană de astăzi.

La fel de utile pentru completarea imaginii urbanistice a orașului de odinioară sunt acele studii care analizează ansambluri întregi, de pe anumite străzi, oprindu-se asupra edificiilor cu valoare de patrimoniu. Astfel sunt prezentate străzile Cernica (Carmen Constantinescu și Victoria Gavril, vol. XX), Francmasonă (Lelia Zamani, Grina-Mihaela Rafailă, vol. XXIII), Calea Moșilor (Victoria Gavril, Carmen Constantinescu, XXI), Șoseaua Kiseleff (Gabriel Constantin, vol. XXII).

Deși mai puține ca în alți ani, studiile privind viața economică nu lipsesc nici din aceste volume. Astfel sunt considerațiile despre dezvoltarea industriei din București între 1859 și 1933 (G. Constantin, vol. XX), materialul documentar despre comerțul bucureștean din anii 1985-1986, elaborat de Oliver Velescu (XXIII), studiul lui Al. Lancuzov care reconstituie evoluția tramvaiului de la tracțiunea cabalină, abandonată în 1929, la cea electrică (vol. XX).

Viața socială a Capitalei este de asemenea mai puțin abordată. Remarcabil este studiul semnat de A. Majuru despre viața cotidiană din București în secolul al XIX-lea, în curs de modernizare (vol. XXI). Tot atunci însă, populația din zonele marginase mai lupta cu o serie de boli, cum era tifosul exantematic, prezentat de Nina Copăcescu în vol. XX.

Viața elitelor este prezentă în volumele analizate prin studiul despre solemnitățile de primire la curtea lui Carol I (Mădălina Niștelea, vol. XX), dar mai ales prin medalioane dedicate unor personalități ale lumii politice, științifice, artistice care au dat strălucire Capitalei și întregii țări, grupate într-o rubrică specială în volumele XXI, XXII și XXIII.

Sunt de remarcat contribuțiile privind activitatea profesorului Petre Gârboviceanu (P. Grigoriu, XX), a sculptorilor Gheorghe Stănescu, George Dimitriu, Theodor Burcă și Wladimir C. Hagel (V.Z. Teodorescu, vol. XX, XXI, XXII, XXIII), a arheologului și istoricului Aristide Ștefănescu (P.I. Panait, vol. XXI). Aceste personalități au animat și au îmbogățit viața culturală a orașului în secolele XIX-XX, cunoașterea vieții și activității lor constituind nu doar o necesară aprofundare a trecutului unui domeniu al vieții urbane, ci și o îndatorire față de înaintași care au contribuit la îmbogățirea patrimoniului de care ne bucurăm și astăzi.

Pe lângă ansamblurile și edificiile deja menționate, la rubrica *Patrimoniu* au fost inserate și alte articole, privind diferite teme ale unui domeniu atât de vast. Astfel este prezentată tehnica fotografică a lui Ludwig Angerer în anii prezenței sale la București, 1854-1856 (Rodica Antonescu, vol. XXIII), tehnica *non-finito* folosită de Eric de Nussy pentru o sculptură aflată în colecțiile Muzeului (Liana Ivan-Ghilia, XXIII). Surprinzător este faptul că pentru elaborarea primului articol amintit nu a fost utilizată cuprinzătoarea și documentata sinteză din vol. XXI, publicată de Adrian-Silvan Ionescu, intitulată *Introducere în tehnica și arta fotografiei din secolul al XIX-lea. Inventatori și maeștri*. Binevenit este și inventarul statuiilor lui Ivan Meștrovici din București cu precizarea sorții lor (A.-B. Popescu, vol. XXIII). Din domeniul patrimoniului ecleziastic menționăm succinta prezentare a Catedralei Patriarhiei Române (G. Constantin, vol. XXI), descrierea avaturilor Bisericii lui Bucur între anii 1913 și 1940 (D. Carciga, XXIII) sau ale proiectului Catedralei Mântuirii Neamului (G. Constantin, vol. XXIII) și istoria bisericii Cuțitul de Argint (Magdalena Dorojan, vol. XXII).

Capitală a Țării Românești și mai apoi a statului român, orașul București a fost o prezență permanentă în viața politică. Nu întâmplător și acest aspect este prezent în fiecare din cele patru volume. Întâlnim astfel abordată părăsirea Capitalei de către Tudor Vladimirescu la 15 mai 1821 (I. Zănescu, vol. XXIII), desfășurarea alegerilor din aprilie 1875 în București (D. Carciga, vol. XXIII), asasinarea primului ministru Armand Călinescu la 21 septembrie 1939 (G. Ciotoran, vol. XXI) și mai apoi a generalului Gheorghe Argeșeanu, care i-a luat locul în fruntea guvernului (D. Falcan, vol. XX). Schimbarea denumirilor străzilor din București în anii regimului comunist și după prăbușirea lui, subliniază impactul factorului politic asupra vieții orașului (H. Stanca, vol. XX și XXI).

Aniversarea a 500 de ani de la prima menționare documentară a orașului a fost și aceasta instrumentată de regimul comunist, care a urmărit mai mult să sublinieze realizările sale decât să omagieze Capitala (I. Ioniță, vol. XX). Împlinirea a 550 de ani de la atestarea documentară a fost marcată de publicația Muzeului prin reeditarea articolului și printr-un nou articol care abordează problema începăturilor orașului și anunță, în final, o expoziție temporară pe această temă cu numeroase exponate din colecțiile adunate peste timp (I. Zănescu, vol. XXII).

O atenție specială trebuie acordată contribuțiilor temeinic documentate publicate de ing. Ioan Vasile Buiu, care elaborează o întreagă istorie a ascensiunilor aerostatice în România, dar în principal în București, stabilind astfel locul Capitalei și în acest domeniu al științei și comunicațiilor. Primul balon s-a ridicat în 1818, pe Dealul Spirii, dar abia în iulie 1873, la București, un balon a ridicat un om (francezul Beudet), apoi mai mulți călători, pentru ca următoarele ascensiuni să aibă loc în 1889, iar în 1902, locotenentul Eugeniu Assaky să absolve Școala de aeronautică de la Viena. În 1905-1907, împreună cu alți camarazi și cu prințul Valentin Bibescu, el efectua mai multe ascensiuni (vol. XX, XXI, XXII).

Viața culturală a orașului București este surprinsă în cele patru volume în diferite epoci și aspecte. Aflăm astfel despre viața și activitatea tipografului Barbu Bucureșteanul, care a trăit în veacul al XVIII-lea (reconstituită cu acribie de Daniela Lupu, vol. XXIII), despre personalități ale teatrului bucureștean (Duduța Olian, vol. XX), despre primul salon de artă organizat la Ateneu, în 1894 (A.-S. Ionescu), despre cenacluri (Adriana Șotropa, vol. XX), despre artiști și colecționari deosebiți, ca Iosif N. Dona (M.S. Rădulescu, vol. XXI).

Istoria militară este prezentă prin studiul consacrat Cetății București, în care sunt inventariate fortificațiile orașului și este analizată evoluția lor între anii 1866 și 1916, cu precizarea situației actuale a forturilor care s-au mai păstrat (C.I. Scafeș și I.I. Scafeș, vol. XII).

O contribuție meritorie își propune reconstituirea arhetipului iconografic al reprezentării Maicii Domnului cu pruncul Isus pe sigiliile orașului București (Nazen Ștefania Peligrad, vol. XXIII)

Bogăția de fapte, imagini, descrieri, reconstituiri, analize și interpretări privind trecutul Capitalei nu poate fi examinată amănunțit. Nici redactorul volumelor nu poate observa unele erori strecurate sau greșeli scăpate la corectură care pot să modifice chiar sensul unui cuvânt sau al propoziției. Rămâne de datoria autorilor să vegheze asupra calității textelor și a corectitudinii datelor. Deoarece, uneori, s-au produs astfel de inadvertențe, ca în vol. XXIII, unde premierul Tătărescu a devenit Tărtărescu, Curtea Marțială a devenit Națională (p. 23), ministrul Valer Pop a ajuns Valentin Pop (p. 25) iar generalul legionar Gheorghe Cantacuzino Grănicerul (Zizi), președintele Partidului

„Totul pentru Țară” (1935–1937) este menționat Zizi Lambrino (p. 27). La p. 30 aflăm că N. Iorga a fost ridicat de legionari la 27 noiembrie 1940 de la Vălenii de Munte, nu de la Sinaia, cum se știe îndeobște, iar la p. 292 patriarhul Miron Cristea apare ca Miron Costin. Unele erori s-au „insinuat” și în titluri; în vol. XXIII titlul (corect în vol. XXII) este *Organizarea vigiliilor Romei imperiale...*, nu „vigiliilor” (p. 41). Acest articol are câteva ilustrații fără legende necesare. În vol. XX, titlul *Primul salon al Ateneului (1894)*... este trecut la *Cuprins* ca *Primul salon al tinereții (1894)*... . Nu intenționăm cu aceste semnalări decât să relevăm necesitatea unei atenții sporite la redactarea volumelor (de ex. la caracterele titlurilor vol. XXII) și la corectură.

Aceste observații nu scad însă valoarea științifică a celor patru volume, care conțin studii cu adevărate contribuții ce întregesc, alături de tomurile anterioare, imaginea asupra istoriei Municipiului București, asupra activității depuse în muzeul care conservă și valorifică un patrimoniu de valoare inestimabilă, cu numeroase mărturii despre trecutul îndepărtat sau mai apropiat al Capitalei.

Vasile Ciobanu

Alt-Schaessburg. Istorie. Patrimoniu, Sighișoara
1 (2008): 255 [256] p., 2 (2009): 220 p.

Din anul 2008 numărul publicațiilor consacrate istoriei urbane a sporit cu anuarul „Alt-Schaessburg” editat de Muzeul de Istorie Sighișoara. Salutăm apariția noului periodic și îi urăm viață lungă, ferită de griji extraștiințifice și forța de a se autoperfectiona.

După cum aflăm dintr-un *Cuvânt înainte* semnat de primarul municipiului, muzeul orașului s-a înființat în 1899, cu denumirea „Alt-Schaessburg” de unde, se pare, s-a inspirat „colectivul de redacție” condus de tânărul director al Muzeului, Nicolae Teșculă, când a ales titulatura noului anuar. Acesta își propune să abordeze istoria locală și valorificarea patrimoniului cultural inestimabil al așezării. În principal, redacția are în vedere să publice comunicările științifice susținute la „Zilele orașului” și la „Festivalul Sighișoara medievală”.

Al doilea volum beneficiază de un *Cuvânt înainte* semnat de acad. Șerban Papacostea, care apreciază favorabil această inițiativă și tematica amplă abordată.

Conținutul volumelor este structurat în trei secțiuni: Istorie, Patrimoniu și Miscellanea (care în primul volum cuprinde recenzii, dispărute din volumul 2). Textele publicate aparțin în majoritate unor autori sighișoreni. Ca de obicei, acestea sunt inegale ca valoare. Importanța și specificul noii publicații sunt date de studiile care vin cu contribuții reale privind cunoașterea trecutului Sighișoarei și al zonei înconjurătoare. Îmbucurător este faptul că, alături de cercetători cu experiență, sunt publicate lucrări ale tinerilor care au astfel la îndemână oportunitatea exercițiului.

În timp, comunicările publicate încep cu subiecte din secolul al XI-lea și vin până în zilele noastre. În mod firesc, deși au în vedere în principal istoria orașului, nu este omisă nici zona înconjurătoare și nici istoria Transilvaniei în general. În cele două volume ale noului periodic sunt câteva studii și comunicări remarcabile, privite prin prisma importanței lor pentru domeniul istoriei orașelor și a contribuției reale la progresul cunoașterii acestui domeniu.

Astfel aflăm noutăți despre toponimul Sighișoara și hidronimul Târnava (Virgil Ciocăltan, nr. 2) și despre unele nume de locuri din oraș, în strânsă legătură cu evoluția așezării (nr. 1, Nicolae Teșculă). Din domeniul demografiei este de reținut studiul temeinic semnat de Adonis Mihai, nr. 1) care se oprește asupra transformărilor survenite la acest capitol în perioada interbelică. Aceluiași autor i se datorează un alt studiu incitant prin chiar titlul său: *Se poate vorbi de o românizare interbelică la Sighișoara?* (nr. 2). Căutând răspunsul, autorul are în vedere realitățile demografice, administrative, școlare, denumirile de străzi și piețe, conducerea treburilor publice. Demografiei îi aparține și comunicarea lui Ioan Sârbu care analizează cauzele depopulării satului Jacul Românesc în regimul comunist.

Un capitol bogat este acela al personalităților sighișorene, mai mult sau mai puțin cunoscute până în prezent. Astfel V.S. Muntean scrie despre preotul Ștefan Balaș (1771–1817) întemeietor al

parohiei ortodoxe din oraș (nr. 1), M. R. Iacob despre generalul Michael von Melas (1729–1806) care s-a afirmat în armata imperială habsburgică (nr. 1), Cornelia Suciuc reliefează o latură a activității preotului academician Zaharia Boiu (1834–1903), aceea de autor de manuale școlare (nr. 1), Adriana Antihi creionează portretul pictoriței Betty Schuller și prezintă colecția sa de acuarele aflată la Muzeul din Sighișoara (nr. 1). Profesorul Horia Teculescu (1897–1942) a dominat viața culturală în anii interbelici și activitatea sa a mai fost abordată, dar Gh. Gavrilă face noi aprecieri (nr. 1) asupra acestei personalități, ca și asupra altora (A.P. Bănuț, Miron Neagu), iar Lucia Țărâlungă subliniază legăturile strânse ale lui Teculescu cu intelectuali ca N. Iorga, O. Goga, M. Sadoveanu, C.C. Giurescu ș. a.

O adevărată monografie a protopopiatului ortodox Sighișoara, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până în 1940, realizează Gh. Drăgan (nr. 1, 2).

Un subiect care a atras mai mulți autori a fost viața culturală. Presa sîghîșoreană este investigată de Florina Ștefan (nr. 1) într-o contribuție despre rolul influent al gazetei „Sächsisches Volksblatt“ (1869, dar titlul nu precizează momentul în timp) și Ancuța Moldovan (nr. 1) care realizează o utilă prezentare a presei românești apărute la Sighișoara în anii interbelici (nr. 1 – din nou titlul nu acoperă conținutul, deoarece nu este menționată și presa săsească). Despre Editura Miron Neagu, înființată în 1938, scrie Gh. Gavrilă, care o consideră „prima editură românească din Ardeal”. Binevenite sunt și considerațiile lui N. Teșculă (nr. 2) despre începuturile turismului la Sighișoara. Câteva aspecte privind școlile sîghîșorene interbelice sunt schițate în contribuția Mihaelei Crăciun din nr. 1.

Secțiunea *Istorie* cuprinde și alte studii temeinice despre diferite aspecte ale istoriei Transilvaniei și ale Sud-Estului Europei, cu contribuții reale, aparținând unor cercetători cunoscuți (Gh. Baltag, V. Mărculeț) sau mai tineri. Acestea întregesc în mod fericit conținutul anuarului, dar nu ne oprim aici decât asupra contribuțiilor de istorie urbană, care dau specific acestei publicații.

Rubrica *Patrimoniu*, mai săracă, este caracteristică publicațiilor muzeale. Aici întâlnim tratate probleme de restaurare (Sorina Parchirie, D. Barbu), prezentarea unor piese deosebite din Muzeul de Istorie Sighișoara (de remarcat instrumentul de determinare a tonalității clopotelor – cvasinecunoscut, prezentat de Adriana Antihi și M. Laszló). Întrucât cetatea Sighișoarei este cel mai prețios tezaur muzeal, în mod firesc, I.F. Pascu se referă la cercetările arheologice întreprinse la Turnul Cizmarilor (nr. 2) și face o utilă retrospectivă asupra preocupărilor privind patrimoniul sîghîșorean, cu prilejul împlinirii unui deceniu de la includerea lui pe lista patrimoniului mondial a UNESCO, în 1999 (nr. 2).

Ultima secțiune a publicației, *Miscellanea* cuprinde în nr. 1 câteva recenzii veritabile și ar fi fost firească o denumire adecvată. Din păcate, în nr. 2 nu mai apar recenzii.

De menționat necesitatea marcării anului care să indice, în timp, vechimea publicației și a periodicității prin precizarea „Anuar al Muzeului de Istorie Sighișoara”. O corectură mai atentă s-ar impune, de asemenea (vezi, de exemplu, la nr. 1, paginile 5, 111, 247 sau paginile 134, 163, 218 etc. din nr. 2).

În concluzie, apreciem că noua publicație are deja un profil stabilit și se poate impune prin contribuțiile sale la cercetarea trecutului centrelor urbane.

Vasile Ciobanu

Studii și articole privind istoria orașului Huși, COSTIN CLIT și MIHAI ROTARIU, coord., tom. II. Bârlad: Editura Sfera, 2009, 544 p.

Proiectul început în 2005 de Costin Clit și Mihai Rotariu, privitor la publicarea a trei volume cu studii referitoare la istoria orașului Huși, continuă cu al doilea volum, la fel de consistent și variat din punct de vedere al temelor și informațiilor conținute. Coordonatorii au rămas consecvenți aceluiași obiective: pe lângă introducerea în circuitul științific și public a unor studii noi, au republicat și o serie de contribuții științifice mai vechi însă importante, tocmai pentru a facilita accesul cercetătorilor locali și mai ales al publicului (elevi, profesori, pasionați de istoria locală) la lucrările respective.

Volumul începe cu un set de lucrări dedicate geografiei locale și zonale. Republicarea micului manual de *Geografia județului Fălciu*, al lui Vasile Săghinescu, ediția a III-a, din 1885 (probabil prima ediție datează din 1879), pentru clasele a II-a și a III-a rurale, este foarte inspirată și utilă, în condițiile perpetuării la nesfârșit a reformei învățământului. Exceptând informațiile care, astăzi, ar trebui actualizate, manualul este un excelent model de abordare și structurare didactică a unui conținut tematic, reprezentând o referință utilă pentru profesorii care predau istoria și geografia locală în școlile hușene. Procesul diseminării cunoștințelor își păstrează actualitatea, în sensul că este logic și contextualizat, pornindu-se de la simplu la complex, de la geografia locală, la cea zonală, continentală și globală. El este însoțit de exemple privitoare la predarea și evaluarea cunoștințelor, precum și de indicarea materialului didactic necesar. Manualul îmbină așadar latura informativă cu cea metodică, fiind conceput nu numai pentru elevi, ci și pentru profesori. Pe lângă importanța didactică, manualul are și un evident potențial științific deoarece, cu excepția unor date estimate, cum este, de exemplu, cazul populației sau al suprafeței orașului, conține și informații istorice specifice ultimei treimi a secolului al XIX-lea. Specialistul preocupat de istoria orașului Huși ar putea fi interesat de elementele de morfologie urbană, nomenclatura stradală, numărul și tipul instituțiilor, alte dotări urbane. În acest scop, de mare ajutor este și planul orașului litografiat de A. Roșculescu în 1885 (aflat la Cabinetul de hărți al Bibliotecii Academiei Române, cota H1283 – DXXXVIII 31), reprodus în condiții acceptabile și lizibile, deși o planșă dublă ca dimensiuni, pliată, ar fi fost și mai utilă celor interesați de descifrarea configurației urbane. Utile, cel puțin pentru elevi și profesori, sunt și informațiile despre organizarea teritorial-administrativă și geografia fostului județ Fălciu, a cărui reședință, stabilită pentru un timp în târgul Fălciu, a fost transferată, ulterior, în orașul Huși.

Complementar manualului lui Săghinescu, sub raportul informațiilor geografice și istorice, este și articolul lui Constatin Chiriță, *Hușii*, extras din vechiul *Dicționar geografic al județului Fălciu*, publicat în 1893. Redactat cu responsabilitate și profesionalism, textul își mai conservă încă o parte din valoarea științifică, fapt pentru care, filtrat cu atenție, mai poate încă servi cercetătorului contemporan. De altfel, în situația în care accesarea celebrei serii de dicționare realizată, în cea mai mare parte, la sfârșitul secolului al XIX-lea, nu este la îndemâna oricui, iar cunoscuta și discutabila colecție „Județele patriei” este depășită, proiectarea unei serii noi de volume dedicate județelor țării devine tot mai necesară. Nu ar fi lipsit de sens ca, într-un asemenea context, să se recurgă și la un meritat gest recuperator: republicarea, dacă nu integrală, cel puțin a unor fragmente importante din seria vechilor dicționare geografice județene. Considerăm că selectarea și includerea textului redactat de Constantin Chiriță în volumul pe care-l prezentăm, ca și a celorlalte texte cu certă valoare științifică și culturală, reprezintă un simptom al eforturilor editorilor de a contribui, cu instrumentele și știința profesiei lor, la reactualizarea în memoria colectivă a unor repere identitare erodate de scurgerea timpului și de conjuncturile istorice nefavorabile.

Intențiile recuperatoare ale editorilor se întrevăd și în prezentarea activității unor personalități științifice născute în Huși, cum este cazul geografului Ion Gugiuman. Succinta biografie și bogata bibliografie științifică, extrase dintr-un volum autobiografic, îl caracterizează nu numai pe profesorul și omul de știință consacrat domeniului său de activitate, ci și pe fiul locului, îndrăgostit de geografia orașului natal și a zonei învecinate, căreia i-a consacrat numeroase studii. Unul dintre acestea, despre clima orașului Huși, republicat cu acest prilej, cuprinde nu doar substanțiale și valoroase date climaterice, ci și recomandări practice, la nivelul anului 1972, privitoare la o serie de măsuri și amenajări necesare pentru reducerea poluării, alimentarea orașului cu apă, ameliorări peisagistice și urbanistico-edilitare.

Republicarea studiului istoric despre originea Hușilor, redactat de Gheorghe Ghibănescu în 1886-1887, reprezintă o altă decizie inspirată a editorilor. Abundent în informații extrase din documente și pertinent în analiză, studiul rămâne fundamental pentru problemele referitoare la geneza și evoluția târgului Huși, chiar dacă o serie de date și afirmații trebuie reconsiderate în concordanță cu acumulările științifice mai noi. Succedarea acestui studiu de un articol semnat de Ilie Bărbulescu, despre formele scrise și pronunțarea numelor orașelor Iași și Huși, după documentele medievale, reprezintă o asociere tematică fericită și utilă.

Preistoria și istoria veche a zonei din vecinătatea orașului Huși au fost surprinse în patru articole referitoare la importante descoperiri arheologice, majoritatea semnate de Violeta Veturia Bazarciuc.

În mod firesc, istoria Episcopiei Hușilor constituie un capitol de referință din orice publicație dedicată istoriei „orașului dintre vii”. Din lucrările incluse în volumul pe care îl prezentăm acum, se remarcă două studii reeditate, ample și bogate în informații utile atât pentru istoria Bisericii, cât și pentru istoria culturii și istoria socială: *Monografia Episcopiei Hușilor*, de Aurel V. Ursăcescu, și un studiu semnat de Nicolae Iorga despre cărțile valoroase deținute de biblioteca episcopală.

Un spațiu consistent din sumarul bogat al volumului îl ocupă o serie de articole redactate de Costin Clit, subsumate, în cea mai mare parte, aceluiași numitor comun, istoria orașului Huși. Subiectele abordate sunt variate: ulița Blănăriei, aprovizionarea cu apă a orașului, istoria pompierilor hușeni, biserica Sfântul Ioan, învățământul particular și public, istoria unor școli, aspecte din istoria minorității iudaice, hanuri și hoteluri din Huși. Alte două contribuții ale aceluiași harnic autor se referă la câteva documente despre moșia Căcăceri din ținutul Lăpușnei și la alegerile din județul Fălciu, din 1946. Ca și în cazul altor lucrări publicate de Costin Clit, nota dominantă a preocupărilor sale din câmpul cercetării istoriei locale – care conferă contribuțiilor respective o certă valoare științifică – constă în descoperirea și introducerea în circuitul științific și public a unei cantități semnificative de date și documente inedite despre trecutul orașului Huși. Hărâindu-și energia și pasiunea cu dragostea pentru istoria urbei în care trăiește și își dăruiește cunoștințele (este și profesor), Costin Clit cercetează sistematic și cu tenacitate depozitele arhivelor și bibliotecilor, dezgropând din „colbul uitării” informații prețioase pentru reconstituirea vieții Hușilor din veacurile trecute. Istoria pe care o serie cercetătorul hușean se clădește, în primul rând, pe sursele primare. Deși vechiul târg moldav a fost privilegiat de soartă în privința abordării istoriei sale în multiple studii monografice (este al doilea oraș din țară, după Câmpulung Muscel, care a beneficiat de o monografie), noile contribuții științifice sunt binevenite pentru acoperirea, completarea sau corijarea unor aspecte la care istoria orașului rămâne încă deficitară. Ca atare, Costin Clit zidește și consolidează cu abnegație la edificiul istoriei locale, fapt care merită nu doar apreciat, ci și demn de urmat de alți cercetători și profesori pasionați.

Perioada comunistă este ilustrată de două materiale deosebit de interesante, cu valoare de document. Un bilanț asupra realizărilor din raionul Huși, redactat în limbajul specific epocii – mostră de propagandă ideologică –, oferă o serie de date statistice de natură preponderent economică referitoare la dezvoltarea raionului Huși. Cât de reale sunt cifrele și realizările raportate rămâne de văzut!

Remarcabil este studiul realizat de celălalt editor al volumului, Mihai Rotariu, despre percepția Occidentului în rândul studenților hușeni din anii '80. Servindu-se de metodele istoriei orale, autorul a sondat imaginarul colectiv al ultimului deceniu comunist și a surprins viziunea materialistă a românilor despre Occident, generată de „economia secundară sau informală”, mai cunoscută în mediul popular prin termenul de „bișniță”.

În condițiile reducerii interesului pentru practicarea criticii de specialitate, profesionale, apreciem în mod deosebit republicarea unor recenzii și opinii critice din ultima treime a secolului al XIX-lea, despre lucrări privitoare la istoria Episcopiei Hușilor și la geografia orașului Huși și a județului Fălciu, semnate de A.D. Xenopol, B.P. Hașdeu, Vasile Săghinescu și M. Leondari. Pentru cercetătorul contemporan ele pot constitui nu numai un model de exercițiu critic și discursiv, ci și un imbold de implicare și asumare cu maximă responsabilitate a statutului de profesor și om de știință. A serie și a publica orice, fără competență, autocontrol și onestitate, este la fel de nociv din punct de vedere cultural ca o poluare cu cianuri. Din această perspectivă, critica de specialitate rămâne unul dintre cele mai eficiente instrumente de „salubritate” în domeniul creației științifice. Desigur, atunci când se face de o manieră profesională și nu formală sau „amicală”.

La finalul volumului, au fost incluse două materiale cu caracter etnografic și folcloric semnate de Ion Mârza, unul despre nuntă, tipărit în 1872, și celălalt, publicat în 1893, despre câteva cântece vechi. Nu în ultimul rând, au fost inserate și referințe consistente despre activitatea științifică a editorilor, dedicată, în cea mai mare măsură, orașului Huși.

Așadar, al doilea volum de studii privitoare la istoria orașului Huși prezintă un conținut bogat și divers, valoros din punct de vedere științific, calități care îl plasează automat în bibliografia de referință și care îl recomandă spre utilizare sau lectură tuturor categoriilor de cititori preocupați de istoria Hușilor și a împrejurimilor. Așteptăm cu interes și volumul al treilea preconizat de editori, cărora le urăm succes în finalizarea proiectului pe care și l-au asumat cu cinci ani în urmă.

Dan Dumitru Iacob

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ / THE SCIENTIFIC LIFE

**Simpozionul Național „Monumentul – tradiție și viitor”, ediția a XI-a,
Iași, 1-4 octombrie 2009**

Cu toate problemele economice care afectează societatea românească în ultimul timp, simpozionul „Monumentul – Tradiție și viitor”, tradițional deja în peisajul științific național, s-a desfășurat anul trecut în condiții excelente. Ca și la edițiile precedente, manifestarea s-a bucurat de o largă audiență din partea reprezentanților mediilor științifice, dar și a altor pasionați preocupați de soarta patrimoniului istoric național. Instituțiile care s-au alăturat Complexului Muzeal Național „Moldova” și Muzeului Unirii din Iași, pentru patronarea și sprijinirea evenimentului, sunt o garanție a înaltei ținute științifice care a caracterizat desfășurarea lucrărilor, dar și o expresie a solidarității tuturor celor interesați de soarta monumentelor istorice, în special, și a patrimoniului istoric național, în general. Asigurarea unor condiții deosebite de desfășurare a lucrărilor științifice și de găzduire a participanților s-a realizat și prin generozitatea unor firme care au înțeles să susțină efortul științific dedicat recuperării, conservării și valorificării monumentelor istorice și, totodată, să contribuie activ la crearea unei ambianțe urbane în care dezvoltarea economică și urbanistică trebuie să se realizeze în concordanță cu acțiunile de preservare, conservare și valorificare a patrimoniului istoric.

Ca întotdeauna, sufletul manifestării a fost doamna Aurica Ichim, ajutată de un inimos colectiv de organizare. Activitatea depusă de organizatori merită aprecierea cea mai sinceră și mulțumirile tuturor celor care au fost invitați și au beneficiat de această excelentă oportunitate de expunere și valorificare a muncii lor științifice.

Cele trei zile au fost dense și variate sub raportul activităților: pe lângă necesarele mesaje de deschidere adresate de oficialități și, evident, lucrările propriu-zise, au mai fost prevăzute în program omagierea unor personalități, lansări de carte, vizite pe șantierele de restaurare, vernisaje de expoziții și susținerea unor momente artistice. Remarcabilă din punct de vedere profesional, dar și emoțional, a fost omagierea a două personalități care au slujit pe altarul cercetării monumentelor istorice, al arheologiei și al istoriei orașelor: Voica Maria Pușcașu și Mircea D. Matei. De asemenea, merită apreciată expoziția dedicată restaurării unor piese de patrimoniu. Cei care au salvat prețioasele obiecte de artă, redându-le circuitului muzeistic, sunt specialiștii de la laboratorul zonal de restaurare al complexului muzeal ieșean. Vizitele de documentare la obiective istorice din Iași, aflate în curs de restaurare, s-au desfășurat la biserica Banu, Catedrala Mitropolitană, biserica Trei Ierarhi, mănăstirea Golia, biserica Athanasie și Chiril și biserica Talpalari. Peste tot, parohii bisericilor și șefii de șantier s-au dovedit gazde deosebit de amabile și generoase, contribuind la crearea unei atmosfere calde, informale, în care prezentările tehnice și științifice au fost agumentate cu plăcute și delicate surprize: mesaje spirituale, gustări și recitaluri instrumentale.

Cele peste 65 de comunicări au fost repartizate pe trei secțiuni: *Biserica, monument istoric și de artă, Tehnici de restaurare și Istoria orașelor*. Prima secțiune a grupat comunicări referitoare la istoria, pictura, arhitectura și descoperirile arheologice specifice unor biserici din Iași, din țară, dar și de la Lvov, prezentate de renumiți specialiști dar și de promițători tineri cercetători. Dintre aceștia amintim pe Mircea D. Matei, Ioan Opriș, Ioan Solcanu, Tereza Sinigalia, Ilie Luceac, Stela Cheptea, Silviu Văcaru, Lucian Lefter, Ioan Muscalu și Radu Moțoc.

Secțiunea destinată tehnicilor de restaurare a reunit teme privitoare la tipuri și exemple de agresiuni împotriva patrimoniului (Iosef Kovacs), probleme privitoare la tehnicile de construcție tradițională (Dumitru Agachi, Vasile Dascălu), restaurarea unor monumente cu funcții ecleziastice sau civile (Cornel Constantin, Cristina Andrei, Ovidiu D. Alexievici, Adrian Mihalache, Elena Maftei),

conservarea icoanelor (Stelian Onica, Merișor Dominte), cercetarea picturii murale (Carmen Solomonea), tehnicile moderne de investigare, restaurarea unor obiecte de artă bisericească sau laică, instrumente noi de investigare utilizate în lucrările de restaurare.

În ceea ce ne privește, ca publicație de profil, apreciem organizarea pentru al doilea an consecutiv a unei secțiuni dedicate istoriei orașelor, care a atras cunoscuți cercetători din cadrul Comisiei de Istorie a Orașelor din România, dar și din afara acestei organizații. Și în cadrul secțiunii respective s-au tras semnale de alarmă referitoare la deficiențele legislației privitoare la protecția patrimoniului arhitectonic și urbanistic, exemplificate consistent cu studii de caz asumate de Dan Lungu, Liliana Roșiu, Daniel Vișan, Stela Cheptea, Dana Mihai și Teodor Octavian Gheorghiu.

Un alt palier pe care s-au plasat lucrările acestei secțiuni l-au format comunicările dedicate arhitecturii rezidențiale și sistematizării capitalei (Narcis Dorin Ion, Alin Spânu), sistematizării piețelor din Iași (Dan Dumitru Iacob), planurilor de locuri din Iași (Sorin Iftimi) și monumentelor statuate din centrele urbane (Virgiliu Z. Teodorescu).

Ca și la edițiile precedente, calitatea, multitudinea și varietatea temelor abordate cu acest prilej au generat un interes deosebit în rândul participanților, prezentările referențelor alternând cu efervescente dezbateri științifice.

Tot cu prilejul manifestării a fost lansat tomul X al publicației seriale a sesiunii, *Monumentul. Lucrările Simpozionului Național Monumentul – Tradiție și viitor*, Ediția a X-a, Iași, 2008 (coordonatori: Sorin Iftimi, Aurica Ichim și Lucian-Valeriu Lefter), tipărit în două volume care însumează peste 850 de pagini. Primul volum a fost consacrat studiilor referitoare, în marea lor majoritate, la istoria orașului Iași. Dintre temele prinse în sumar remarcăm pe cele dedicate aspectelor privitoare la urbanismul și arhitectura ieșeană, care introduc în circuitul științific sau valorifică o serie de planuri și documente inedite: vechi planuri privitoare la ulițele Mare, Strâmbă și a Palatului Domnesc, precum și la proprietățile limitrofe (Sorin Iftimi), documente despre cheltuielile alocate refacerii casei Ghica (Aurica Ichim), casele Motăș din Piața Unirii (Lucian-Valeriu Lefter) și demolarea clădirilor vechi din zona centrală a orașului Iași în prima jumătate a secolului al XIX-lea (Dan Dumitru Iacob). Tot în acest context tematic remarcăm și articolul Mariei Urmă, despre conservarea imaginilor tradiționale din perspectivă urbanistică și arhitectonică, având ca obiect de studiu orașul Iași. În celelalte articole ale primului volum se tratează despre privilegiul comercial acordat liovenilor de Alexandru cel Bun, la 8 octombrie 1408 (Mircea D. Matei), tipografiile grecești din Iași în secolele XVII-XIX (Gheorghe Macarie), Iași – capitala României în 1916-1918 (Virgiliu Z. Teodorescu) și relațiile dintre Iași și Sibiu în secolul al XX-lea (Vasile Ciobanu).

Conținutul foarte dens al celui de-al doilea volum este structurat pe două secțiuni: *Monumentele și istoria lor și Restaurare și conservare*. Autori recunoscuți în domeniu, dar și tineri cercetători aflați la începutul carierei au abordat o serie de aspecte referitoare la istoria unor monumente cu rol ecleziastic: biserica din Milișăuți, Bucovina (Tereza Sinigalia), biserica mănăstirii Neamț (Liviu Brătuleanu), biserica din Tatomirești, județul Vaslui (Maria Popa și Doina Rotaru), mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung (Daniela Giugea), Reședința Mitropolitană și Biserica Armeano-Catolică din Cernăuți (Ilie Luceac). Un loc important în cadrul acestei secțiuni a fost acordat și monumentelor civile: castelul brâncovenesc de la Sâmbăta de Sus (Radu Moțoc), casele Tuduri din Bârlad (Elena Monu), casa Rahftivanu din Poiana, județul Suceava (Anca Filip), palatul Ghica din Căciulați (Narcis Dorin Ion). Alte materiale au fost consacrate unor subiecte diverse: intervențiile statului în sprijinul bisericilor din afara țării (Ioan Opreș), soarta vechilor cimitire sibiene (Mihaela Grancea), plastica monumentelor funerare (Adriana Micu), repere socio-culturale și interetnice în istoria orașelor sud-bănățene (Constantin Juan-Petroi), monumente dedicate eroilor (Mircea Tănase, Ion Giurcă, Cătălin Fudulu), evocarea voievodului Miron Barnovschi Moghilă (Ion Muscalu).

Secțiunea atribuită lucrărilor de restaurare și conservare este la fel de densă, variată și fertilă. Temele se referă la restaurări, modernizări, consolidări și conservări ale unor clădiri de patrimoniu, intervenții pentru restaurarea elementelor decorative, restaurarea unor obiecte de artă plastică, studii asupra efectelor acțiunii factorilor biologici, incursiuni în istoria meșteșugurilor și crearea resurselor digitale privitoare la artele tradiționale.

Cele două volume lansate în cadrul simpozionului sunt dovada incontestabilă a muncii competente, abnegației și pasiunii depuse, atât de coordonatori, cât și de numeroșii autori, în domeniul studierii, revitalizării și valorificării patrimoniului istoric național și a istoriei urbane.

Ca beneficiar al manifestării, sub raport științific, mă alătur tuturor celor care și-au asumat plăcuta datorie a recunoștinței, adresându-le organizatorilor tradiționalei manifestări întreaga noastră grațitudine și mult succes la edițiile viitoare.

Dan Dumitru Iacob

Către autori

Anuarul *Historia Urbana* promovează publicarea de articole, studii și note bibliografice axate pe subiecte de istoria orașelor. Comitetul de redacție are dreptul de a respinge materialele lipsite de valoare științifică și poate să solicite autorilor revizuirea textelor pentru a corespunde exigențelor profesionale specifice revistei. De asemenea, redacția respinge articolele care au mai fost publicate în alte reviste sau cărți. Manuscrisele și CD-urile predate la redacție nu se restituie autorilor.

Textul:

Manuscrisele vor fi predate redacției atât imprimat, cât și pe suport informatic, în fișiere *.doc sau *.rtf. În ambele variante textele trebuie să coincidă în totalitate.

Textele manuscriselor vor fi redactate cu programul Word / Microsoft Office (sau cu alte programe care salvează fișiere compatibile cu Word), cu fonturi Times New Roman (excepție caracterele speciale – chirilice, grecești etc.), de mărime 12, la un rând și jumătate, cu paragrafele de 1 cm. Notele vor fi dispuse la subsolul paginii (*footnote*), mărimea fonturilor fiind de 10. Se vor păstra pe fiecare pagină margini de cca. 3 cm, pentru corecturi.

Redacția recomandă traducerea integrală a manuscriselor în limba engleză sau într-o limbă de circulație internațională. În cazuri particulare, în funcție de specificul subiectului și conținutului, dar și din alte considerente obiective, redacția va opta pentru publicarea unor studii și articole în limba română.

Rezumatul, cuvintele cheie și referințele despre autori:

Indiferent de limba în care sunt redactate (inclusiv engleză), manuscrisele vor fi însoțite de un rezumat în limba engleză. Tot în limba engleză se vor traduce titlul lucrării, 5-10 cuvinte cheie referitoare la subiectul lucrării și câteva referințe despre autor (titlul științific, funcția, profesia, instituția unde activează, adresa acesteia, un nr. de telefon și o adresă de email). Rezumatul poate varia ca întindere, de la 150–300 de cuvinte (o jumătate de pagină), în cazul articolelor de până la 20 pagini, și până la 2000 de cuvinte în cazul articolelor ample și publicate în alte limbi, excepție făcând engleza.

Sistemul critic:

Sistemul de note utilizat de *Historia Urbana* este cel occidental, fapt pentru care vă recomandăm să utilizați MANUALUL DE STILURI CHICAGO. (Referințe la: http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html).

Se vor respecta abrevierile folosite în revista *Historia Urbana*, scrise cursiv, ori se vor propune altele noi, dacă va fi cazul.

Orice referință bibliografică, din text sau de la sistemul critic, care nu este în limbile română, engleză, franceză sau germană, va fi urmată, între paranteze drepte, de traducerea în limba în care este redactat articolul (română sau o limbă de circulație internațională). Referințele redactate cu caractere slave (din rusă, bulgară) vor fi transliterate după normele utilizate de Academia Română (vezi <http://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Transliterare>). Abrevierile care desemnează termeni specifici unui anumit domeniu (din jargonul profesional) și care nu sunt de uz general vor fi însoțite – doar la prima menționare în text – de explicarea lor, cuprinsă între paranteze rotunde. De exemplu: „PUG (plan urbanistic general)”.

Ilustrația:

Componentele grafice (tabele, imagini, planșe, hărți, schițe etc.) trebuie să fie de cea mai bună calitate. Ele vor fi anexate sub formă de fotografii, fotocopii („Xerox”), printuri (pe imprimantă laser) sau schițe de mână. Se acceptă și materiale scanate, alb-negru, la o rezoluție minimă de 360 dpi, în format JPG. Dimensiunile materialelor grafice nu vor depăși dimensiunile oglinzii paginii de revistă (190×130 mm). Rugăm atenție la calitatea ilustrațiilor!

Toate materialele grafice vor conține, pe verso sau pe margine, referințe de identificare și numere de ordine (Fig. 1, Il. 1, Planșa 1 etc.), a căror corespondență se va regăsi în text și la lista ilustrațiilor. Manuscrisele însoțite de materiale grafice vor cuprinde, sub forma unei **Liste a ilustrațiilor**, anexată la sfârșitul textului, referințe despre dispunerea și succesiunea acestora în text (sau la sfârșitul textului), precum și legende sau indicații despre ceea ce reprezintă respectivele ilustrații.